ANUL XXII
37
(907)
Simbătă
15 septembrie
1979
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Scriitorul purtătorul de cuvînt al adevărului

Impetuoasa dezvoltare a societății românești de azi, caracterul multilateral al acestei dezvoltări, democrația antrenării și angajării maselor largi în dezbaterea continuă a programului de edificare a socialismului și a căilor mereu specifice de realizare a lui, necontenita, pasionanta preocupare pentru definirea trăsăturilor spirituale ale noului cetățean, pentru crearea tuturor condițiilor venind să consolideze un climat favorabil implinirii și desăvîrșirii personalității umane, programatica implicare a propagandei în opera economică și condiționarea, programată, a eficienței propagandei de ritmurile creșterii standardului de trai și de moralitatea asporturilor și relațiilor general-sociale și interumane, insfîrșit de tradiționala autentică, vie, convingătoare, în structura mentalului nostru uman, a tezei revoluționare privind imperativul saltului spre o nouă calitate au determinat o acută conștientizare a întregului popor, un grad foarte înalt de participare politică la viața politică, o substanțială încărcare a fiecărui gest uman cu electricitatea opțiunii responsabile. Noțiunea de patrie, noțiunea de socialism, au căpătat valori atît de concrete și de intime în conștiința fiecărui cetățean, încît întreaga problematică determinată de punerea lor în discuție este înțeleasă ca un reflex al propriului destin individual. Acesta mi se pare unul din cîștigurile fundamentale în plan moral-politic ale socialismului în România de azi, și anume scoaterea amintitelor noțiuni din zona abstractului și consacrarea lor ca expresii ale unui univers concret, viu, confundabil cu propriul univers de interese, astfel încît iubirea de patrie are, azi, caracterul conștient al angajării în opera constructivă.

Ei bine, în acest context, condiția artistului, în speță a scriitorului, cunoaște ea însăși, cu o sensibilitate expresă, schimbări de structură importante, afectînd nu numai înțelegerea implicării în viața societății, cînd **trecerea de la contemplarea favorabilă a fenomenului social-politic la partizanatul declarat** presupune un alt tip de abordare a moralității scrisului, dar și noțiunea de **participare**, fiindcă scriitorului i se cere azi să nu rămînă numai martorul perfect obiectiv al vieții, apărat, chipurile, în fața viitorimii de o importialitate menită numai ea să-i asigure perenitatea operei, ci să cucerească perenitatea în numele angajării deschise pe barricadele luptei politice.

Aceasta presupune, însă, o anume confundare a biografiei proprii cu biografia epocii, părăsirea naivei și idilicei convingeri că problematica vieții social-politice actuale poate fi epuizată în spațiul dezbaterilor de breaslă, cu apeluri patetice la scolastica unei estetici de seră, în timp ce marea artă a izvorît întotdeauna și continuă să izvorască din „nobila mizerie și suferință a vieții concrete" și a fost creată întotdeauna și continuă să fie creată de acei lucrători ai spiritului atît de înălțător „murdari" de viață, de sănătoasa viață a poporului.

Ce se cere azi scriitorului, în concepția mea, este de a fi viu solidar cu omul de rînd, care construiește cu palmele lui arse de varul zidăriei lumea pe care ne-o dorim, de a fi solidar cu zilele vieții acestui constructor, de a-i reprezenta și de a-i fi purtător de opinie. Ce se cere azi scriitorului este de a-și asuma cu neclintit curaj misiunea de a fi purtătorul de cuvînt al adevărului social, și de a înțelege că adevărurile se cuvin slujite cu cinste și cu un devotament care, preste, că nu întotdeauna este ușor, pentru că nici toate adevărurile nu sînt ușoare și nu izbindesc de la sine nici chiar în socialism. **„Nu putem spune că am construit socialismul și ca atare ne putem culca liniștiți"** — spunea recent tovarășul **Nicolae Ceaușescu la Constituirea de lucru de la C.C. al P.C.R.**

Ce se cere azi scriitorului, în concepția mea, este de a face politică declarat, de a sluji cu mijloacele specifice artei scrisului opera de consolidare a climatului de libertate și de demnitate umană, de a se angaja nemijlocit în acțiunea de consacrare a principiilor moralei comuniste, iar aceasta presupune nu o sufocantă bătaie cu flori, pentru că nici socialismul nu este o nuntă la care altă grijă nu putem avea decît să nu ne sufocăm în mirosul fericit al trandafirilor. Aceasta presupune o gravă implicare în bătălia ideologică a vremii, pentru că nu e suficient să declari simple principii ; ele trebuiesc să devină carnea revoluției noastre, sîngele ei și pentru izbînda acestor principii înalte și pentru apărarea lor în confruntări ideologice, interne și internaționale, scriitorului i se cere să fie un purtător de cuvînt convingător, printr-o operă care să afirme demnitatea creatorului comunist.

Ce este impresionant la noi, astăzi, în România, este uriașul efort care se face în favoarea creării conștiinței politice a cetățeanului și a poporului întreg, faptul că bătălia pentru nivelul de trai este necontenit și pătimaș asociată cu ideea consolidării verticalității în planul condiției umane. În acest efort uriaș, scriitorul român ocupă unul din locurile centrale, însă se cere ca acest loc să fie ocupat efectiv și eficient printr-o operă care să autentifice vocația morală a scrisului, forța lui de influențare. Un scriitor e o conștiință aprinsă ca o torță, gestul lui se cuvine să fie mereu greu și grav ; un scriitor nu se mai poate consuma azi, într-o România confruntată cu o problematică atît de complexă și de ambițioasă în planul construcției ; nu se mai poate consuma, zic, la nivelul modest al perimetrului breslei, cu alte cuvinte nu mai poate să-și permită cheltuirea forțelor și talentului în spațiul meschin al „jocurilor de societate", cînd țara pulsează sub imperiul unor atît de înalte ideaturi și al unor atît de răscolitoare transformări, cînd nu e deloc ușor și nici simplu, și mai ales cînd se cer conștient sacrificii, și ele sînt înțelese.

Discutarea recent la Comitetul Central a unor probleme ale propagandei noastre, într-o lumină atît de nouă și de pătimaș angajantă determină o meditație plină de răspundere în planul conștiinței scriitoricești și chiar de acute reconsiderări. S-a vorbit despre patriotism și despre apărarea convingătoare a valorilor socialismului, despre explicarea cu argumente a dreptății noastre socialiste, despre nevoia de a fi activi în demonstrarea justeței politicii noastre naționale, în sublinierea valorilor politicii noastre culturale, a superiorității condiției umane în socialism. Modalitatea de abordare a tuturor acestor probleme, a propagandei în general, este de natură să favorizeze scriitorului noi ipostaze de manifestare a propriului patriotism, a propriei vocații și opțiuni politice. Pentru autoritatea morală, politică, socială, nu se pot da certificate și adeverințe ; ea se cîștigă în fața maselor largi, a poporului, printr-o consecventă operă, care cuprinde azi atît pagina de carte exemplară cît și prezența concretă în viața social-politică, acolo unde se făurește istoria cu fiecare clipă a destinului acestui popor ! Există în România toate condițiile pentru ca prezența scriitorului în viața cetății să fie recunoscută unanim ca o nobilă ilustrare a gîndirii noastre politice comuniste.

Dinu Săraru

LUMINA ÎN SEPTEMBRIE

În decorurile de sărbătoare, verde și roșiatic, tricolorate în tederă roșie, pe scenele mai mici sau mai mari se repetă și azi, ritualul, neschimbatul inaugurări noului an școlar. Clopoțelul sau, cuib se îndoagă din ce în ce mai des de la un timp, deschis din nou elevii în clase. În aceste ușoare de aripile și inimă în care deschiși la luminează acoperă. Porțile școlilor sînt deschise larg în acestea dimineți, lăsînd să răzbească înăuntrul școlii cetele albastre ale copiilor noștri venind în haurile din ce în ce mai neîncăpătoare după lunci o vacanță, nici mai lungă, nici mai scurtă decît celelalte. Cei mici, viitorii elevi din clasele I-a, în îmbrăcămintea pătrunzătoare, ascundînd-și ca totuși grăbiți sub pleoape — ochii cîpănei, hurînd din coada ochiului jocurile celor mari. Nu fie o vină de pasă? Încep să se întrebe, însă nu mai apucă să-și răspundă, căci timpurile și energiile a bucuriei și se îmbulzesc, pentru prima oară în viața lor, doi cîte doi. Incolonați sau nu, mulțimea de elevi rămînă ani la clase și laboratoare pentru încă un an școlar, urcînd treptele cunoașterii: mai repede sau mai încet, sub îndrumarea atentă și competentă a profesorilor lor de română, de istorie, de matematică, de fizică, de chimie... Se vor da lecții pentru acasă, se vor rădea mese, tablele vor alege sub vîrful creștei, catalogul va memora răspunsurile, sperăm, numai bune. Milioane de copii, practic toți copiii țării, vor fi ani din noul elevi, în acești adevărați stîpi de lumină, în bănci catedrelor.

Ei mari lui vor lumina pămînții mai departe, cînd țara se va sprijini pe umerii lor.

În septembrie este ziua îmbrățișării de aceste speranțe ale noastre în viitor, este ziua în care, mai înainte îndoiți, redevenim elevi, cînd trecem pragurile școlii alături de copiii noștri.

Iulian Neacșu

Eugen Popa: „Viitorul patriei"

Îndatoriri și drepturi

Emoționată, am asistat la decernarea Marelui Premiu al Uniunii Scriitorilor din România lui Meliusz Jozsef. Un scriitor care timp de decenii își scrie lucrările în limba maghiară și contribuie cu această operă la îmbogățirea literaturii României socialiste, oferindu-i noi valențe, operă ce a fost apreciată la justa ei valoare dacă confrații români l-au acordat în unanimitate și fără nici o rezervă, găsind la decernare cuvinte calde, pline de o prietenie trainică și călită de-alungul anilor.

Scriitori ai României socialiste, români, maghiari, germani și de alte naționalități, care toți laolaltă creează valori artistice, își aduc contribuția la edificarea societății socialiste, posedînd această putere prin artă de înrîurire a oamenilor, de modelare a conștiinței și a sufletului, adăugînd efortul lor la efortul comun pentru binele acestei țări și al acestui popor.

Fac acest lucru și îl pot face și scriitori germani din țara

Hedi Hauser

Continuare în pag. a 7-a

Conduita morală și literatura

Sînt cititorul pasionat al nenumăratelor note ce apar în presa noastră la rubricile de atitudine cetățenească, note scrise viu, adesea pe un ton glumeț, cu poantă, din care aflăm că X—Y în vîrstă de 23 de ani, fără ocupație, dar cu patru condamnări la activ, a fost prins din nou în flagrant, în timp ce huzunărea un cetățean pașnic, în tramvaiul 14 : sau, un altul, la 29 de ani, tot fără ocupație și cu unsprezece condamnări, a devastat un apartament ; Z, 36 de ani, 17 condamnări, va fi judecat conform procedurii de urgență... Cineva mi-a zis că ar fi descoperit un individ cu 19 condamnări, pe-a 19-a a primit-o chiar în ziua cînd împlinea 10 de ani. Nu știu, nu garantez pentru această informație, eu am citit numai despre cel cu 17. Aceste note de numai cîteva rînduri oferă o lectură palpitantă, generînd și un fel de bună dispoziție, prin măiestria relatării, cu condiția să nu cazi cumva pe gînduri. Cum adică, 17 condamnări, în 36 de ani ? Înseamnă că de pe

Nicolae Țic

Continuare în pag. a 7-a

● În acest număr : ● **Retrospectiva literară.** Articole despre volumele : ● „Sonete" de Grigore Hagiu ● „Labirintul" de Francisc Păcurariu ● „Cultura română în civilizația europeană modernă" de Alexandru Duțu, semnate de Voicu Bugariu, V. F. Mihăescu, Marian Vasile ● **«Ce gîndește, ce scrie tînărul scriitor»** Interviu cu Gheorghe Schwartz ● **Proză** de Mihail Diaconescu ●

JURNAL DE POET

Cetățile dacilor

Am petrecut o vară în această parte din țară care trece drept leagănul statului dac ce se întinde de la poala munților Apuseni peste Alba Iulia și Țara Hațegului culminînd cu Munții Orăștiei ce ascund în pădurile nesfîrșite vechea capitală și cea dintîi a poporului nostru, Sarmisegetusa. Locuri de-o frumusețe naturală unică în Europa iar ceea ce săpăturile arheologice au scos pînă acum la iveală din civilizația strămoșilor noștri, la Costești, Blidaru, Piatra Crainii, Fețele albe și mai ales la Sarmisegetusa este suficient ca mărturie sigură a unei culturi și spiritualități de rang european, la nivelul culturilor vremilor vechi, neîndeajuns pusă în lumină pînă acum. Ceea ce-ți spui la fiecare pas călcînd aceste locuri sacre este faptul că n-am venit cu mîinile goale în noul eon, că n-am stat în fața Romanilor cu mîna goală, că partea autohtonă geto-dacă contopită cu cea romană întru zămislirea poporului român a fost și ea de o vigoare și austeritate, poate, hotărîtoare, în păstrarea ființei acestui neam, aici, în Carpați. Cum este ea,

Ioan Alexandru

Continuare în pag. a 7-a

EXISTĂ O CRIZĂ A CRITICII ?

I

În ultima vreme, sub impulsul analizei realizate în documentele Congresului culturii și educației socialiste, are loc o amplă dezbatere asupra rosturilor criticii de artă, încercînd-se o determinare mai clară a responsabilității ei sociale, etice și estetice în general.

Necesitatea unei astfel de dezbateri devenise cu atît mai evidentă cînd ținem seama că în cîmpul criticii — literare, muzicale, teatrale, de artă plastică — se înregistrau, nu o dată, simptomele semnificative ale diletantismului și subiectivismului, umplutura violenței pătimașe, apologiei sau negativismului, semnele unei derute a criteriilor și chiar ale galimatiasului terminologic. Un aiperintelectualism plăpînd cu ostentație, lipsit în fond de miez și temă, conceptual, manifestare a unor lecturi nedigerate era, adesea, însoțit de formulele fruste și simplificatoare ce gravitau în jurul unor idei pe cît de puține pe atît de fixe și rigide.

Desigur, o discuție interminabilă asupra unei astfel de problematici ar putea apare la un moment dat nu numai specioasă și agasantă, ci chiar inutilă și pernicioasă. În fond, ideea a fost chiar exprimată: iceștia numiți „furtună teoretică" nu ar fi decît expresia unei specii de narcisism critic, o modalitate a criticilor înșiși de a-și crea un loc mai important în cîmpul culturii, de a-și supraevalua, publicitar, meritele. Că lucrurile ar sta așa ar proba-o însuși faptul că omul de creație își vede de drum și-și duce la capăt opera indiferent de faptul că e agreat sau nu de critică. Dacă Stendhal, de exemplu, ar fi ținut seama de opiniile criticii contemporane lui, ar fi trebuit de mult să-și fi părăsit masa de lucru. Un poet scriindu-și versurile se gîndește tot timpul dacă acestea vor fi apreciate de criticul x sau y ? Ai talent ? Ești poet ! Nu ai, degeaba aștepți să ți-l împrumute critica. Privighetoarea, îți dăruiește sublimele-i concerte fără să fi auzit măcar de existența criticii și a criticilor.

Între creatori și critici întotdeauna a existat o anumită tensiune. Nu întîmplător, de exemplu, Delacroix, vorbind în **Jurnalul** său despre criticii care se dedau ei înșiși la creație, scria : „Nu poți în același timp să dai pinteni și să arăți fundul".

Argumentele anti-critică sînt atît de numeroase și provenite adeseori de la mari personalități încît ești înclinat să consideri argumentele satisfăcătoare și împins să crezi că, într-adevăr, se bate prea multă monedă critică lipsită de acoperire. Critica sau criticul nu pot da talent celui care nu-l are iar opiniile sale, oricît ne-am strădui să demonstrăm contrariul, rămîn marginale procesului de creație, sînt **post** și nicidecum **propter hoc**. Apa trece, așadar, în ciuda pietrelor critice de pe mal sau din albie. La ce bun atunci această discuție savantă ? Critica să învețe să-și măsoare cu exactitate lungimea propriului nas, să știe odată pentru totdeauna că este și rămîne un „joc secund", că nu e utilă în esență creatorului ci, cel mult, consumatorului de artă, deslușind pentru cel mai puțin inițiat semnificațiile și frumusețea, nuanțele culorii și strălucirii valorilor artistice. Critica, în ultimă instanță, ar îndeplini un rol util, e drept, dar auxiliar, acela pe care îl au lentilele cu dioptrii pentru ochiul miop. Lucrurile fiind așezate astfel la locurile lor, după mărime și importanță, e evident că o discuție atît de largă și prelungită asupra rosturilor asupra locului și rolului, a responsabilității criticii, a funcției ei propulsive în creație nu numai de ierarhizare a valorilor, nu poate să apară decît dilatată în mod nejustificat, o „furtună teoretică" într-un pahar cu apă.

Privind lucrurile mai atent și mai în profunzime, cu răbdare și neîncredere metodică față de aparențe, poți oare să consideri lucrurile ca fiind absolut limpezi și, ca atare, încheiate ?

În introducerea sa polemică la **Anatomia criticii**, Northorp Frye combate ideea că opera critică este o modalitate parazitară a expresiei literare, o artă bazată pe o alta, pre-existentă, o imitație secundă a creației. „Conform acestei teorii — scrie Frye — criticii ar fi niște intelectuali înzestrați cu gust estetic, dar lipsiți de capacitatea de a crea sau de mijloacele materiale necesare spre a încuraja arta și care, formînd un fel de burghezie a culturii, o răspîndesc în societate, trăgînd astfel folos de pe urma ei, exploatează pe artist și produc o solicitare crescîndă în publicul cititor. Concepția potrivit căreia criticul este un parazit sau un artist **manque** se bucură încă de o largă răspîndire mai ales printre artiști. Ea se întemeiază pe o analogie îndoielnică între funcțiile creatoare și cele procreatoare. Astfel, aflăm despre critic c-ar fi „nepuincios" și „steril", că l-ar dușmăni pe adevărații creatori de artă etc. Perioada de aur a criticii anti-critice a fost cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dar unele dintre prejudecățile ei mai dăinuie și astăzi" *).

Cred că pentru a răspunde la întrebările pe care le ridică problemele criticii și pentru a găsi un răspuns satisfăcător, adică întemeiat, e

Dumitru Ghișe

Continuare în pag. a 7-a

Un om deosebit

Interesanta și insolita monografie a Vioricăi Moisil *Un om ca oricare altul* ne vorbește despre și ne dezvăluie destinul unui om deosebit. Sintagma care dă titlul cărții este luată dintr-o scrisoare a matematicianului, dar nu trebuie să ne lăsăm răpiți de înțelesul ei aparent banal cînd în fapt și disimulat ea este încărcată de un justificat orgoliu superior. Cei din „clanul Moisililor" de la Academia Română nu au fost niște oameni ca oricare alții. Oameni între oameni — da.

Descendenți dintr-o Moisă de pe platurile Năsăudului, din acea zonă a „grănicerilor" care la un moment dat se simțeau cineva în Imperiu și care cu istețime și dîrzenie au știut folosi întru cultură situația specifică a zonei — unul, Grigore Moisilă, străbunicul matematicianului, cu o largă chelie socratică acoperită pe vîrf cu o capelușă a cinului și cu o barbă albă, largă și stufoasă a ajuns vicar al locului ; un altul, Iuliu, străunchiul, la 85 de ani încă înalt, hieratic ca un sfînt bizantin, cu fața terminată printr-o mustață și o barbă, tușinate, dar tot albe, denumit într-o vreme „patriarhul graniței năsăude-

Gheorghe Suciu

Continuare în pag. a 6-a

inedit

Tudor Arghezi

Despre cloști

Duși pe drumuri într-o droșcă
Veni vorba despre cloșcă.

Vizitul ne-așezase-n
Două locuri strîmte șase.
Era singura trăsură-n
Gara mică, pe căldură.
Și, ca în călătorie,
Spune omul tot ce știe,
Și din vorbă-n vorbă goală
Se deșartă ca o oală.
O dederăm și prin cloști
Ca să nu-stăm blegi și proști.
Și-un oltean văzui că-i spune
Cloștii cloță, și le pune
Fin-că are multe ouă,
Cloțe-n paie cîte două.
Și clocesc trei săptămîni
Cum știu ele din bătrîni,
Nici o zi sau ceas mai mult.
Mă strivește dar l-ascult.
Cloștile împărechiate
Îi dau pui pe săturate.
Omul cu cojoc de miel
S-a vîrît în tîrg și el,
Și răspunde că țăranii
Pun pe ouă și curcanii.
Și în loc de zece pui
Scot o sută, vorba lui.
— Un curcan, e-adevărat,
Cam clocește supărat,
Dar vezi, capeți dintr-odată
Suta-ntreagă numărată,
Zise moșul vizitiu.
De îi dai și un rachiu
Și curcanul se îmbată.
A uitat dintr-un ciocan
De rachiu că e curcan,
Și la cap cum i se urcă
Crede și el că e curcă.
I-a răspuns cel preot ras
Cu un fir de păr subt nas
Și cu moțul pe bărbie
Jumătate țăcălie,
Cum se poartă de-astădată
Preoțimea cultivată :
— Parca-aș mai fi auzit
De curcani puși la clocit.
Strîns curcanul cocoloș
Îi mai pui și-n cap un coș.
N-aș lăsa pe preoteasă
Cu-așa cloști la mine-n casă.
Căci Sinodul de aceea
Nu face preot femeea
Nici pe preot preoteasă
Dogma este serioasă.
Te gîndești la un bărbat
Că s-ar pune pe ouat
Și i-ar strînge ca o miță,
Pe mucoșii lui la țîță.

Trei frunze

Se dedică doctorului Nicolae Burghele

Celor ce le place să se observe, de bună seamă că li s-a revelat în faptul de a-și întîlni prietenii toamna, o bucurie cu totul aparte : bucuria că au trecut pe lîngă vară, ca pe lîngă o mare frumusețe, fără ca aceasta să-i devore și au ajuns întregi la țărmul toamnei în care natura, părînd că a atins perfecțiunea și împlinirea prin rodul ei, de fapt s-a întristat de moarte, disimulîndu-și deruta prin liniștea cu care frunzele cad și crengile rămîn pustii.

★

Merele — care se desprind acum de ramuri, cu aceeași greutate cu care stelele se desfac din crugul ceresc — sînt jerfte și ofrande pe care vegetația le aduce spiritului. Morții sînt fructele pe care spiritul (însetat de alte forme) le oferă materiei, pămîntului. Morții și fructele sînt punți de trecere sau breșe prin care neființa ori nimicul s-ar putea insinua, ajungînd pînă acolo încît să se îndrăvenească, iar noi, recunoscînd minunea egală cu învierea, să

Gheorghe Pituț

Continuare în pag. a 5-a

cronica literară

PAUL ANGHEL «Noaptea otomană»

Descinderea pe care o face Paul Anghel ca romancier în viața societății românești de la sfîrșitul secolului trecut umple un gol în proza românească. Risul lui Caragiale a avut un efect devastator asupra imaginii pe care această epocă ar fi putut s-o lase în depozitul memoriei colective. De sub condeiul lui Caragiale își ridică ochii către noi o lume de Mitici. Paul Anghel e preocupat de celălalt versant al lumii lui Caragiale, fără a exclude din raza prozei lui ipochimenii universului caragialesc. Romanul **Noaptea otomană**, ca și întreg ciclul **Zăpezile de acum un veac** din care face parte, dă de aceea sentimentul ridicării la suprafață al unui continent scufundat. Tema cărții este războiul pentru independență din 1877, dar Paul Anghel nu scrie doar un „roman de front" ci istoria incordării extraordinare a unei țări întregi angajată într-o experiență crucială.

Excepțională este deschiderea cărții, imaginea funcționării marelui mecanism social care a dus și suportat războiul. Ceea ce urmăreste prozatorul este mai ales o viziune din interior a faptelor, excluderea elementelor de paradă, restituirea unei epoci și a unei națiuni în hainele ei cele mai adevărate și de aceea, cele mai surprinzătoare. Imaginile desuete, (rod al unei mitologii anacronice fabricată de propaganda oficială a epocii lui Carol, asupra războiului de la 1877), sînt corectate aici de o privire lucidă care are predilecția substanței, nuanței, adevărului. Cortina pe care o trage scriitorul, dezvăluind o lume uitată pe nedrept, învăluită prematur în ridicol, lasă loc unui „spectacol de regizor" pentru care în proza românească nu avem prea multi termeni de comparație. Distribuția acestui spectacol este impresionantă, grație acțiunii de anvergură internațională, varietatea meditilor, a personajelor și a psihologiilor neobisnuite. În **Zăpezile de acum un veac** evoluează atît primul om al țării și ministrii săi, cît și soldații din tranșeele noroioase sau boemii spectaculosi ai epocii, atît țarul și curtea lui cît și cazacii nusi pe netrecere. Deși elementele de pitoresc nu lipsesc, ele fiind inevitabile, nu pitorescul este cel care seduce pe scriitor.

Cine a citit **O clipă în China**, cartea aceluiasi autor, a observat refuzul deliberat al pitorescului în descrierea milenarei și complexei lumi a extremului orient. Scriitorul respingea în acest laborios și incisiv eseu un mod facil de a contacta „lumile exotice", contacte esuate de obicei la coada fenomenelor, rareori duse dincolo de aparente. Consecvent cu sine, Paul Anghel nu este altul în romanul despre România războiului de independență. Exotismul lumii de la Dunărea de jos, popularizat mai ales de pictorii și călătorii străini prin țările românești în secolele trecute, nu face obiectul **Nopții otomane**, după cum nici al întregului ciclu **Zăpezile de acum un veac**, lucru vizibil atît în **Te Deum la Grivița**, cît și în **Scrisoare de la Rahova**. Atras de esența fenomenului românesc la un ceas hotărîtor al istoriei lui, scriitorul va decupa, așa cum a decupat și pentru lumea chineză, aspectele fundamentale ale acestuia.

Scrîind **Noaptea otomană**, Paul Anghel operează cu instrumentele romancierului în spațiul a ceea ce istoricul a numit îndeobște „enigma" și „miracolul" românesc. Interesul acut al prozatorului se îndreaptă către articulațiile sociale care au rezistat impactului produs de asprul război, psihologiilor greu încercate de marele eveniment trăit îndeobste la o intensitate neobisnuită: Războiul diplomatic este, de pildă, una din „feliile de realitate" pe care le extrage selectiv romancierul pentru cartea sa... Caracterul restituirii este dat și de acest mod selectiv și consecvent de a vedea lucrurile. Culoarea de epocă care nu lipsește nu e țelul scriitorului.

Noaptea otomană e un roman precumpănitor psihologic, un roman de atmosferă cu nuanțe bine studiate. Reușitele în direcția mișcării și analizei sufletești ornează spectaculos acest roman cu sarcini complexe. Din mulțimea de episoade cu o încărcătură psihologică aparte menționăm aici scenele următoare victoriei de la Grivița. Așa cum refuză pitorescul, scriitorul refuză și patetismul, ceea ce, adăugăm, nu exclude înzestrarea pentru ele. Bătălia pentru Grivița nu e urmărită de la masa generalilor ci, ca în Sthendal, din spatele frontului și mai ales dună ce învingătorul a fost stabilit prin arme. O echipă are rolul de a lua în primire și de a inventaria prada de război. Cărute, baloturi, mărfuri, cai, arme, ca într-o vitrină de bazar se înfățișează acum oamenilor după lupte în care imaginea celui de dincolo, a dușmanului, arăta altfel. Paul Anghel nu descrie „eroi", ci oameni, iar surprinzătoarele reacții ale acestora în fața canturii de război vorbesc de la sine despre finețea intuiției psihologice a prozatorului. Este o scenă de masă văzută de sus, dar și din apropiere, în care scriitorul se mișcă dezinvolt, așa cum se va mișca și la București, tot în scenele de masă declanșate de știrea căderii Grivitei, din năcate pentru tinuta entuziastă a bucurestenilor, falsă. Efectele surprinzătoare ale dezamăgirii produse de lansarea falsei stiri a căderii Grivitei, bucluc faimos în care I.L. Caragiale, nerovnat cu totul episodic al cărții, a fost amestecat pînă peste cap, sînt reținute cu atenție pentru nuanță. Frontul încetează să mai intereseze brusc pe bucureșteni, entuziasmul colectiv scade. Stările de înaltă tensiune se imoutinează. Societatea bucureșteană la toate nivelele ei se reintoarce brusc la îndeletnicirile ei dinainte de război.

O mostră de fină psihologie este și cazul alterării psihologice a Adelei Ene care, îndrăgostită total de bărbatul ei, ofițer pe front, se apără treptat și inconștient de știrea morții lui, de noua realitate a vieții ei care o amenință, refugiindu-se pe căile ascunse ale subconștientului într-o altă realitate anterioară. Frumoasa Adela traversează saloanele lumii bucurestene a căror mindrie fusese și încă mai este că o fantomă, într-atît de puternic este la ea refuzul realităților. Fondul dramatic al cazului Adelei așează personajul lui Paul Anghel alături de marea reușită a nuvelisticii lui Duiliu Zamfirescu inspirată tot de războiul independenței: **Locotenentul Sterie**.

Adela trăiește într-o lume imaginară care încalcă teritoriile realului și situatia verifică disponibilitatea și posibilitătile lui Paul Anghel în directia fantasticului. Scriitorul trece cu siguranță de la scenele de un realism psihologic clasic în spatiile de tulbure mișcare a psihicului și de dizolvare a realului în fantastic. Nu este numai cazul evaziunii Adelei într-o lume salvatoare pentru sufletul ei ci și al altor episoade ale cărții. Unul din personajele **Nopții otomane** este Bucureștiul diurn și nocturn, vizibil și invizibil, diplomatic și nediplomatic. Predispozitia spre enigmatic și fantastic a lui Paul Anghel se realizează în directia infătisării unui București secret a cărui atmosferă de mister adînc, oriental aminteste de climatul meditilor din **Craii de Curtea Veche** sau de **La țigănci**. Ajunși aici, e locul să vorbim despre pasiunea scriitorului pentru „bifurcația secretă" a lucrurilor. Mai toate realitățile de care se ocupă Paul Anghel au și un sertar secret. La suprafata vietii sociale se mișcă, spre exemplu, omul politic Brătianu dar pe sub „burta" societății actionează un alter-ego dublet al său care independent de celălalt, desfășoară o similară activitate de durată și perspectivă. Relatia secretă a situatiilor este urmărită în multe variante. Gestul scriitorului este al celui care „decodează" un univers (în cazul nostru fenomenul românesc de la sfîrșitul secolului trecut), care inițiază, care-și asumă discret, dar autoritar, postura de cicerone. „Figura" caracteristică a **Nopții otomane** e labirintul, iar personajele definitorii sînt ghizii. Sîntem mereu conduși către o față ascunsă a lucrurilor, iar personajul cu rol de ghid apare nedezmintit peste tot. Ce e Garussi decît un ghid al ardeleanului Toma, coborît de dincolo de Carpați în Cîmpia Dunării la București? Ce este „fata cu pisica" care-l conduce pe Toma printr-un peisaj straniu către o intrare tainică și intruvabilă a Bucureștilor de altădată? Trecerea din spațiul clarității și al certitudinilor într-unul mai puțin rațional și mai puțin sigur, acela al labirintului, e destinată să sugereze în **Noaptea otomană** profunzimea unei lumi cunoscută mai ales la suprafață. Taina rezistă de altfel descinderilor în lumea secretă, spațiul labirintic, ceea ce vorbește despre tactul scriitorului de a nu-și văduvi de mister lumea de care se ocupă. Singura atitudine fată de mister e adîncirea lui, scria Blaga, și ceva din această atitudine regăsim și în ciclul **Zăpezile de acum un veac** scris de Paul Anghel.

Tot în teritoriul interferenței realităților limpezi, pipăibile cu cele ascunse și incontrolabile se situează și episoadele electiunii diplomatice, aducerii și instalării în țară a prințului de Hohenzollern, incontestabil pagini dintre cele mai pasionante prin efectul de clarobscur al relațiilor dintre Carol și Brătianu, prin sugestia unei lumi necunoscute dar puternice care iși ia fără ezitări în stăpînire persoana căutată. Nu este vorba de socul produs asupra prințului de pitorescul unei societăți noi, cea valahă, și mai tîrziu cea otomană, ci de efectul persuasiv și neliniștitor al unor intuiniri care dau sentimentul „intrusului" că lumea de valori din care a plecat este anulată și depășită de prezenta unei noi realități cu legi necunoscute, dar ferme. Atracția irezistibilă care actionează asupra prințului învingîndu-i convingerile și chiar hotărîrile, sentimentul că se află în fata unui mandat imperios, dar încă obscur pentru el, efortul psihologic de adaptare la o realitate care-l contrariază și domină, dar îi dă toate aparentele că e dominată de el, procură **Nopții otomane** poate cele mai bune pagini ale ei prin sugestiva atmosferă de discretă enigmă și de autentică miscare psihologică. Este pentru prima dată dună **Fratii Jderi** cînd un scriitor român se apropie cu intuitia adecvată de ceea ce istoricii au numit cu prudență „miracolul românesc".

Încă aproape de noi sufletește, evenimentul anului 1877 se situează în istorie, iar o carte despre el e, fatalmente, un roman istoric. Paul Anghel încearcă și reușește un roman de o factură particulară, înfruntînd nu numai sistilul sarcastic pe care Caragiale l-a aplicat unei întregi epoci, ci și dificultatea reconstituirii propriu-zise, depășită în mod exemplar. Știut cum dincolo de asta este de reținut efortul de a încadra formulei romanului istoric [illegible] formulă artistică sărind [illegible] peste toate [illegible] care o mentalitate literară [illegible] le-a impresionat [illegible] literare. Caricatura [illegible] personalitati istorice ale [illegible] din vremea independenței [illegible] căreia nu i-a rezistat nu numai vremea [illegible] în **Un om bătrîn** [illegible] de [illegible] în [illegible] **Nopții otomane**. Prin revelarea [illegible] a [illegible] prin [illegible] societăți românești de altădată, prin [illegible] și [illegible] **Noaptea otomană** este un roman de serie rară. Prin **Zăpezile de acum un veac** proza românească iși asumă cu superioare reușite artistice o epocă dramatică prezidată ginăi acum de demonul risului.

M. Ungheanu

viața cărților

poezia

Imagini în sepia

● Recenta modă „retro" se dovedește a fi, la o privire mai atentă, un fenomen cultural cu motivații mai profunde, izvorîte din modul de viață al epocii contemporane — veritabil „fin de siecle" cuprins de neliniști și întrebări. Că este așa ne-o arată și al doilea volum *) al Veronicăi Verona (debut semnat Veronica Galiș), ale cărui versuri transcriu de fapt o formă superioară a „sensibilității retro": „Unde-ați fugit voi copii de la-nceput de veac? / Doamnă, unde v-ați pierdut pălăria? / Suieră timpul după voi ca un ceainic / Atins de-o boală grea: melancolia". Nota dominantă a cărții e evocarea elegiacă a unei „belle epoque" plină de candoare, bucurîndu-se cu o încîntare inocentă de invențiile nemaipomenite ale vremii, fără bănuielile sumbrelor evenimente ce vor zguduí în scurt timp veacul și generațiile lui: „Bunicul telefonului vorbește cu bunicul tramvaiului — / Erau tineri pe-atunci, n-aveau acte, nici cimitir / Si vedeau viitorul mai alb ca dantela / De la gîtul domnului Shakespeare". Tonalitatea versurilor e delicată, fără mari gesturi dramatice, voalată de aburite tristeți: „Lada de zestre ninsă cu ingeri de talaș / Bunicii mi-au trimis-o cu trenul la oraș. / O țin în pod. În acest secol trist și cîndat / Lada de zestre, celesta, s-a demodat".

Tot elegiei și tot timpului bunicilor îi aparțin și poemele copilăriei, acest paradis pierdut la porțile căruia ne întoarcem mereu. Poezia e atunci o încercare de retrăire a stării de grație, conștientă însă de limitele ei: „Să fii copil să crezi că deasupra orașului adunate / Zăpezile-s ținute în captivitate". Melancolia are aici mereu tuse gingașe (**Jurnal din copilărie, Poveste**), ar reveni se întîlnesc note mai acute (**Vremea cireșilor**).

Modernă în semnificații și de o autentică vibrație sufletească, poezia Veronicăi Verona se înscrie tematic în sfera poeziei noastre intimiste și tradiționaliste. Maestrul de netăgăduit e Ion Pillat, autoarea reușind să înlăture, însă, orice impresie de pastișă retrăind din perspectiva timpului atmosfera versului pillatian. Nuanța simbolistă, evocarea bunicilor tineri a iubirii lor și a poetei într-o parabolă a celor două epoci, copilăria și bunica, nucii și fructele copilăriei (**Acasă**), bucolicul delicat, atmosfera intimistă a odăii, alegerea inspirată a unui vers învechit, cu stîngăcii voite și fermecătoare — își găsesc corespondentul actual în poezia Veronicăi Verona. Poeta e o cetățeană pentru care întoarcerea în natură e mai mult un gest livresc, o amintire mai apropiată. Micile tablouri intimiste, înfrigurate închideri în universul ocrotitor al camerei, dau cîteva poeme în linii suave, luminate tandru de un umor bătînd în tristețe (**Mică elegie pentru un dulap fără vîrstă, Caloriferul sentimental, Elegie la o ceașcă spartă**). Orașul modern, mai amintind uneori de tîrgul simbolist atins de secrete melancolii („Sub pomi adorm tramvaiele pe labe / Visînd la aurora boreală / Și cad bostani turcești de pe tarabe / În străzi împurpurate de sfială") sau de atmosfera de monotonă destrămare a celui bacovian (**Insomnie, Grădina zoologică**), este totuși locul existenței („Ajungi să iubești metrul pătrat de grădină, / Semafoarele, mașinile de salvare, / Sacoșele cu cartofi, perechile date cu naftalină / Și zăpezile trei sferturi mîncate de sare;") din care nu se poate evada decît într-o lume ireală, ca a primilor expresioniști (**Cu timpul, cai albaștri**). Într-o lume cam prea asediată de primejdiile zilei (poluare, tehnicizare etc.), copilăria ia și ea forme alarmante („Frumoșii bunici ne-au ținut pe genunchi. / Prea repede ne-am desprins. Așa, într-o noapte / Lumea a sărit peste dinții de lapte"). De aceea morala gustului „retro" este rostită direct în finalul-manifest poetic al volumului: „Înapoi, spre tărîmul de aur al bunicilor / Spre demodata privighetoare sentimentală — / Prea repede ne-am smuls din copilăria lor, / Prea repede ne-am spălat de-o anume sfială". În schimb, poezia de dragoste uzînd de aceeași simplitate a versului nu mai are același lirism, fiind amenințată de prozaism și platitudine (**Schimb de inimi**).

Optînd pentru un drum doar în aparență simplu, poezia sinceră și sentimentală a Veronicăi Verona dă rezultate remarcabile numai în condițiile unei atente tratări în „băi" de luciditate artistică, așa cum o fotografie de azi, pentru a căpăta acea nuanță sepia, este supusă la complicate operații de laborator.

Dan Alexandru Condeescu

*) Veronica, Verona: **„Amintirea bunicilor"**, Editura **„Cartea Românească"**, 1978.

proza

O istorie hieroglifică

● După un remarcabil volum de eseuri consacrat spiritualității engleze, Andrei Brezianu își face intrarea în literatură cu o ficțiune *) care s-ar putea defini ca „roman mitic", în spațiul căruia se conciliază modalități epice diverse. Punctul central al narațiunii este cucerirea independenței la 1877, moment apoteotic dar nu încheiere, ci treaptă spre viitor. Demersul literar dobîndește prin aceasta un caracter celebrant, rememorarea apelînd la embleme. Se constituie astfel o istorie alegorică ale cărei acte sînt transpuse într-un regim mitic favorabil reverberației sensurilor. Spiritul eseistului cultivat și prețios se conjugă cu inspirația proprie romanului istoric, totul subsumat unei viziuni care atestă o excepțională cultură plastică. Cartea se singularizează prin concepția și prin modalitățile artistice [illegible] **Romanul condiției umane** e rodul unor reflectori făcute, dintr-o lumină sintetizatoare, pe teme ale unor autori romani și străini ce-au fost [illegible] în atenția lui Liviu Petrescu.

Această circularitate și economie a temelor criticului sînt exemplare. În cazul de față, atitudinea aceasta este și oportună pentru că dă posibilitate celui ce-o vehiculează să-și actualizeze precumpănitor virtutile de analist și de fenomenolog al semnificațiilor.

Și în **Romanul condiției umane** lectura ne spațiu mari, monumentală, sintetizatoare se arată a fi mai puțin la îndemîna lui Liviu Petrescu. Dintr-un refuz al generalizărilor exportune sau artificioase și dintr-o stimă nedemonstrată pentru bogăția de sensuri a operei, reductibilă la o prezumțioasă arhitectură, Liviu Petrescu urmărește în studiul său conflictul între eterna sete de absolut a ființei umane și diferitele principii limitative care i se opun, culminînd cu răzvrătirea pe latura transcendentală sau pe cea ontologică.

Cele trei secțiuni ale cărții, **Amargul zeilor, Răul de timp, Stăpîn și slugă**, încheiate cu un capitol de **Concluzii**, prezintă dinamica temei avînd în centrul ei condiția umană, precum și de ziduri, am revăzut atunci livezile și viile ascunse, satul cretos al bunilor mei, pierdut în verdeata grădinilor dinspre apus; și crestele munților albastri; și, la poalele lor, periferia tinutului închis, cu morile și cringurile lui".

În acest spațiu dominat de simbolul **casei** ca „inviolabil lăcas al tuturor începuturilor" se desfășoară evenimentele tragice ale unui „anotimp obscur" al renunțării, al asfințirii, al rezistenței tenace și secrete, dar și al unei inevitabile oteliri și spiritualizări, al înțelegerii propriei ființe și a drepturilor ei ancestrale uzurpate prin violență. Viziunea proiectează istoria într-o zonă fabuloasă, disputată deopotrivă de memorie și ficțiune. Convertirea evenimentelor istorice în embleme se produce prin personificări simbolice. Hieroglifele sînt însă transparente, permițînd identificarea directă. Incifrarea este voit parțială, numele Dova sau Biza fiind rezultatul unor sectionări. Laedra fiind anagramă simplă, în timp ce restul personajelor poartă nume sugestive prin sonoritate. Toponimele fictive realizează sugestia prin aceleași mijloace, excluzînd posibilitatea confuziei. Emblemele se acumulează progresiv, autorul fiind captat de propriul joc intelectual, tentat de abilități lingvistice de detaliu. De altfel acumularea este un procedeu stilistic pentru care prozatorul manifestă o apetență particulară, ceea ce, asociat cu ritmul opulent al frazelor și cu funcția ornantă atribuită unor elemente livresti, conferă scrierii un caracter barochizant.

Viziunea scriitorului organizează spațiul prin asocieri de elemente arhitecturale realizînd imagini halucinante, piranesiene. Clădirea bibliotecii din Alba Iulia, care serveste ca model, ales din ratiuni de simbolizare, pentru hanul Battaniei — din nou sugestie sonoră — este proiectată într-o reprezentare fabuloasă prin supradimensionare și prin acumulare, prin restructurare spațială cu efect luxuriant. Tot astfel casa simbol tutelar, este o construcție concepută din volume suprapuse, spații interferente, intrări secrete, tainite și coridoare, imagine a polimorfismului regenerator, traducînd caracterul ei inaccesibil, esoteric, sacru. Casa reprezintă esența inalterabilă, expusă conflictelor, rivnită, sursă a tuturor violentelor acaparatoare, dar și model al aspiratiilor interioare. Simbolul casei este dublat în partea a doua a cărții de simbolul mării, al tărmului ca „tezaur recistigat" a cărui reintegrare înseamnă un pas spre o nouă vîrstă istorică. Noi aluziuni culturale alimentează această sectiune, invocînd imagini clasice, și duhuri romantice într-o convenție rezolvată cu mijloacele eseului.

Meditatie și restituire sublimată în forme fabuloase și imagini sintetice, cartea lui Andrei Brezianu este o istorie afectivă al cărei recurs la hieroglife este determinat de ontiunea pentru o anume modalitate a transponerii, în același timp livrescă și lirică. Scrierea cărturărească și heteroclită. **Ieșirea la tărmuri** se unifică prin imaginea elaborată, prin fluența și eleganta exprezie dar în mod preponderent prin ardenta substratului ideatic, întretinută de implicarea afectivă.

Sultana Craia

*) Andrei Brezianu, **„Ieșirea la tărmuri"**, Editura **„Cartea Românească"**, 1978.

critica

Polivalența analizei critice

● Vom întîlni în noul volum publicat de Liviu Petrescu *) aceeași opțiune neștirbită pentru cîteva norme esențiale ale prozei românești și universale, dublată de o vocație analitică ce se exercită prin concentrice apropieri de structurile narative moderne, interferate de obicei cu aparatul filosofic și metodic fenomenologic. Scris dintr-o perspectivă tematică, axată de problema criticii, studiul **Romanul condiției umane** e rodul unor reflectori făcute, dintr-o lumină sintetizatoare, pe teme ale unor autori romani și străini ce-au fost [illegible] în atenția lui Liviu Petrescu.

Această circularitate și economie a temelor criticului sînt exemplare. În cazul de fată, atitudinea aceasta este și oportună pentru că dă posibilitate celui ce-o vehiculează să-și actualizeze precumpănitor virtutile de analist și de fenomenolog al semnificatiilor.

Și în **Romanul condiției umane** lectura ne spațiu mari, monumentală, sintetizatoare se arată a fi mai puțin la îndemîna lui Liviu Petrescu. Dintr-un refuz al generalizărilor exportune sau artificioase și dintr-o stimă nedemonstrată pentru bogăția de sensuri a operei, reductibilă la o prezumțioasă arhitectură, Liviu Petrescu urmărește în studiul său conflictul între eterna sete de absolut a ființei umane și diferitele principii limitative care i se opun, culminînd cu răzvrătirea pe latura transcendentală sau pe cea ontologică.

Cele trei secțiuni ale cărții, **Amargul zeilor, Răul de timp, Stăpîn și slugă**, încheiate cu un capitol de **Concluzii**, prezintă dinamica temei avînd în centrul ei condiția umană, precum și tendința ei de a se înscrie unei scheme de „circularitate" în care recunoastem, în afară de scenariul „eternei reintoarceri", triada hegeliană: afirmație, negație, negarea negației, corespunzătoare diferitelor modele de adeziune și revoltă umană. Pe acest fundal problematic, vom semnala, în cadrul biografiei interioare a temei, discutarea autorilor români: Ion Creangă, M. Sadoveanu, Vasile Pârvan, D. D. Roșca, Camil Petrescu, H. P. Bengescu, Al. Ivasiuc, și apelul la critica și estetica lui D. Popovici și Tudor Vianu. Românii sînt integrați într-un circuit universal al valorilor, în care e stabilită contribuția lor specifică, uneori prioritară (D. D. Roșca față de A. Camus) în configurarea temei analizate. Curajoase, neașteptate sînt analizele la Vasile Pârvan și D. D. Roșca (**Existența tragică**). E însă de neînțeles absența lui Blaga din acest context. Sînt expediate, din păcate, analizele la Creangă și Sadoveanu. În altă ordine de idei, sînt bine surprinse contribuția lui Aristotel, Nietzsche, Pascal, Schopenhauer la maturizarea temei condiției umane, precum și rolul jucat de Hegel, Bergson, Stirner, fenomenologi în expansiunea și rafinarea ei. Lipsește inexplicabil din această serie Kierkegaard. Analizele la Joyce (cea mai densă), Proust, Thomas Mann, Dostoievski, Malraux, Camus, Kafka, Sartre, Papini, Amiel, Knut Hamsun, Tolstoi ș.a. sînt citabile mai cu seamă din unghiul comparatist și filozofic pe care-l propun, ce ține și de biografia exterioară a temei (filiații, iradieri, circulație).

Parafrazîndu-l pe Liviu Petrescu, am spune că la moara unui critic bun vine grîu de peste tot. Studiul său, pe alocuri numai schițat, e mereu substanțial prin felul în care practică analiza tipologică și tematistă sau observațiile de retorica romanului. El impune, grație vecinătăților fericite, armonice, niciodată ostile, pe care le stabilește între critică, filozofie, psihologie și estetică. Ar mai fi de adăugat înțelegerea actului critic nu numai ca *immagine* ci și ca un *concetto*, ba, mai mult, ca anamorfoză, deci saltul de la o *vizare* a realului operei la *interpretarea* acestuia.

Doina Uricariu

*) Liviu Petrescu: **„Romanul condiției umane"**, Editura **„Minerva"**, 1979.

CARTEA DE DEBUT

Grație și ironie

Un volum de versuri care sonne ceva și lasă impresia că nu tot, stimulînd fantezia cititorului, ni se pare **Circuitul viselor în natură** (Cartea românească, 1979) de Silvia Chitimia. Poezie onirică? Așa ar sugera titlul, în realitate visul e un alt cuvînt pentru viziunea lirică și autoarea face din el ecranul pe care proiectează realitatea văzută într-un sistem simbolic, vreau să zic după principiul simbolistilor, de corespondente. Lucrurile sînt dezvăluite într-o poezie program: „Pămîntul și Cerul / Să devină vase comunicante / Și Mun'ii / Și tot ceea ce este verde și viu / Pe această bătrînă planetă // Blînd să treacă lumina / Dintr-o tîșă în alta, de floare / Prin arbori și oameni / Prin intimolări și destine / Din Pămînt spre Cer / Și din Cer spre Pămînt / Și cineva să-mi spotească / Cu buze de nufăr / Surîzînd: / E simplu. E atît de simplu... // Aceasta se cheamă / Circuitul viselor în natură". Comunicarea este însă împiedicată, vedem dintr-o altă poezie, căci bărbatul, crede femeia, are sufletul presat ca un ziar, acoperit cu pălăria, e totdeauna grăbit și în criză de timp, se amestecă printre semeni și n-are niciodată curajul să spună că unica soluție rămasă oamenilor e de a smulge inima pămîntului, de a sensibiliza materia inertă.

Două poezii, la începutul și sfîrșitul volumului, cu titlul **Scrîbii cu gîtul de lebădă**, metaforă pentru poeti, întrucît corporatia scribilor a dezvoltat: gîndirea eșinteană și a mentinut valorile ei timp de trei milenii („Ca scrib, însemna unul. sînt mai profund decît cerul, pămîntul și cealaltă lume"). Scribii, ne spune în frumoase versuri Silvia Chitimia, erau oameni care se identificau cu poezia. Tulpinile florilor și nervurile frunzelor deveneau în scrisul lor vase comunicante pentru visuri, rădăcinile fruntii lor păreau semne lunare, pași le rămîneau înnoiriti în argilă, iar gîndurile prindeau rădăcini în pămînt: „Copiind formulele magice. / Scribii cu gîtul de lebădă / O viață întreagă își imaginau / Aripile fumegînde / Ale păsării Phoenix: / Le scriau într-o mie de feluri / Și chiar le încercau / murind". Aderînd la acest tip mitic de poezie, Silvia Chitimia se detașează de poezia factice, fără un substrat mai [illegible] lăsată de evenimentele curente. Indemnul său este [illegible], ironic: „Scribi cu gîturi de lebădă. / Și buzunarele goale. / Contați zîmbetul protector / Sugrumați în basmele / Copiați desenul nătîng / Îngenuchiați în Soare. / Cum vrea să miște Pămîntul / Dinspre o fericire mai mică / Sore una mai mare..."

Alături de alte versuri ce exprimă revolta fată de un univers de obiecte ostile, alienante, există în volumul de debut al Silviei Chitimia poezii notînd emotia iubirii într-o inscenare grațioasă de joc, copilăresc: „Dacă m-aș ascunde între maci. / Citind într-o carte subtire. / Dintr-o carte bolnavă și albă / De atîta iubire. / Jivinele ar rămîne în castelul de iarbă / Zicîte. / Ar rămîne. / Așa, cum au fost / De la Dumnezeu potrivite. // Se va face lumină în aer, nefirească / Și va fi soare / Cu o salbă de galbeni / La piept / Sunătoare. // Va fi dintr-odată ca-n vis, / Mirosind a piatră venită din cer. / A drum fără margini / Deschis. / Totul va fi ca o patimă. / De corăbier / Îmbătat de furtună și draci / Tu mă vei saluta / Surîzînd, / Cu o pălărie de maci".

O poezie se cheamă, în stilul lui Geo Dumitrescu, **Libertatea de a trage cu praștia**, dar Silvia Chitimia n-are umorul autoerstiant, subtil, al modelului, dar se încearcă în lirica obiectivă cu aparentă de glumă într-un **Anunț la mica publicitate** („Sînt de la ziarul Gloaba / Nu mai am nevoie de pompa de frezii / Pentru întreținerea bunei dispoziții. / Am cărat saci cu făină / Pot să-mi car sîngur geamantanul / Cu fasole / Și pește afumat pe care am scris / Take it easy (fa-o ieftin). Mai interesante sînt compoziția intitulată **Alelulai**, o baladă himerică „folk" („Mireasa mea cu flori de măr / Cu astrii reci murind în păr / Mireasa mea Alelulai / Cum te-am pierdut nesăbuit / În goana bicelor de cai..") și un **Cîntec** de același gen: „Ne despărțe un secol nebun / Dar eu pot să cînt. / Ne despart morile de vînt / Dar eu pot să sper. / Ne despărțe ceva în formă de inimă / Dar eu pot să dor / Iubitul meu. / Ne despărțe o viață / Dar eu pot să mor".

Un debut în poezie original.

Al. Piru

compenaiu

Eugen Dorcescu: „Desen în galben"

Editura Facla, 1978

● Eugen Dorcescu a publicat pînă acum poezie și critică literară. Poetul oscilează între cadențele prozodice clasice, în care topește o solemnitate secres-simbolică, și versul liber, folosit ca spațiu al notației lirice. Astfel se înfățișează și volumul **Desen în galben**, satisfăcător în a ne indica orizontul tematic și stilistic al autorului. Eugen Dorcescu este un lucid care se lasă purtat de „valurile" sentimentului. Scena pare să fie una livrescă, nu în sensul că autorul ar folosi universul cărturăresc drept sprijin direct propriei poezii, ci prin faptul că ei porneste, aproape întotdeauna, de la „aleciarea" unei stări lirice și de la cunoașterea ei „premeditată", pentru a și-o descoperi pe parcurs cu discreție și rațiune. Așa se întîmplă cu texte în care transpare o nostalgie evaziu-medievală. Poetul cîntă „tulburea cetate" învăluită în „lanț de fum" dar fără să se lase cuprins în totalitate de intensitatea sentimentului. Călătoria în amintire, fiorul tainic trezit de peisajul „burgului în amurg" (echivalat metaforic cu „Un nufăr tremurînd în vesnicie"), de boiți vechi, de „abisul cenușiu" în care sînt bănuite „armuri bătrîne", cînt estompate agsemeni unui „desen în galben". Expresia presupusei rațiuni decurge din metafora unui vers al poetului: „Binom aline de umbră la mijloc..." Vers-cheie al poemului titular, el este semnificativ totodată pentru imaginația lui Eugen Dorcescu. Binomul (expresie algebrică în care doi termeni sînt separați de semnul plus sau minus) este aici un semn al imposibilității de a opta, un îndiciu al dispariției alternativelor. Poezia a deprins conturul „subțiratelor conuri de lumină" care lunecă sub bolți, în raza lor, totul se vede la fel, diffuz și în același timp nemiscat. Umbra întrerupe discursul, focul rațiunii eludează semnul fundamental din mijlocul rătăcitorului „binom". Cadența **Desenului în galben** accentuează stilistic această idee a lipsei de mișcare, a „curgerii" incrementie. Aparent diferite tematic, dar avînd similitudini în planul ideilor poetice, sînt textele din ciclul **Pontica**, în care imaginația figurativă este inlocuită de candoarea imaterială aflată, crede poetul, la îndemînă: „Nu-ți trebuie nici vîslă, nici catarg; / E-atîta rouă verde-n focul uștii." Imaginile dispărîti materiale, ale golului populat cu iluzia materiei, reprezentat de neant („Nimic nu e alcea. Totu-i peste."), ca și de simbolica cetate, sînt punctele de interes ale ciclului. În alte poeme, se exersează concentrarea vieții în decupaje imagistice, dar rezultatul este modest. Autor inteligent, Eugen Dorcescu își găsește cu migală timbrul liric.

Anda Raicu: „Norda"

Editura Eminescu, 1979

● **Norda** este un roman plăcut, „scris bine", cum am spune în stil colocvial. Autoarea scapă de obsesii formale în favoarea unei scriituri „liniștite", esențial nespectaculoasă. Talentul prozatoarei este cert și maturitatea stilistică, vizibilă în ținuta frazei, în dozajul exact al elementelor de figurație poetică, nu lipsește. Romanul „crește" dintr-o dată, fără occiuri inutile, epica are tensiune, semn că autoarea a învățat să conducă abil identitatea personajelor sale, să pregătească narativ dezvăluirile. **Norda** e o povestire cu mai mulți naratori, unghiul de vedere fiind elastic ori de cîte ori instanța epică o cere. Un narator identificabil cu vocea auctorială focalizează evenimentele și povestește totuși neutru, deși, gramatical, poartă semnele persoanei întîi. Rolul său e mai mult unul de urmăritor al „poveștii"; el (de fapt „eu") funcționează ca un catalizator. E „spațiul" implicat în coincidențele narațiunii, inteligența prozatoarei face însă ca acest personaj-povestitor să fie integrat organic romanului, chiar dacă destul de puține lucruri, în ordine psihologică, au o motivație certă. Oricum, textul scapă de schematism. Personajul principal, Norda Chima, absolventă de liceu, funcționară într-o tipografie, ființă aparent enigmatică și cu nume de o simbolică transparentă boreală, trăiește o aventură erotică halucinantă alături de un arheolog, Miron Slătineanu. Prilej pentru autoare să facă incursiuni spectaculoase într-un univers captivant, în care prezentul trăiește din rememorări, timpul neștiind altceva decît un continuu livresc, alimentat din cînd în cînd de similitudini existențiale. **Norda** nu este însă romanul incompatibilității erotice, ci unul al destinelor paralele care se pot întîlni numai accidental. Accidentul comportamental este reciproc. Anda Raicu a reușit în acest roman un personaj de excepție, Norda, alcătuit din planuri care se reflectă unul în altul, deși fără să-i fi dat, în final, suficientă coerență. Disparitia Nordei, motivată strict narativ, are configurația enigmei (vom vedea însă că una banală) la fel ca și apariția ei insolită în mediul tipografic. Structura epică se complică prin intersectarea cu o intrigă polițistă, numai sugerată. Textul se deschide ca un eventaiu, personajele povestesc „pe sărite" fără ca unitatea stilistică să aibă de suferit. Dar, în ciuda interesului trezit la lectură, romanul nu satisface în totalitate. Insolitarea eroului principal e insuficientă. Enigma, fără să coolesească (și astfel să se motivezei functionează în gol. Ea face și destace nodurile structurii narative, dar, ideatic, nemulțumește. Destinul Nordei rămîne indiferent romanului și atît. Detaliile de mediu dă roman dovedesc percepție sigură, ochiul de prozator format, informația [illegible] fiind de o exactitate „clasică" (acțiunea romanului se petrece la Constanța).

Costin Tuchilă

1974—1979

Retrospectivă literară

Harta lirică a patriei

Încă de la primele pagini ale volumului său de **Sonete** (1978) Grigore Hagiu îşi face simţită capacitatea de a diafaniza cuvintele, de a înălţa limbajul spre treapta autenticului lirism. Harul poetului, aflat dincolo de stăpînirea recuzitei profesionale şi de cultura livrescă, aruncă peste vorbe o uşoară ceaţă cristalină, ce modifică sensurile cunoscute, împrumutînd vocabulelor vibraţia lucrului pentru întîia oară văzut. Reuşitele lui Grigore Hagiu sînt cu atît mai impresionante, cu cît multe dintre piesele volumului fac parte din genul dificil al poeziei politice şi patriotice, unde nu mulţi sînt cei care reuşesc să depăşească nivelul minim al versificării conştiincioase.

Remarcabilă este şi structura de ansamblu a volumului. Nucleul ei este intuiţia că sfera poeziei patriotice şi de opţiune politică poate fi extinsă într-un mod profitabil în direcţia expresivităţii (născută din imagini care emoţionează prin mijloace inedite), dar şi în cea a elocinţei, discurs ce argumentează folosind anumite locuri comune. Este o intuiţie ce surprinde adevărul că poezia patriotică şi de opţiune politică nu numărește doar să emoţioneze, ci şi să instruiască, puţind fi considerată, din acest ultim punct de vedere, un nobil discurs didactic despre sentimentele fundamentale ale unui popor. Extinderea pe care o propune Grigore Hagiu constă în alăturarea unor poezii tradiţionale ale iubirii de ţară, care celebrează mari eroi şi evenimente din trecut, cu o serie de creaţii din categoria pastelurilor, în care natura patriei este cîntată în versuri memorabile, unde euforia apare însoţită de o abia simţită melancolie. Este o îmbinare doar aparent paradoxală, specifică şi altor volume ale poetului, care are efectul artistic de potenţare a ansamblului. Cîteva poezii de meditaţie filozofică participă, de asemenea, la construirea unei atmosfere unitare, care se sprijină pe toate componentele sale şi, în acelaşi timp, răsfrînge ceva din forţa sa expresivă asupra fiecăruia din aceste componente. Aşa fiind, exprimările prozaice de care volumul nu este cu totul lipsit, tind să fie dizolvate în masa ansamblului.

Înainte de a trece la prezentarea cîtorva dintre cele mai reprezentative poezii ale volumului, se cuvine să menţionăm modul în care poetul îşi „rezolvă" întîlnirea cu specia pretenţioasă a sonetului, a cărei cultivare presupune o îndemînare artizanală deosebit de mare. Putem spune că Grigore Hagiu reuşeşte, de cele mai multe ori, să depăşească zadarnica performanţă parnasiană, obţinînd, prin intercalarea unor îndrăzneli imagistice, vibraţii autentice, nestingherite de forma fixă a ansamblului.

Cum arătam, o însemnată parte a volumului este formată din poezii de celebrare a eroismului naţional românesc. Să cităm sonetul intitulat **Avram Iancu**, unde chipul marelui răzvrătit este sugerat prin metafore naturiste: „Avea ceva de stîncă dar şi de tei în floare, / de-oţel mult mai albastru decît oricare val, / pe lume de există asemenea metal / sau cine ştie-n care mai ginditoare astre. / / I se-ascuţise chipul de muntele natal, / tăia prin el dreptatea necruţător cărare, / avea cuvînt de codru ce mirosea a zare / şi-a pietre-aprinse-n fuga potcoavelor de cal. / / La semnul de revoltă rostogolit prin aer / îi fulgerase bratul coroana de gorun / spre niscuri orbitoare cu trunchiuri de statuie. / / Ce slavă şi durere, ce cîntec şi ce vaier / putură să încapă în fluierul nebun / de os ce sapte care spre stele încă-l suie". Poeme memorabile sînt dedicate şi altor mari eroi ai neamului: Horia, Ştefan cel Mare, Vlad Tepeş, Mihai Viteazul, Tudor, Cuza. De remarcat sînt şi cîteva sonete închinate unor artişti reprezentativi pentru spiritualitatea şi sensibilitatea românească: „Lemnar, pietrar şi fîntînar de stirpe. / Ţăran privind atent pe subt sprîncene. / Blîndeţe fără margini. I te-nchină. / Nu poţi să-i spui decît înţelepciune" (**Brâncuşi**). Colectivitatea eroică, ilustrată în împrejurări de mare tensiune politică şi socială, este cîntată în versuri bine instrunate. Iată un fragment din sonetul intitulat **Februarie întemeietorul**: Tăceri cumplite pe pămînt şi-n cer / în marmorele arborilor goi / de s-auzea cum crapă brusc în ger / doar osul viitorilor eroi. / / Subt apăsarea zilelor de fier / pe sînge sîngele prindea altoi. / curatul diamant de-ntemeieri / să taie drum spre timpurile noi". O inedită cîntare a vechii ţărănimi aflăm în **Unelte**, unde mîiloacele muncii şi luptei capătă semnificaţia unor simboluri ale perenităţii: „Topoare, seceri şi securi, şi coase / şi furci cu dublu dinte ascuţit / în palma celor ce v-au minuit / aţi strălucit şi-aţi devenit frumoase. [...] Slujind, ce suflet aleseţi mai mare, / luptînd, ce viaţă mai nemuritoare, / unelte simple transformate-n arme?" Marea colectivitate a patriei este celebrată în **Acest popor**, cîntare a eroismului constructiv, de zi cu zi: „În muncă ne-am aflat temeinicia, / cînd grele-s clipele ori vinovate, / durînd o cale spre eternitate, / s-o urce, pururi mîndră, România".

Frumoase versuri sînt închinate naturii româneşti, în cîntarea cărela Grigore Hagiu închipuie imagini proaspete, subtiate de o abia percentibilă melancolie, dătătoare de autenticitate. Cităm sonetul intitulat **Dor de pădure**, unde este sugerată în mod magistral trezirea primăvărateică a firii. Tertinele finale aduc două note contrastante, de efect. Prima introduce o notă subiectivă de participare, a doua imaginează o pregnantă imagine a iluminării: „Pe subt pămînt şi-n grea imensitate / sînt gata sevele în tevării. / / Începe-un vis mai pur a se trezi / în limpezimea cerurilor toate. / / O pasăre cum trece-noet prin zi, / cu aripile încă-ntunecate, / aprinde pomul din singurătate, / întîiul care-n flori va izbucni. / /M-apucă dor de proaspătă pădure, / peretii nu mai vor să mă îndure, / stau între nori şi riuri mari ce fug. / / Purifică de inerţii obscure / lumina reflectată de-o secure, / de-oglinzile cutitelor de plug". Antologic ni s-a părut a fi sonetul **Întîmpinare**, pură expresie a comuniunii cu marile simboluri ale patriei. Cuprins de deplinul sentiment al empatiei, poetul exprimă trăirile celui care se simte participant la uriaşa viaţă a ţării sale: „E timpul sufletul să se înfrupte / din vasta ierbii proaspătă cupă. / Nu poţi să-i spui decît înţelepciune".

Voicu Bugariu

Continuare în pag. a 6-a

Lumina adevărului istoric

De o excelentă primire din partea criticii s-a bucurat la apariţie **Labirintul**, romanul lui Francisc Păcurariu, publicat în 1974, la Editura Dacia. Mircea Tomuş nu ezita să situeze cartea în tradiţia valoroasă a prozei transilvane alături de **Pădurea spînzuraţilor** de Liviu Rebreanu, iar alţi comentatori, subliniindu-i calităţile, aşezau romanul printre apariţiile de referinţă ale prozei româneşti contemporane. Marele interes stîrnit de acest roman nu se datorează — credem noi — nici vreunei subtilităţi compoziţionale (fragmente din jurnalul personajului principal, ziaristul Sabin Popa, la care se adaugă comentariile autorului, fie ubicuu şi omniscient, fie păstrînd obiectivitatea relatării) şi nici virtuţile stilistice, capitol la care proza ardeleană n-a exceleat vreodată. Meritul important al romanului este acela de a fi investigat, pentru prima oară în literatura postbelică, o epoca istorică şi un spaţiu geografic tulburate de evenimente dintre cele mai dramatice. Este vorba de perioada 1940—1944, în nordul Ardealului, răpit României de către faşciştii horthyşti, în urma Dictatului de la Viena. Atrocităţile regimului lui Horthy, politica de deznaţionalizare şi exterminare a populaţiei româneşti, represaliile crunte, apar în paginile cărţii detaliate de lumina crudă a adevărurilor istorice, cărora li se alătură forţa evocatoare a literaturii. Personaje reale şi eroi imaginari îşi confruntă destinele, în această cronică sumbră, în care documentul şi ficţiunea se potenţează reciproc.

În acest context dramatic evoluează eroul cărţii, Sabin Popa, intelectual mediocru, ameninţat de ratare. Personajul parcurge un proces complex de limpezire interioară, implicînd opţiuni decisive şi conducînd la acţiune conştientă. Ieşirea din labirintul propriilor inerţii este găsită la capătul unei teribile încleştări cu suferinţa şi absurdul, în urma căreia eroul dobîndeşte perspectiva etică, necesară înţelegerii sensului existenţei.

Cartea, asemenea evoluţiei personajului, are o desfăşurare sinuoasă, cu numeroase digresiuni şi reveniri, motivate de faptul că epoca este văzută de un om interesat nu atît de consemnarea fidelă a evenimentelor cît de relaţia acestora cu propria viaţă, de semnificaţiile ce se pot extrage de aici prin reflecţie profundă şi analiză. O mărturie a personajului este edificatoare în acest sens. Cu tot regretul de a decepţiona pe vreun om de bine, dispus să mai acorde credit unei mărturii personale despre un moment al istoriei, trebuie să recunosc aici că filmul la care se gîndeşte **nu are pentru mine sens şi valoare decît dacă este înregistrat prin lentilele complicate ale propriei mele conştiinţe**, bracate necontenit asupra vieţii mele, deoarece aici şi acum, în pragul morţii trebuie să mărturisesc fără ocol că **nu mă interesează un document despre un moment al istoriei dacă el nu e în acelaşi timp un document al vieţii mele, al întrepătrunderii dintre istorie şi fiinţa de carne şi oase pe care a tsrivit-o în mersul ei implacabil**" (s.n.). Implicarea în istorie cunoaşte în cazul lui Sabin Popa stadii diferite, marcate de două gesturi esenţiale. Mai întîi, hotărîrea de a părăsi Bucureştiul, în 1940, pentru a se întoarce în Clujul natal, aflat sub ocupaţia horthyştilor. S-ar părea că este vorba de o atitudine dictată de compasiune şi susţinută de ideea luptei. De fapt, explicaţia este de natură pur personală: „Adevărul adevărat este că am încercat să ies din situaţia mea ireme diabilă de ratat". Ratarea ca filozof şi apoi cea erotică constituie asadar motorul hotărîrii personajului. Al doilea gest important se produce în 1944, cînd Sabin Popa, apără cu arma în mînă atelierele căilor ferate din Cluj pe care jandarmii horthyşti şi soldaţii germani vor să le arunce în aer. Acum raţiunile nu mai gravitează în jurul propriei fiinţe, ci vin din conştiinţa clară a apartenenţei la fiinţa naţională. Între cele două gesturi se află închisă o experienţă de viaţă coplesitoare, un destin impresionant pe care scriitorul îl circumscrie cu o remarcabilă capacitate de obiectivare. Stilul digresiv, de care aminteam mai devreme, şi tonul alb, publicistic, a numeroase pagini nu fac din **Labirintul** ceea ce numim de obicei o lectură atractivă. Există desigur aici riscul monotoniei, pe care autorul se pare că şi l-a asumat deliberat, sacrificînd deseori fluenţa epică. Uneori, ca în citatul următor, textul pare a nu reclama alt merit decît acela de a fi un compendiu de istorie: „La 6 martie trupele germane s-au năpustit asupra Iugoslaviei şi Greciei. La 11 aprilie, trupele ungare au pătruns în Voievodina şi în Banat. La 18 aprilie, guvernul iugoslav a capitulat fără condiţii. La 24 aprilie Harthy a fost chemat urgent la Hitler iar Uhry era sigur că discuţia lor s-a terminat prin hotărîri privind marea acţiune în Răsărit. La 22 iunie 1941, atacul împotriva Uniunii Sovietice a început pe un front de mii de kilometri". Să ne amintim că astfel de notaţii întîlneam adeseori şi în **Delirul** de Marin Preda, carte cu care **Labirintul** prezintă şi alte asemănări, ţinînd în primul rînd de relaţia document-ficţiune. În ciuda reproşurilor criticii, cărţile de acest gen, în care documentul istoric îşi depăşeşte funcţia de stadiu pregătitor al ficţiunii pentru a intra cu toate drepturile în chiar substanţa romanului, au găsit o mare audienţă în cititor. Revenind la romanul în discuţie, alteori perioade lungi din existenţa personajelor, apar sub forma unor rezumate sumare, fără relief. Pe de altă parte însă, trebuie spus că riscul este bine calculat. Pe fondul de aşteptare uşor iritată, instituit de dezvoltarea labirintică a naraţiunii sau de atonalitatea discursului, secvenţe epice, cînd apar, dobîndesc o forţă emoţională superioară. Astfel sînt fragmentele care relatează halucinantul episod al internării lui Sabin Popa în lagărul de la Nagykata şi apoi scenele de pe frontul din Răsărit. Bestialitatea horthyştilor, mecanismul degradării umane pînă la forme paroxistice, ororile războiului sînt „văzute" de Francisc Păcurariu cu excepţională precizie a comunicării, ce aminteşte de scene din **Dezastrul** lui Zola.

Încercînd să fixăm în cîteva cuvinte locul pe care cartea lui Francisc Păcurariu îl ocupă în ansamblul prozei româneşti vom spune că, situată în descendenţa romanului ardelenesc, ea continuă eticismul structural al acestuia, aşezînd lumea şi omul sub zodie morală. În alt plan, **Labirintul**, abordînd o perioadă istorică deloc cercetată de proza actuală, este **o carte importantă**, care indică un drum profitabil pentru scriitorul român.

Valentin F. Mihăescu

Tradiţia culturii româneşti

Sînt cunoscute tezele lui Alexandru Duţu, formulate în mai toate lucrările sale, dar prezentate sistematic în **Cultura română în civilizaţia europeană modernă** (1978): continuitatea culturii române în secolele XVII—XVIII—XIX; rolul exemplar al modelului cultural românesc în spaţiul sud-est european; prezenţa culturii române în cea europeană încă din secolul XVII; prin modul cum s-a constituit în lupta pentru afirmarea naţiunii, cultura română a contribuit la formarea unui nou tip de universalitate: „universalitatea naţiunilor".

Deşi demersul său, superior ştiinţific, vizează polemic „obsesia sincronizărilor", Al. Duţu e departe de a nu recunoaşte acţiunea spiritului occidental asupra culturii române. Termenul de sincronism ar fi aci potrivit dacă n-ar fi grevat de încărcătura unor sensuri derivate din critica lovinesciană pe care autorul e nevoit să le excludă, ca, de pildă, existenţa unui **saeculum** care s-ar transmite automat de la o literă la alta. Acest cercetător vede cultura ca o realitate vie (vorbeşte despre nevoia de a „redescoperi oamenii", „frămîntările oamenilor", „omul viu" în spatele conceptelor) şi respinge comparatismul superficial care trage concluzii din prezenţa titlurilor sau a numelor străine într-o epocă sau alta. Deşi a fost tipărit tîrziu, în secolul al XIX-lea, Cantemir a avut în manuscris o mare circulaţie şi influenţă asupra iluministilor ardeleni, fiind un argument fundamental în redactarea celebrului **Supplex Libellus Valachorum**. Alte cărţi, în schimb, editate în multe exemplare, au rămas fără ecou în conştiinţa publică românească. Un spirit nou în cultura modernă există dar acţiunea lui în spaţiul sud-est european are ca efect crearea unor culturi originale, naţionale şi nicidecum un transplant de forme culturale identice. Faptul, am adăuga, nu e întîmplător, sensul culturilor moderne fiind pretutindeni acelaşi: Brunetière scria undeva că pînă în Renaştere cu greu se poate vorbi de literaturi autohtone chiar în occident, deşi scrisul în limba naţională era acolo mai vechi. Şi e semnificativ pentru acest **saeculum** care diversifică nu uniformizează, că literaturile moderne, cu toate influenţele reciproce, sînt mai diferite între ele decît culturile bizantină şi romano-catolică, între care legăturile fuseseră multe veacuri întrerupte. Or, imitaţia apare ca un procedeu total neadecvat comunicărilor, altfel numeroase, dintre noile culturi care se îndreaptă spre interior, spre national, spre specific, fiind mai proprie culturilor medievale în care psihologia europeanului se orienta în afara eului, spre o esenţă comună, universală. Atitudinea imitativă îl venea bine scriitorului de dinainte de Neagoe Basarab, care nu intenţiona să se releve pe sine într-o operă, ci să se lase inundat de opera gata elaborată. La nivelul actual al cercetărilor de filozofie şi istorie a culturii, teoria imitaţiei devine cu totul inoperantă şi, dealtfel, chiar riscantă, ca o armă cu două tăişuri: din experienţa sincronizărilor abuzive, mai vechi sau mai recente, a rămas un gust destul de amar în cultura română modernă.

Întreprinsă cu argumente superior comparatiste, cercetarea lui Al. Duţu proiectează, totodată, direct sau indirect, lumini noi asupra unor probleme generale ale culturii europene. S-a crezut multa vreme (la noi, între alţii, de Lovinescu şi Ibrăileanu) că elementele culturii antice s-au conservat în spaţiul occidental şi s-au pierdut cu totul în orientul bizantin. Al. Duţu constată, dimpotrivă, că Bizanţul şi-a asociat mai întîi cultura antică, dovadă pictura sud-est europeană unde sensul religios şi cel laic coexistă, culegerile de maxime, numeroasele manuscrise şi antologii de texte greceşti existente în bibliotecile din Constantinopole şi care, exportate în occident după Conciliul de la Florenţa, au determinat în bună măsură Renaşterea vest-europeană. Mai mult, autorul afirmă că sciziunea dintre Evul Mediu occidental şi cultura greco-romană a fost mai puternică decît în Bizanţ, ceea ce a determinat apoi o mai adîncă sciziune între Renaştere şi catolicism. În schimb, asimilarea mai largă a antichităţii în cultura bizantină a făcut ca reînvierea masivă a textelor greco-latine în vremea umanismului să nu apară aici ca o revoluţie radicală în raport cu tradiţia medievală. Asemenea disocieri vin să modifice prejudecata despre liberalismul cultural al instituţiei religioase din vest şi „barbaria" orientală care ar fi întrerupt orice contact cu civilizaţia „iniţiată încă de primul rege egiptean". Raporturi diferite, paşnice, s-au instaurat, de asemenea, în sud-estul Europei între puterea laică şi puterea spirituală datorită împrejurărilor create de expansiunea otomană şi în virtutea cărora emanciparea politicii naţionale din perioada umanistă a primit consensul şi colaborarea instituţiei religioase. Idealurile noi, laice, s-au dezvoltat liber şi s-au împletit firesc cu elementele tradiţionale. Desigur, nu se poate afirma, ca altădată Helade Rădulescu, în **Christianismul şi Catolicismul** că biserica română se caracterizează prin „despotism universal", „trufie satanică", în schimb ortodoxismul ar fi o „ecclesie pură şi eminamente naţională" care „confirmă ungerea îndivizilor şi, prin urmare, sacrarea lor, inviolabilitatea persoanei, libertate integrală", ambele „ecclesii" fiind, în fond, universaliste. Dar contextul politic oriental a determinat o comunitate de scopuri între cultura nouă şi cultura religioasă, comunitate numită de Al. Duţu, „raţionalism ortodox". O dovadă ar fi convieţuirea neconflictuală în Principate între cartea religioasă şi cartea românească, între limba universală şi limba naţională. Ar trebui, poate, remarcat că după căderea Bizanţului şi mai ales din perioada umanistă, scrisul slavon intră sub egida spiritului laic, asumîndu-şi o funcţie nouă: cultivarea sentimentului naţional la popoarele din Balcani. O diplomaţie culturală, care devine programatică în vremea lui Matei Basarab, cînd Udriste Năsturel tipărea, în acelaşi timp, cărţi româneşti şi slavone, acestea adresate popoarelor ortodoxe din Serbia pînă în Rusia, îndemnate astfel să menţină treaz spiritul rezistentei faţă de agresiunea otomană. Asadar, textele româneşti şi slavone indeplineau, pe deasupra diferentelor de continut, aceeasi funcţie laică şi politică, fant ce ne relevă unitatea şi scopurile de anvergură ale culturii române din această

Marian Vasile

Continuare în pag. a 6-a

ce gîndeşte, ce scrie tînărul scriitor

Prozatorul Gheorghe Schwartz s-a născut la Lugoj (16 septembrie 1945). Debutul — în revista „Familia" (1969). Profesor în Arad. Cărţi publicate: „Martorul" (Editura Facla, 1972 — Premiul C.C. al U.T.C.), „Ucenicul vrăjitor" (Editura Cartea Românească, 1976), „Pietrele" (Editura Eminescu, 1978) şi, în colaborare cu alţi scriitori arădeni, volumul de reportaje „Oraşul Arad" (Editura Eminescu, 1978).

GHEORGHE SCHWARTZ: „Singura şansă este să te iei în serios"

— Ţi-aş propune să începem discuţia chiar de la locul unde ne aflăm acum, de la Arad. Ce reprezintă pentru tine acest oraş în care trăieşti, munceşti şi scrii de multă vreme?

— Aradul beneficiază de o tradiţie culturală cum au puţine oraşe în ţară şi caută în prezent, prin truda multor oameni de cultură, să onoreze această tradiţie. Pornind de la acest aspect, să-i zicem particular, ar fi de vorbit despre scriitorul dintr-un oraş mare lipsit de revistă, scriitor ce ajunge, volens-nolens, la nişte adevărate transformări psihice.

— În ce-ar consta ele?

— Am scris odată o carte, rămasă în manuscris, despre condiţia unui asemenea scriitor şi am de gînd s-o continui cu o alta, despre un scriitor care a publicat o carte şi a rămas în acelaşi mediu. Singurul epitet ce i se poate atribui unei asemenea situaţii este „îndurător". De aici, de multe ori se ajunge la tragic sau la ridicol.

— Ti se pare că revistele literare din ţară nu sînt destul de deschise şi pentru scriitori din oraşe lipsite de revistă?

— Sînt, dar nu suficient. Distanţa, nu doar în spaţiu, pînă la ele, creează o stare de spirit anume — aceea a amenintării de a fi etichetat drept „provincial". Şi sînt mai multe grade ale provincialismului: al timişoreanului este de gradul I (faţă de bucureştean), al arădeanului, de gradul II (faţă de timişorean) ş.a.m.d.

— Crezi că această stare de spirit, creată — sînt convins — de multe ori prin autosugestie, poate determina cariera unui scriitor?

— Într-o ierarhie în care criteriile sînt foarte labile, acest lucru contează. Nu însă şi pentru un scriitor mare şi adevărat.

— În Arad există, după cîte ştiu, destul de mulţi scriitori cu cărţi apărute.

— Da, oraşul nostru a dat în ultimii opt ani vreo 20 de cărţi, semnate Florin Bănescu, Vasile Dan, Cornel Marandiuc, Horia Ungureanu, Mihai Traianu sau Dorel Sibii. Foarte mulţi alţii vor debuta în curînd. Semnificativ este şi faptul că unii dintre aceşti arădeni au obţinut premii de debut de la edituri din diferite regiuni ale ţării.

— Atunci?! Poţi nega emulaţia spirituală din acest oraş?

— Nu o neg, dar cred că ea poate deveni mai puternică.

— N-am înţeles prea bine ce înţelegi prin „provincialism". Ai putea fi mai clar?

— Provincialismul poate fi analizat din două unghiuri: primul — cum eşti văzut, al doilea — cum te vezi tu: primul ţine de prezent, al doilea de perspectivă. Primul se materializează prin ignorarea în multe din ipostazele posibile, prin lipsa „propagandei", prin acces limitat la emisiunile radio-televizate, la mesele rotunde ce se organizează — unde nu sîntem prezenţi nici ca subiecţi, nici ca obiecţi —, lucruri care nu reprezintă o nenorocire pentru scriitor, dar nasc nemulţumiri omului.

— Şi, în perspectivă, la fel vezi lucrurile?

— Singura şansă este să te iei în serios, să fi convins chiar şi în ciuda tăcerii din jur, că ai dreptate, că scrii bine.

— Toate aceste consideraţii crezi că sînt valabile şi în cazul prozatorului Gheorghe Schwartz?

— Odată ce eu am făcut aceste afirmaţii, da. Ar fi o ipohondrie să spui că eşti mai frumos decît ceilalţi, cînd nu eşti. Singurul lucru pe care îl încerc mereu este să nu fiu ridicol. Alţii, în situaţia mea, au plecat spre oraşe mari, cu edituri şi reviste, cel mai adesea pierzînd din punct de vedere al scriiturii. Eu am rămas la Arad, dar crezînd în continuare că talentul nu iese oricum la suprafaţă, cum adesea se spune. Şi o spun tocmai cei care au reuşit, avînd drept argument faptul că nu pot fi contrazişi.

— Spune-mi sincer, crezi că ai scrie mai mult şi mai bine dacă ai locui într-un oraş cu edituri şi reviste?

— Nu ştiu. Partea tristă este că dacă n-aş scrie mai bine, s-ar vorbi mai mult despre mine. Ceea ce, iarăşi, nu ştiu dacă este bine sau rău.

— Se pare că te interesează gloria momentului.

— Ca scriitor, nu; ca om — da.

— Există, în cel care eşti, o aşa tranşantă dichotomie între om şi scriitor?

— Da. Ca scriitor, cred că am dreptate; n-aş putea pune pe hîrtie ceea ce nu gîndesc. Ca om, greşesc adeseori. Speranţa mea e doar ca alţii să nu sufere în urma acestor greşeli. N-am, ca om, siguranţa pe care o am ca scriitor?

— Ce este cu această siguranţă?

— Dacă nu eşti foarte sigur, fiind şi timid, ţi-ar fi teamă să ieşi în lume.

— Din ce se naşte ea, siguranţa scriitorului?

— Porneşte dinăuntru. Adaosul ce vine din afară trece imediat asupra omului. De aceea scriitorul nici nu poate suferi din pricina uitării, dar omul poate.

— Care crezi că este sporul de noutate adus de proza deceniului 8?

— Problema se pune diferenţiat pentru prozatorii deceniului 8 faţă de cei din deceniul trecut. Ei au pornit împreună, s-au cunoscut, au citit cam aceleaşi lucruri. Noi nu ne cunoaştem decît rar, avem lecturi diferite, fiind — din acest punct de vedere, al bogăţiei şi diversităţii lecturilor — avantajaţi faţă de cei dinainte. Este, deci, inevitabil să scriem diferit. Ceea ce aduce în plus o parte a prozei tinere de azi (cea în care cred) este refuzul de-a bătători la nesfîrşit aceleaşi căi, de-a căuta subiecte mai puţin atinse pînă acum.

— Care sînt căile pe care mergi tu?

— Poate că ar trebui acum să vorbesc despre un avantaj al „provinciei" şi al depărtării de orice „grupare". În linişte, am scris şi continui să scriu pe nişte „meridiane" care-mi aparţin. Mi-am impus anumite linii directoare pe care încerc să le respect şi, bineînţeles, am teme predilecte, foarte iubite. Principala este justiţia — cea instituţionalizată faţă-n faţă cu cea individuală. Mai mult sau mai puţin „codificată", această temă apare în marea majoritate a prozelor pe care le-am scris.

— Pentru orice prozator raportul dintre realitate şi invenţie, între puterea de a imagina şi necesitatea de a se documenta este o problemă deosebit de însemnată: ea a făcut, de altfel obiectul multor discuţii în ultimii ani.

— Lucrurile sînt îndeajuns de clare: proza lipsită de invenţie nu e proză. Cu toate acestea, sînt destule cărţi în care se povestesc doar evenimente interesante din viaţa autorilor, dar care pe mine, ca proze, nu mă interesează deloc. Mi-am impus, de aceea, pornind de la această capcană, crearea unui spaţiu care, deşi fixat geograficeste, ca să fic aşa, să-mi aparţină.

— Cum anume?

— Sînt scriitori care au creat spaţii imaginare, dînd cărţi geniale sau pastişe, populîndu-le după forţa imaginaţiei fiecăruia, dar clădindu-le de fapt, pe un joc. Eu am început un ciclu despre Lugoj, păstrîndu-mi libertatea totală de a crea situaţii şi personaje, în primul rînd simboluri, dar ţinînd cont de o tradiţie foarte exactă şi de niste particularităţi cîştigate de acest oraş de-a lungul unei întregi istorii, particularităţi pe care ar fi păcat să le ignorăm.

— Scrii mult? Ai un ritm constant de scris?

— În afară de ceea ce am publicat pînă acum, mai am vreo 10 cărţi scrise, neieşite la lumină din pricina unui defectuoase colaborări cu editurile. Unele nu le voi mai publica (din propria-mi dorinţă), altele, poate, vor apare, dar nu ştiu dacă îmi vor mai oferi mari satisfacţii. În privinţa ritmului de lucru, nu trebuie uitat că sînt profesor şi am o familie. Dar, chiar şi asa, scriu zilnic. În concedii chiar 5—6 pagini pe zi. În rest citesc, atît marea literatură de pretutindeni cît şi literatura noastră de azi. Mă simt foarte atasat de toti confratii, îi iubesc de la distantă cu gîndul si dorinţa de a ne cunoaşte mai bine, de a ne citi mai sincer.

— Ce crezi despre reportajele pe care le-ai scris?

— Cred că ceea ce am scris în reportaje nu puteam scrie în ciclul despre Lugoj. În primul rînd pentru că reportajul este, vrînd-nevrînd, descriere, care trebuie să fie cît mai sinceră. El urmăreşte un scop imediat şi foarte explicit. Proza de ficţiune are bătaie mai lungă. Deosebirea între ele nu e de valoare, ci structurală.

— În ce stadiu se află, în prezent, colaborarea ta cu editurile?

— Am găsit multă înţelegere la Editura **Eminescu** şi sper să n-o spun într-un ceas rău. Va apare, în toamna aceasta partea a doua a ciclului lugojean, un roman independent, numit „A treia zi". Scriu, şi sînt aproape de a preda al treilea roman din ciclu, „Spitalul" — care e scris în cu totul altă manieră decît celelalte. Mizez foarte mult pe această carte pentru că sper că ea va apare la o vîrstă cînd trebuie neapărat să intri în rîndul scriitorilor buni — vîrsta la care Eminescu încetase să mai scrie, vîrstă la care trebuie să-ţi pui probleme de bilanţ şi, mai ales, vîrstă la care, dacă n-ai dat cel puţin o carte importantă, e puţin probabil că ai s-o mai dai, o vîrstă, în sfîrşit la care, tu chiar, nu te mai poţi amăgi cu aminările.

Dan Mucenic

mihai cantuniari

Locomoţie

Se straduieşte să răzbată
sacrele, prin pămintene zaoie.
Privirea riciie, privitul se tereşte.
Eu scriu in tren, străluminat de-o facie.

Femei frumoase intre două virste
aruncă, lung, acheada languroasă
către pribeagul veşnicelor drumuri,
fugit de-acasă, reintors acasă.

In noi cotidianul se urneşte
(tertipuri suave, resemnat aprob).
Viaţa trăită — Doamne ! — duşmăneşte
ne zgîlţîie de piept — ne face zob !

Porniri de-o bate străzile, cind, iată,
descoperim inspăimintaţi incă un tiz.
— Frate-i, strigăm, dar ingerul copilăriei
defunct, zimbeşte palid, prin parbriz.

Lucrurile toate

Durerea nu ajunge, a cuvintului măsea,
să stredelească cuvintul creier :
unii folosesc lucrurile toate ce ni s-au dat,
alţii — clinchetul lor, şi peste el asudă.

Un dulce jaf, prin hruba vieţii
petrecut ; savantul şi-a-nsuşit un cearcăn
ce nu-i al său ! Cind i se aminteşte,
pleacă furios, trintind cuvintul uşă.

Perdea

Drumeag, bătut prin sacrul verb a fi :
inaintam spre adevărul tău, femeie.
Iluminarea, indelung promisă, adăsta.
Lasciate ogni speranza.

In nopţi covirşitoare, plămădit
de două miini ce zbaterea o-nvaţă.
Din cind in cind, perdeaua sfîrtecată
de faruri, vălurea.

Descopeream femeia mea ca moartă ;
dar din jăratec scăpărau limbi ascuţite
— clevetitor a acuzau de suferinţa
de-a viaţa. De imaculare.

Paradis

A trebuit să inventez
toate instinctele omului :
al dragostei, al locuinţei,
al mistuirii şi al conservării.

Cu ele să mă-ndrept spre tine
ca primul dintre oameni, un bărbat
spre cea dintîi femeie

intr-un Eden radioactiv, teluric.

O, Maică neagră !

O nouă zi

(CANTILENĂ)

Buimac, intorc treimea cea mai trează.
Deşteptătorul imi infige laş in spate
jungherul ţipătului gituit.
SUS
incerc pe limbă exprimările nădejdii
cuvinte putrede, soioase — le agit
ca pe o cirpă de bucătărie.

Ţîşnesc din miezul chiar de clisă
improşcind straşi de ciudă in jur.
Nevasta tinără se apără anemic :
o nouă zi.

Hoi : oamenii par că ascultă
vibraţia pintecului uriaş
care să-i nască dintr-o clipă-n alta
şi să-i prăvale-n albia cu leşie.

elena ştefoi

Decît toate acestea, mai greu

Puţine lucruri invătate de frică. Sfîrşit.
de săptămină, monologul cu miros alpin
şi dezordinea din fumul ţigării, la o adică
de ce să-ţi cunoşti pe de rost prăpastia
aşezată pe masă, cum in casele celor
singuri oglinda
de ce s-o cunoşti pe de rost dacă oricum
nu poţi face din ea o abstracţie ?
De bunăvoie numeşti apusul soarelui
singurătate cu noduri.
Decit punctul despicat in patru la timpul
trecut, decit
limbile omenirii inghiţindu-se una pe alta
decit cornea urmaşilor tăi lăudind indolala
mai greu este să te inhami la această
prăpastie
şi să treci in deplină cunoştinţă de cauză
măcar o singură dată dintr-o parte
pină in partea cealaltă.

Siluetă

Decorul : o zăpadă plus legile ei.
Plec după prevestiri. La o margine de pămint
dinastia semintelor. La cealaltă
intimplarea aşternind feţe de masă.
Se apropie formele, mici planete pentru
adăpostit indolala
in timp ce fiecare dragoste incărunţeşte
intr-o bibliotecă fără incheieturi.
Restul lumii — promisiune ce trebuie invăţată.

Între două păsări

Cumpăr un punct de vedere pentru
aceasta aniversare. Pune-mi tu pe
marginea patului
anotimpul după ce faci din el
o fringhie neruşinată. Singele
intre două păsări din ce in ce mai absurde.

Duminică de vară în trei părţi

Cum mă va părăsi moartea in această
după-amiază :
un război mai frumos decit poezia
imi sterge numele de pe lista eroilor.
Poate osfinti soarele. Oglindă pătmasă
se tiräşte greşeala
in partea de văzduh a patului.

O uşoară desuetudine

Ce inseamnă zbuciumul, ziua ruptă
bucăţi-bucăţele şi aruncată la marginea
unui parc

primul şi cel mai incăpător
ce inseamnă trădarea, nisip, nisip hăituind
ceaţa intinsă pe o parte şi pe cealaltă
a trupului, răstignirea ta
in ziarele orasalor, sufletul impurpurat
dind din coate, in stinga, in dreapta
o uşoară desuetudine intotdeauna aproape
de alte zăpezi
trec stăpinii frumosului, in ordine, negresit
pe la masa aceasta
şi amintirea şi curajul amintirii amintirii
le serveşte drept scrumiera.

De departe cuvintele

La venirea zilei migratorii l-au putut vedea
cum dormea intr-o cunună spatală
iar despre existenta ei, mai inainte
nimic nu le fusese dat să cunoască.

Era fără zale şi de departe cuvintele
cu bună ştiinţă păzindu-l
miroseau a plante medicinale.

---

a casă, in timp ce Elina punea masa, jupin Ioan Căianu-Valachus se trezi că in inchipuire ii cutreieră mai departe crimpeie răzleţe din intilnirea de la han cu vărul Mihai şi cu cei doi tovarăşi ai săi. Ar fi vrut să-i uite şi nu era in stare. Isi dădea seama că in multe privinţe purtarea lui e cu totul nefirească. Că gindeşte şi se poartă anapoda. Totuşi, nu izbutea nici să scape de inchipuiri şi nici să se poarte intr-un fel sau altul.

Se aşeză in jilţul din capul mesei cu simţămintul ciudat că ţeasta lui arde mai departe la fel de tare ca afară, in ger. Nu-l durea nimic şi parcă nici nu dorea nimic. Inchipuirile şi fierbinţeala de la tîmple ii ţineau trează insă toată puterea de judecată.

Se intrerupse din gînduri Elina care intră cu o tavă, plină de friptură de pasăre. Mişcările sale grijulii, plăcerea cu care ea se dăruia amănuntelor mesei in doi, faptul indeosebi că nu îngăduia niciunei slujnice s-o ajute arătau, ca de obicei, numai o parte din bucuria sa stăpînită şi atit de adincă, ori de cîte ori rămîneau impreună. O privi stăruitor, copleşit fără să vrea de un simţămînt nefiresc de nelinişte.

Frumuseţea ei invăluitoare, blindă şi totuşi hotărîtă, foarte potrivită cu starea sa de boieroaică bogată, cu inţelepciunea de care dădea dovadă dar mai ales cu puterea de dăruire de care era in stare, părea in clipele acelea bunul cel mai de preţ de care avusese parte in viaţă. Elina era îmanul lui. Zarea lui de lumină după bezna plină de apăsare in care umblase prin Ardeal. De atunci se simţea lingă ea cutreierat de nelinişte şi de un fel de aşteptare pe care pînă atunci n-o mai avusese niciodată ? Dumnezeule mare, ce se petrecea ?

O privi stăruitor in tăcere de parcă atunci ar fi descoperit-o. Elina se mişca incet pregătind mai departe amănuntele ştiute numai de ea ale mesei. Impărţi bucăţile rumenite in talgerele de argint, puse cuţitele alături, ştergarele albe de in, bucăţile de pîine proaspătă, vinul negru cu miros de pelin adus intr-o oală borcănată, cele două cupe de cristal de Veneţia in care-i făcu semn să toarne. Semăna uneori cu Suzana prin evghenia desăvîrşită a tuturor purtărilor ei. Alteori insă părea doar o femeie necoaptă, copilăroasă parcă şi neştiutoare, bună să se ia de mînă cu Agatha cea dulce de la Sibiu, sau, dimpotrivă — atit de stăpînă pe sine, de hotărîtă şi de iscusită, că toată patima nebunească cu care era in stare să i se dăruiască noapte de noapte părea străina de ea.

Descoperi uimit că nu spune niciodată nimic, fără ca el să deschidă vorba. Asta ţinea de obiceiurile şi purtarea femeilor in Moldova, crescute in legea aspră a supunerii faţă de bărbaţi, dar şi de felul ei plin de băgare de seamă de a se purta. Elina simţea neliniştea lui. Nu voia sau nu îndrăznea să i-o tulbure. O privi cu recunoştinţă, cu o duioşie ciudată, aspră şi copleşitoare in acelaşi timp, de care nu se crezuse in stare. Descoperi astfel că părul negru sub vălul maforion, trăsăturile limpezi ale chipului, sprincenele frumos arcuite peste ochii molateci şi adinci, mîinile mai ales cu degete subţiri şi prelungi impodobite de inele groase cu pietre de ilectru şi smaragde îl indeamnă să se gîndească la icoanele pline de aur in care sînt zugrăvite sfintele fără de prihană. Sfinţenia Elinei venea din puterea ei de a se dărui. Din credinţa ei pentru el. Din dragoste.

Cîteva clipe rămase nemişcat, cu ochii pe chipul ei, cu gîndurile imprăştiate. Povestea de dragoste începută cu Suzana in Ardeal se desfăşurase după nişte legi neprevăzute şi ascunse pe care nu le putea pricepe. O pierduse pe Suzana fără să piardă dragostea. Iubea şi era iubit mai departe. Părerea de rău după fosta iubită se amesteca totdeauna cu o nouă patimă, tînjirea dureroasă cu implinirea, amintirea şi neliniştea cu nişte nădejdi [illegible], pe cît de indepărtate, pe atît de vii totuşi. Se hotărîse o dată. Aici la Iaşi era locul lui iar nu indărăt la Şumuleu şi cu atît mai puţin în preajma Suzanei. Ispita măririi il putea bintui oricînd. Ameninţarea vărului Mihai il mai [illegible] şi ea. Setea de răzbunare nici ea nu [illegible] de tot. Niciuna insă din ele nu izbuteau să [illegible] privirile molatice ale Elinei. Ea era [illegible] lui. Faima lui. Izbînda lui.

Erau intr-adevăr ? [illegible] trezi el cutremurat de îndoială ca de un [illegible]. Care bărbat adevărat, se gîndi el [illegible] departe, cu mintea cutreierată de [illegible] la fel de fierbinţi, îşi pune toată puterea [illegible] de judecată la picioarele unei femei ? Cum [illegible] o femeie, fie ea chiar întruparea [illegible] şi a frumuseţii [illegible], la [illegible] cu [illegible] sînt [illegible] ? Poate [illegible] ? Poate [illegible] ? Setea de faimă ?

Simţi deodată că [illegible] şi-l ia rău cu frig şi îşi îndreptă [illegible]. Isi aminti ca prin vis că după ce se despărţise de vărul Mihai de la Legiune se rătăcise un timp pe ulitele troienite ale Iaşilor. Acuma nu mai ştia insă ocea bine dacă de la sfatul cu vărul şi tovarăşii lui venise de-a dreptul acasă, la Elina, sau mai nimerise şi prin alte părţi. Parcă se mai intîlnise cu cineva care-i vorbise despre putere ca despre un fapt al cunoaşterii... Unde insă şi cînd se petrecuse asta ? Nu-şi amintea. Vorbise cu adevărat despre putere sau chiar se gîndise la ea ? Parcă i se spusese că cineva vrea să-l cumpere... Să facă cu el niste lucruri bune pentru ars magica şi pentru mirabilis, deosebit diabolicus. Cine-l spusese ? De ce o spusese ? Amintirile lui atît de limpezi cînd era vorba de alte lucruri rămîneau cu totul [illegible] la aceste amănunte. Inţelese că a fost doar o închipuire, că vinul băut cu vărul Mihai îl făcuse să se gîndească, între altele, la jupin Leonachi Carastriga şi răcoarea din [illegible] se mai risipa. Adevărul era că intîlnirea cu prietenii de la Ardeal o luase orice urmă de [illegible].

— Aş vrea puţină coajă, se [illegible] el cerînd. Imi place pinea arsă...

— Ai aici o bucată, i-o intinse ea [illegible]. E de-ajuns ?

— E de-ajuns, o incredinţă el.

Apoi după cîteva clipe :

— De fapt, am mai mîncat şi la han, cu prietenii mei... Am stat mult cu ei.

— Ce voiau aceşti prieteni ? dori ea să ştie. Cum de-au putut trece munţii pe [illegible] altea ?

Ar fi trebuit să-i spună că îl [illegible] cîntau pe el

Theatrum

Fragmente din romanul «MARELE CINTEC» de

mihail diaconescu

inadins. Aşa era drept. Fără să-şi dea seama de ce simţea insă nevoia să se ascundă.

— Au un negoţ aici la Iaşi, incercă el să se ferească. Nu bănuiau că o să se lase cu viscol... Intîrzie şi ei pînă se mai inmoaie vremea...

— Adu-i pe la noi ! îi ceru ea. Prietenii trebuie cinstiţi aşa cum se cuvine. Iţi sînt prieteni buni ?

El intîrzie iar cu răspunsul. Îi era ruşine de toată minciuna lui dar nu era in stare să se poarte altfel.

— Da, imi sînt prieteni buni, o incredinţa el. Unul din ei mi-este chiar rudă... Văr primar după răposatul tatăl meu...

— Te rog mult, îi ceru hotărîtă Elina, să-i aduci miine aici ! De ce nu mi-ai spus pînă acum ? Nu se cade să-i lăsăm la han... Prietenul adevărat la nevoie se cunoaşte...

Jupin Căianu-Valachus nu socoti că e bine să arate ce crede el despre prietenia pe care i-o arătau vărul şi toţi cei care se întovărăşiseră cu el ca să-l ajute. Gustă incet din pieptul de pasăre, după care îşi limpezi gura cu o inghiţitură de vin.

— Nevoia de care vorbeşti, o invăţă el, ne arată că e bine să ne ferim şi de prietenia cu orice preţ şi de duşmănia prietenilor...

Elina îl privi nemişcată.

— Nu inţeleg, mărturisi ea.

— Prietenul, urmă el mai departe, care face totul ca să se vadă lămurit cît de mult ni se

Mircea Barzuca : „Fotografie" (ulei)

dăruieşte, ne stingherește... Mai bine un duşman inrăit decît un prieten pisălog !...

— Te-au nemulţumit cu ceva, îl ghici ea. Te-au supărat !

— Nu am nevoie de ajutorul prietenilor ci de încrederea lor ! mărturisi el. Adevăraţii prieteni vorbesc de la inimă la inimă !...

Elina dădu inţelegătoare din cap. Ar fi vrut poate [illegible] alte amănunte despre intîlnirea lui de la han dar pentru că purtarea ei de o de[illegible] cuviinţă o împiedica să meargă mai departe cu [illegible] schimbă vorba.

— Pentru mine, mărturisi ea, prietenia este o floare rară şi nespus de aleasă. Se spune că prietenia indoieşte bucuriile şi injumătăţeşte necazurile.

El nu găsi de cuviinţă să mai adauge ceva. Îi plăcea totuşi felul Elinei de a intreba şi de a răspunde, inţelepciunea aleasă a intregii ei purtări. Platon insuşi, filozoful, spusese parcă undeva că adevărata frumuseţe se intregeşte prin bunătatea sufletului. Şi tot lui i se datora invăţătura potrivit căreia pornirea atotputernică a unui bărbat de a trece măcar în gînd de la o femeie la alta, de la un trup la altul, se leagă de nevoia lui mistuitoare de a descoperi incetul cu incetul o frumuseţe de dincolo de vorbe, de intîmplări sau de amănuntele gingaşe ale atingerilor duici ale trupurilor. Nici un bărbat adevărat nu se satură vreodată de frumuseţea femeilor. Intocmai ca la tinerii pe care îi lăuda Socrate, în femeile ispititoare şi blinde este făgăduinţa celei mai alese frumuseţi — a inţelepciunii. Frumuseţea văzută nu-şi dezvăluie toată minunăţia ei fără frumuseţea sufletului, fără bunătate. Bunătatea e linişte. Puterea de a dărui liniştea. Este inţelepciune liniştită, rînduială pentru tine şi pentru alţii. Este un fel de sumă a binelui. Faptul că Elina îl indemna fără să vrea să se gîndească la toate aceste lucruri, tocmai atunci cînd vorbea despre prietenie, era el insuşi un semn al inţelepciunii ei. Nici nobilissima Suzana, nici Agatha cea copilăroasă de care se simţise atît de legat sufleteşte cînd umblase în vară, pe la Sibiu, şi nici o altă femeie nu-i stăpînise cugetul cu atîta putere cum i-l stăpînea Elina. Suzana spunea uneori, şi el avea destule temeiuri să creadă, că el şi numai el este bărbatul ei. Că numai el o făcuse femeie cu adevărat. Despre Elina putea şi el să spună că ea, mai mult decît toate celelalte femei la un loc, implinea suma frumuseţii după care umblase. De ce atunci nu indrăznea să-i mărturisească şi ei ispita la care era supus fără incetare de cînd i se vorbea despre putere şi despre treapta de vicarius ? Ce nu era totuşi între ei în bună rînduială ? Legătura lor atît de puternică sau felul lui de a judeca ? De mai multe ori, atît în legătura cu Suzana, cît şi cu Elina sau cu alte femei, se simţea măcar uneori, dacă nu prea des, copleşit de o anumită răceală. Isi dădea foarte bine seama de această răceală sufletească. Atunci cînd îşi scria cîntecele, toată pornirea lui de ins pătimaş, orbit nebuneşte şi parcă pentru totdeauna frumuseţii femeieşti, se risipea ca un vînt. Ca şi cum n-ar fi fost trăită de el niciodată. Tocmai această răceală sufletească îl ajuta să judece liniştit ceea ce lucra, să stăruie cu o voinţă aspră, neomenească parcă, şi să ia totul, ori de cîte ori ceva nu ieşea prea bine, din nou, de la capăt. Răceala sufletească se lega foarte bine de nevoia lui de singurătate, de un anume dispreţ faţă de toate măruntişurile sau siciielile obişnuite ale traiului. Răceala aceasta, singurătatea, ruperea de lume şi de oameni, pînă şi de aceia care îi erau foarte dragi, neputinţa de a se dărui pe de-antregul unei femei sau alteia îl ajuta. Era binefăcătoare. Îl ajuta intr-adevăr ? Sau îl schilodea sufleteşte ? Nici asta nu era în stare să răspundă.

— Miine, făgădui ea, o să merg din nou la jupin Miron Costin, marele logofăt. Am nădejdi că numirea pe care o aşteptăm n-o să mai întîrzie.

— Crezi intr-adevăr ? întrebă el străbătut deodată de un val de căldură.

— Am aşteptat destul ! Să ştii insă, întări ea mulţumită, că n-am aşteptat degeaba ! Vei fi primit la curte ! Vei fi curtean !

Auzea bine. Şi inţelegea bine. Abia în clipa aceea inchipuirile amestecate care îl chinuiseră atîta se risipiră cu totul.

Se ridică de la locul său şi se duse plin de recunoştinţă să-i mingîie părul şi mîinile fierbinţi.

* * *

Noaptea, tîrziu, după ce se culcuşise în patul îmbietor lîngă Elina cea bună şi blindă, inchipuirile îl copleşiră din nou. Simţămîntul că rătăceşte intr-una, fără ţintă şi fără scop, printr-un labirint plin de spaime, stăruia mai departe, la fel de apăsător ca pe uliţă.

Veghea cu ochii deschişi, strivit de un munte de beznă, şi i se părea că în intunericul des al odăii îi zăreşte uneori pe pater Vartolomeu Szebelebi şi pe contele Teleki, măreţi şi trufaşi, aşa cum îi văzuse la curte, la Alba cînd îi adusese pe efebi să joace Eustachius sau, dimpotrivă, pe hietul Iacob Bocor, răniţ greu, cu sîngele şiroind. Puterea de a-şi aminti, neîndoielnic — cel mai chinuitor dintre toate harurile cu care bunul Dumnezeu l-a impodobit pe om — era în seara asta mai stăruitoare ca altă dată. Uneori inchipuirile se amestecau. Ceea ce rămîneau erau invinuirile grele ale vărului Mihai Căianu sau indemnurile ciudate, pline de iscusinţă, ale vrăjitorului Leonachi Carastriga cel priceput în sofisme. Un glas din nevăzut, ceva ciudat — intre ispită şi rugăminte, se auzea uneori sub tavan spunîndu-l mai departe aceleaşi lucruri pe care le ascultase la cîrciumă. In odaie domnea o căldură domoală, binefăcătoare ca un balsam. Trupul subţire al Elinei cufundată intr-un somn adînc se simţea cald sub palma lui, înfiorat în vis de cîte o mişcare neaşteptată. Numai gîndurile lui chinuitoare umblau bezmetice de colo pînă colo.

Isi aminti fără să vrea şi de casa jupînului Samuel Haupt, ţesătorul de lînă de la Sibiu. Petrecerea cu bucate alese şi cîntări minunate la care se făcuse întîlnirea dintre Agatha cea frumoasă şi Daniel Croner, verişorul ei cel prea-

---

teatru t

Dragă mincinosule

Memoriile, scrisorile, jurnalele oamenilor celebri nu sînt foarte uşor convertibile în material dramatic. De aceea avem, în istoria teatrului universal foarte multe piese care „dramatizează" biografia unor personalităţi ilustre, şi foarte puţine care se pot incadra intre limitele teatrului epistolar.

Am văzut, cu ani în urmă, la teatrul Bulandra *Dragă mincinosule* cu Beate Fredanov şi Fory Etterle; apoi, pe micul ecran, *Malţioasa mea nefericire* a lui Maliughin (corespondenţa dintre Cehov şi Olga Kinpper): am revăzut zilele trecute, intr-o nouă distribuţie, piesa lui Jerome Kilty şi mi-am dat seama că acest gen de teatru exercită asupra noastră un anume farmec, o atracţie sigură — amestec de curiozitate, veneraţie, apetenţă anecdotică. Mai mult, în cazul de faţă, ne de-o parte mestecşugul actorului-dramaturg care-a scris *Dragă mincinosule*, ne de alta — mintile scînteietoare ale lui Bernard Shaw şi Stellei Campbell, la care se adăuga şansa longevităţii eroului marcu'in (aproape centenar — deci, participant şi observator al [illegible] evenimente capitale ale secolului XIX şi următorul), fac ca opţiunea repertorială a teatrului Giulesti să pară inspirată. Cu atît mai mult cu cît ea a făcut trecerea de la paunera, fantomatica stagiune estivală, la cealaltă.

Regizoarea Geta Vlad a avut sarcina de-a veghea asupra teatralităţii celebrului duel epistolar: a făcut acest lucru, ca de obicei, cu discreţie şi profesionalitate. Poate că în final ar fi trebuit să intervină mai energic, limpezind ultimele replici, marcînd mai exact sfîrşitul corespondenţei. Octavian Dibrov a găsit un rost oarecum din fundal, bine luminată şi extensiv folosită; poate că şi manechinele din scenă ar fi trebuit mişcate mai mult, dinamizînd spectacolul. Adecvată ilustraţia muzicală semnată de Lucian Ionescu.

„Scrisorile tale sînt niste curse" — se spune în text. Şi remarca ar putea aparţine, tot atît de bine actorilor: căci, intr-adevăr, nu altceva sînt şi pentru ei aceste foarte [illegible] scene juxtapuse. Apoi, şi mai greu este să sai viaţă unor personalităţi covîrşitoare: dacă numele Stellei Campbell nu spune prea mult spectatorului român, cel al lui Bernard Shaw este foarte bine cunoscut nouă — nu doar din poezia sa, ci şi din sutele de anecdote, ba chiar din filme. Ion Pavlescu, remarcabil actor al trupei giulestene, a dus cu bine la capăt sarcina intruchipării „epistolarului" dramaturg. El a avut, cînd a trebuit, ironie, umor, tandreţe, locul lui culminînd în scena relatării incinerării mamei — extraordinar amestec de durere, inteligenţă, superioară detaşare.

I-a dat replică şi, mai mult, a avut momente în care l-a egalat Agatha Nicolau; păcat că această foarte bună actriţă, jucînd în ultimul timp „compoziţii", are cîteodată accese de... maşteră. Ne-ar fi plăcut să credem că asemenea accese nu s-ar manifesta niciodată pentru „mincinosul", dar fermecătorul Bernard Shaw...

Bogdan Ulmu

film f

Capcană pentru raţă

În genul poliţist abundă trimiterile la obiceiuri din lumea animală. Fiind vorba de urmăriţi şi urmăritori, instinctul are aici tot atîta importanţă ca în orice vînătoare şi aproape că nu există carte poliţistă, sau film poliţist, în care să nu fie folosite şi cîteva noţiuni elementare de zoologie. După celebra dihanie din Baskerville, muşuroaie de furnici, vulpi, pisici, şoareci, şobolani, dihori, lupi singuratici şi alte vieţuitoare au împrumutat deliniamentele trăsături ale caracterului lor — atît mărunţilor găinari, cît şi rechinilor în toată puterea cuvîntului care, după cîte ştim, îşi datorează ferocitatea unei proaste digestii...

Capcană pentru raţă, filmul regizorului cehoslovac Karel Kovár, pleacă şi el de la faptul — cunoscut crescătorilor de păsări —, că raţa mănîncă şi atunci cînd e sătulă. Nici criminalul din film nu se satură cu o crimă-două şi, ca orice raţă, mănîncă mai departe — lăcomie care, bineînţeles, îl face să cadă în cursă. Filmul nu este totuşi o glumă, aşa cum s-ar putea crede din cele spuse pînă acum. Avem ocazia să vedem chiar cîteva cadavre, iar aserţiunea despre raţe este rostită pe un ton cît se poate de serios. Un suspens realizat cinematografic din tăieturi nervoase, dintr-o partitură muzicală sugestivă, un mister intreţinut cu grijă pînă în final, fac din urmărirea „raţei" un caz foarte serios. Totuşi, ne dăm seama la sfîrşit, nu sîntem din cale-afară de impresionaţi nici de cîmpele petrecute, nici de performanţa echipei de criminalişti care îl descoperă pe făptaş. Finalul ne oferă imaginea unui camion încărcat cu raţe prizoniere în cuşti de sîrmă, dar nici asta nu ne dă o satisfacţie deosebită. Pe ecranele noastre nu abundă crimele, aşa că nu se poate spune că ne-am obişnuit pînă într-atît cu imaginea violenţei, încît nimic nu ne mai impresionează. De altfel nu cred că umanitatea se va putea obişnui vreodată cu violenţa. Dimpotrivă, lupta cu violenţa mi se pare a fi astăzi mai puternică decît oricînd. Ne-am obişnuit însă cu prezentarea convenţională a violenţei, iar convingerea că binele trebuie să învingă este atît de înrădăcinată în conştiinţa noastră, încît adeseori asistăm la asemenea filme ca la o oarecare competiţie sportivă în care ştim dinainte echipa învingătoare. Este meritul documentarului de a fi adus în faţa noastră violenţa aşa cum este ea de fapt : oarbă, ilogică, inexplicabilă uneori. Aşa cum scria de curînd Grigore Hagiu în articolul **Feţele violenţei**, această faţă a violenţei ne este aproape necunoscută şi atunci cînd ni se arată, avem revelaţia unei realităţi la care numai arta autentică poate să ajungă. Convenţia este un somnifer : ea face să aţipească vigilenţa.

Nicolae Mateescu

televiziune tv

Ora tineretului

● Colaborarea din ultimul timp a scriitorilor tineri la emisiunile pentru tineret s-a dovedit a fi inspirată şi ea s-a materializat pînă acum în cîteva emisiuni bune şi foarte bune. Joi, 6 septembrie, la *Ora tineretului*, Sânziana Pop şi Cornel Nistorescu au fost prezenţi cu o emisiune complexă (şi ea îşi merită din plin acest nume), realizată în comuna Bontida, judeţul Cluj. Emisiunea mi s-a părut a fi exemplară în multe privinţe, făcută cu pasiune şi îndemînare reportericească. Trecînd cu obiectivul aproape prin toată structura socială a comunei, înfăţişînd în secvenţe convingătoare cîteva realizări importante din noua biografie a localităţii, autorii emisiunii au surprins cu predilecţie oamenii, personalitatea lor, chipul pe care îl exprimă fantele lor. Dialogul purtat cu „Ielea Mândica", o prezenţă civică tutelară în comună, o femeie a cărei biografie rezumă un drum semnificativ, micro-ancheta cu privire la orarul medicilor, seţătoarea-dezbatere cu oamenii comunei au constituit momentele de strălucire ale emisiunii. Nota de francheţe, dezinvoltură şi cordialitate a reporterilor a stîrnit şi spontaneitatea interlocutorilor. Realizatorii ne-au convins că e foarte important să ştii să întrebi, cum şi ce ordine să aibă întrebările, să înfiripezi un dialog sub ochiul insistent al camerei de luat vederi, să îndepărtezi emoţia celuilalt printr-un gest ori cuvînt de încurajare. Comentariul pe care realizatorii l-au făcut din studio asupra emisiunii a fost o stratagemă ingenioasă care a sporit atracţia emisiunii; totul lăsa impresia că şi noi, telespectatorii, sîntem la faţa locului, că emisiunea se face sub ochii noştri şi se cristalizează cu participarea noastră.

● Dramatizarea pe care George Mihalache-Buzău a făcut-o unei nuvele de Alexandru Philippide, sub titlul *Îmbrăţişarea fratelui*, prezentată de televiziune marţi, 4 septembrie, în premieră pe ţară, a constituit un notabil eveniment cultural. Din universul expresionist-romantic al nuvelei, infuzat discret de elemente fantastice, autorul dramatizării a decupat un scenariu solid, concentrat, bogat în semnificaţii şi simboluri, deturnînd aproape insesizabil conţinutul operei spre registrul realist şi eliminînd sau trecînd în penumbră atmosfera demonică, terifiantă, care învăluie evenimentele în proza lui Philippide. Regia, semnată de Carmen Dobrescu, a găsit tonul adecvat pentru această compoziţie şi cu excepţia unor secvenţe mai puţin reuşite a condus cu intuiţie sigură gradaţia efectelor, evoluţia situaţiilor şi a caracterelor. Deşi finalul brusc, „lovitura de teatru" prin care un destin ironic îşi încheie socotelile cu cei doi fraţi, îmbrăţişîndu-i în moarte printr-o cursă, aparent verosimilă, a întîmplărilor petrecute în interiorul şi în exteriorul muzeului entomologic al tatălui lor, finalul acesta, deci, poate fi oarecum suspect sub raport dramatic, dar el este totuşi pregătit şi întrezărit cu dibăcie de detalii scenografice şi regizorale. Într-un rol de compoziţie, Costel Constantin a purtat greul piesei, interpretînd rolul fiului „răzvrătit" personaj complex, demonic, precipitat şi hărţuit de fantasmele biografiei sale. Nicolae Pomoje şi Fory Etterle s-au înscris cu adecvaţie în datele personajelor.

Grigore Georgiu

mundi

Mircea Barzuca : „Amiază"

tulburat cu care urma să se mărite, îi stăruia în minte mai amănunțit chiar decît cearta cu vărul de la Leghia. După ce Daniel începuse să cînte la **clavicordus** i se păruse că nimic nu poate fi mai presus pe lume ca dragostea dintre cei ce se iubesc. Atunci, mai mult decît pe timpul certurilor, amenințărilor și mîncătoriilor din mînăstire se simțise îndemnat să-i părăsească pe frații monahi pentru totdeauna. Atunci, cu toate că nu știuse dacă și cum va veni la Moldova, se gîndise la blînda Elina și la frumusețea ei învăluitoare, ca la un liman. I se cerea acum s-o părăsească și s-o uite. Îi venea să geamă.

Adormi greu și se cufundă într-un somn chinuit, străbătut de un vis ciudat, de spaime și de noi bîjbîieli.

După un timp, visul se alese și i se păru că totul se desfășoară ceva mai lămurit. Poate că nici nu mai dormea. Nu-și dădea bine seama. Parcă era treaz.

Se afla undeva într-o iscusită grădină aflată parcă pe lîngă palatele principilor de la Alba. Doi îngeri cu paloșe de foc ședeau ca niște oșteni într-o parte și alta a porții de la intrare. Siruri de trandafiri catifelați și de alte flori minunate, de fîntîni țîșnitoare, de drumuri înguste pardosite cu marmură străbateau grădina aceea în lung și în lat. Cu toate că noaptea era departe, se auzeau de prin tufe, cîntece gingașe de filomele. Era soare, mult soare, și curtenii cei falnici împreună cu preafrumoasele doamne nobile se preumblau liniștiți prin grădină vorbind de unele și altele. Cîteva din ele, învesmîntate în straie liliachii, neînchipuit de iscusite, sorbeau încet alimonadă răcoritoare din niște pahare de cristal cu flori preafrumoase. Cînd ridicau mîinile lor albe, încărcate de giuvaieruri, degetele prelungi li se vedeau pline de inele cu pietre scumpe de topazion. Deosebi printre aceste doamne pe **nobilissima** Suzana, fosta lui iubită de taină, pe **dilectissima** Agatha, logodnica tare copilăroasă de la Sibiu, și pe Elina. Cele trei femei vorbeau între ele și păreau foarte vesele. Istoriseau pline de voie bună o foarte ciudată poveste de dragoste.

Undeva, într-o margine, înălțat pe niște temeiuri de piatră se afla de asemenea un jilț mare, împodobit cu cinplituri alese și multe pietre scumpe. În jurul acestui jilț se adunau încet, nobilii și doamnele lor, cu obrajii rumeiori, cîțiva călugări de la Sumuleu în frunte cu răposatul episcop Casimir Domokos, care, deși era bătrîn și zaharisit, slab de-i puteau oasele, zîmbea împărțind binecuvîntări largi ca în zilele lui cele mai bune, apoi efebi, mulți efebi, împodobiți cu cele mai alese straie pe care le aveau.

Se așezară toți într-o bunăcuviință desăvîrșită pe lavițele și pe scaunele risipite printre florile grădinii și se uitau cu mare băgare de seamă la jilțul gol.

Era liniște. Amestecată uneori cu trilurile de filomele, alteori răzbindu-le se auzea o cîntare molcomă și învăluitoare, dumnezeiesc de frumoasă, ceva ca o mîngîiere fără sfîrșit sau ca o jelanie dulce prefăcută pe nesimțite în niște strigăte prelungi și depărtate care piereau încetul cu încetul. Chemarea acelor strigate vrednice de o **cantio tragica** aduna în jurul lor sunetele unor lăute nevăzute și ale unei orgi. Săgetînd către cerul înalt fremătau cîteva arcușuri. De departe, de foarte departe, poate de la capătul lumii, tuna stins un timpan de aramă. Răsunau clopote. Cîntarea se risipea încet peste grădină și peste întinderi într-o revărsare de îndemnuri pătimașe, stăpînite cu greu. Un flaut, o lăută și, din nou un alt flaut înfiripau cu glas subțiratic o frîntură de cîntec epithalamion nespus de duioșă, ceva ca o adiere sau ca un suspin. Firea întreagă amestecată cu oștile sunetelor părea că ia parte la cîntarea aceea care se căuta pe ea însăși ca să se închege și să biruie, să fie mai frumoasă ca oricare alta. Cîntarea era atotputernică. Era mai presus de lume.

Aici închipuirea se amestecă puțin, jupîn Ioan Căianu-Valachus își simți din nou răsuflarea apăsată, dar după cîteva clipe totul se desfășură mai departe la fel de limpede.

Pe jilțul măreț ședea chiar el, în chip de călugăr, pater Ioan Căianu-Valachus de la mînăstirea Sumuleu, bărbat vestit și prea învățat, pricopsit în multe epistemuri adică științe. **Illustrissimus atque doctissimus magister artis musicae.** Din cîntarea măreață de mai înainte nu se mai auzea nimic. În fața lui, la o depărtare potrivită, așezați unul către altul astfel încît să fie văzuți de toată lumea, se iviseră Iacob Bocor cel ucis în temniță, mai puternic și mai strălucitor de sănătate și de frumusețe ca oricînd, împodobit cu spadă și cu pumnal la șold, și jupîn Leonachi Carastriga, magistrul de ars magica la curtea Moldovei, avînd și el agățată de mijloc o sabie cu miner strălucitor de argint.

Într-o clipă, pater Ioan își dădu seama că se află în chip de judecător la o **disputatio academica**, de față cu toată lumea, așa cum se face prin școlile mai înalte, pe la Brașov, pe la Iași sau la Alba. Răcoarea gîndurilor îl trezi pe deplin. Era liniștit, gata să judece și să hotărască fără părtinire, așa cum cere atît adevărul științei și al înțelepciunii cît și poruncile cele mai înalte ale binelui și dreptății.

— Aș dori mai întîi, rosti foarte hotărît magistrul Leonachi, care ținea în mînă niște filactere și filade prelungi, să lămurim cum stau lucrurile cu puterea noastră de a alege. Eu nu cred că putem alege, pentru că nimeni dintre noi nu trăiește singur, cu sine însuși... Trăim cu alții, alături de ei sau împreună cu ei dar mai ales împotriva lor... Starea aceasta ne poruncește și purtarea, și alegerea, și toate hotărîrile noastre. Cine este nomofilax nu poate să aleagă...

— Este o minciună ! se împotrivi hotărît Iacob Bocor și deodată, la piept, acolo unde se putea presupune că fusese înjunghiat, i se ivi pe cămașa albă o pată mică de sînge care se lățea încetul cu încetul. O minciună foarte primejdioasă ! Adevărul este că noi sîntem stăpîni pe voința noastră !... La urma urmei... la ce ne-ar folosi toată străduința de a urma calea binelui, de a ne desăvîrși, dacă nu atîrnă de noi să facem aceasta ? Adevărul și înțelepciunea ne îndrumă, **philosophia-vitae dux.** De gîndirea noastră și nu de altceva se leagă neapărat și slobozenia cugetului pentru că a gîndi înseamnă, între altele, a prevede scopuri și a găsi mijloace pentru înfăptuirea lor... Pentru asta noi, și nu alții, sîntem răspunzători de ceea ce facem...

— Cunosc toate aceste lucruri. îl întrerupse pater Ioan fără ca totuși să se supere de ceea ce auzise de la Bocor. Eu însumi m-am gîndit mereu la ele. Aș vrea mai bine să vă aud ce gîndiți despre nevoia noastră de a sluji binelui și frumosului... Mai ales frumosului... E știut doar că orice om vrea să trăiască **sub pulchritudinis, sub specie vitae pulchrae.** Eu vreau să scriu cîntece frumoase... Să înșirăvesc **Magnus cantus coelestis** și să iasă frumos... Pentru că frumosul are în sine și adevărul, și binele și dreptatea !... Frumusețea, zice sfîntul Toma din Aquino este **splendor veritatis...**

— Frumusețea, rosti limpede magistrul Leonachi, la fel de stăpîn pe sine ca atunci cînd vorbea în circiumă, vine din puterea de judecată. Judecata noastră, setea noastră de taine niciodată stinsă, știința cu care ne împodobim și cu care facem rînduială în ceea ce descoperim, este izvorul a toată frumusețea... Frumusețea este judecată aspră, **mare geometrico...** Este rînduială...

— A spus din nou o minciună ! ridică degetul Iacob Bocor fără să se uite la rana adîncă din care izvora mereu sîngele. Frumusețea vine din bunătatea inimii... Din puterea de a ne simți înălțați sau măcar mișcați sufletește... Frumusețea e în sufletele noastre... Frumusețea e bună...

— Ba, dimpotrivă, se dezlănțuiră cărți magistrul Leonachi, privindu-i pe toți cu ochii ciudați, de șarpe vasilisc, frumusețea adevărată e aspră. Ea este măreață. Și măreția este înspăimîntătoare și zdrobitoare... Înfricoșătoare chiar... Pentru că și rînduiala, care izvorăște din puterea noastră de judecată e aspră... E aproape geometrească ! Frumusețea adevărată n-are nimic de a face cu slăbiciunile inimii...

— Ce judecată schilodită ! se miră Iacob Bocor de față cu toată lumea ridicînd din umeri de parcă ar fi fost la o ceartă oarecare și nu la o foarte sărbătorească **disputatio academica.** Frumusețea este în sufletele noastre ca o scîntee minunată venită din focul frumuseții veșnice. Noi tîndem cu toate puterile noastre spre această frumusețe veșnică, **omnis pulchritudinis forma.** Frumosul este izvorîtor al tuturor lucrurilor. Faptul că unele lucruri se urîțesc mai tîrziu nu mai schimbă de acest început... Frumosul dăinuiește de-a pururi, nici nu se naște și nici nu piere. Frumusețea naște ceea ce este frumos. Rînduiala firii și măreția ei care ne mișcă atît de mult izvorăsc din această frumusețe. Dacă prin ceea ce lucrăm noi descoperim și apoi dezvăluim și altora ceva din această frumusețe se poate spune că n-am trecut degeaba prin viață...

Continuare în pag. a 6-a

gheorghe tomozei

Somn

Caii și ploile dorm în picioare,
pasărea doarme cît n-atinge pămîntul,
eu dorm ca sarea din mare
cu capul sub aripă dorm, cum doarme vîntul.

Dimineața îmi trag pe umeri un cap la-ndemînă,
niciodată pe-al meu firește ;
dorm horcăind ca o catană bătrînă
și numai moartea din somn mă trezește...

Carcasa

Carcasa
neîntîmplatului sărut luminează cu flacără
scrisul de-l scriu. Lumină instabilă
ca tiparul, în apă, al sepiei.
E strălucitoare și fragilă,
cu încheieturi făurite cu uitat meșteșug.

Se dizolvă în pagina goală
și-mi rămîne în urma ei ceva care seamănă
cu oasele unui fluture
dar nu cu oasele unui fluture mort
ci cu oasele unui fluture care mai zboară
încă...

Cu oasele zburării, vreau să spun.

Blînd

Acești arbori vor mînca din mine,
iarba asta tăvălită mă va paște
făpturi străine
îmi vor călca urma și n-o vor cunoaște.

Vor junghia cu un cuțit coclit
cartea pe care tocmai m-am iscălit
și de-am să am noroc, o vor vinde
și-or tîrgui muierilor merinde.

Într-alte mîini vor rugini blîndele casei chei,
dar încă departe crezîndu-mă de blîndul memento mori l
spăl cu ochii mersul blîndelor femei
din care crește-vor profanatorii...

Unde caii nu mor

Aici caii nu mor
doar se-nvechesc înțelept, ca viorile,
ei îngenunche doar în față
arborilor bătrîni
și calcă drumul cu grijă,
de parcă ar călca peste piatra
spartă de ploi de la căpătîiul bunicului.
Greabănul lor
nu lasă turla cu clopote să se plece,
trunchiul lor blînd
împiedică fîntînile să se surpe.

Pe spinările lor
satul curge în lume.

Mormînt prădat

De un singur mormînt prădat am auzit :
socotind că s-a vechit îndestul
riciiră sub lespedea roasă
și găsiră în lut cerceii de argint,
subțirele inel de steatit,
pattaua ce închidea șoldurile și nasturii
tunicii. Nici urmă
de oasele, de craniul, de dinții albi
și părul mai lucitor ca aurul
și decît dragostea mai
luuuuuuuung...

Mormîntul unei mîini

Și iată-mă-n puterea amurgului, din nou
cu spada care cade-ntorc sunet și ecou ;
tîrziu e să se-ntoarcă, s-ajungă-l prea tîrziu
icoana-ntrezărită ce n-am știut să fiu.

Stau despărțit de sine-mi, înfrînt și parcă viu,
din tot ce-am fost doar mîna cu care încă scriu
pe lume mai prefiră o umbră, var de ou
lucind pe zidul șubred ce vă părusa nou.

Mormîntul va închide cadavrul unei mîini,
atît : nici cap, nici șiră, nici pietre de genunchi —
cum aerul îngroapă mireasma bunei pîini

Doar unghii ce despoale un străvechiu mănunchi
de vise retezate, atît, un fel de trunchi
vegheat de poarta casei surpate. Și de cîini...

Mircea Barzuca : „Portret de fată"

Trei frunze

Urmare din pag. 1

puteți strînge împreună cu Parmenide : neființa există !

★

Trebuie să recunosc (ar fi trebuit ca recunoașterea să se producă atunci) că avea dreptate omul bolnav care mi-a spus că făcătorul de bine și conservatorul maxim al vieții noastre este amintirea ; dar tot amintirea, înaintînd prea adînc în propriul ei teritoriu, poate să facă abstracție de ființa care-o adăpostește. Astfel — spunea bolnavul — mi l-am amintit pe tata care murise ; era dimineață și amintirea era atît de vie, încît mergînd pe cea mai netedă suprafață eram copleșit de-o absență de sine, sară cu starea de piatră ori cu starea de lemn uscat, și brusc a venit un vultur cu cioc de diamant și a lovit puternic în osul meu, așa cum lovesc țăranii cu topoarele în lemn, crezînd că nu-i nimeni acolo. De aceea — a repetat el — să nu te lași tint de amintire toamna, pentru ca nu cumva să se creadă că trupul tău este nelocuit și a rămas la discreția oricărei întîmplări.

eugen suciu

Cîntec

Îmi amintesc trupul tău
— o nesfîrșire a unei blînde rușini

întunerecul
sporește gîngășia sălbatecă
din melcul urechii

ceea ce rămîne neauzit
precipită armate mărunte
în anticamera sărutului
e seară

stau cu viața mea alături
și cînt

cum cresc brusc
dulăii — scapați din aceste litere, mărunte
din josul paginii cînd tu
vroiai să pui doar anul și ziua
să-ți mîngîi poemul
ca pe craniul iubitei
cînd îi povestești cum arată
o călătorie tăcută de blîndețe
la capătul puterilor
să uiți pentru o clipă ce spuneai
și să-ți simți arterele goale
cum sînt cămările unde se reinventează
vietatea ciudată care e țipătul

să simți
că un singur fluture dacă ar trece
ai putea să te năruiești

„Plop tremurător iubito"

Ca și cum ai recupera un cîntec
de pe luciul unei granițe
acolo unde ceilalți
își sapă gropile individuale ale debutului
ca și cum ai mai avea curajul acela nebunesc
de a nu scoate o vorbă cînd e gură
se numără pînă la o sută pînă la o mie
și faima acestei lucidități ar fi aruncată
în somnul periculos al papagalilor

...pînă
pînă în treacăt te-atingi de o femeie
și dinăuntru singurătatea răspunde
ca o toacă de poștă

cum tatul apoi s-ar întuneca
de iviere
și-abia atunci vătămată
sărbătoreasca liniște

Cămările unde se reinventează

Să reîncepi
ce n-ai putut niciodată începe
s-auzi
cum explodează singurătatea
cum se face sărutul punte
pentru tristețe polen
lepădat de cristale

Leul în iarnă — sau imorală teama de concepte

lui Ion Caraion

Capul cuiva e un clopot
se clatină se-anină
despletește
funia trasă de geamăt

vorbesc de fapt
despre neîntrecuta violență
a vieții
făcute din cuvinte
(urechiatul ăsta
hopaiai țopaiai
viermănos)

nici nu deschid bine gura
că înțelepciunii mele
i-au și crescut coarnele

— da doamnă
de mama și de tata mi-e foame

și urechiatul ăsta
hopaiai țopaiai
viermănos

gîndește-te
cu ce povești a să-l aspătăm
cu ce
a să-i albim oasele.

radio

Autumnală

E toamnă iar. Radioul, ignorînd trădările verii noastre, și-a păstrat ritmurile și ne așteaptă credincios, familiar, ba mai mult, cu surpriza unei substanțialități sporite, parcă, în geometria constantă a rubricilor.

Am avut această bună impresie ascultînd, de pildă, cîteva emisiuni pentru tineret. **Antena tineretului** de luni (redactor Lucian Sîrbescu) a abordat o serie de probleme de actualitate cu seriozitatea cuvenită, însă fără pedanterie. Un fel de a citi textele și un montaj prin care se depășea surprinzător carența destul de frecventă în asemenea cazuri, aceea a aridității. Efortul de a insufleți informația, ideile, comentariile constituie, am zice, o datorie elementară a realizatorilor de emisiuni radiofonice —dar, firește, reușitele în privința aceasta sînt inegale. Și pentru că **Antena tineretului** atinge un relief mulțumitor, sîntem cu atît mai mult tentați să spunem că s-ar putea cuteza, spre folosul tinerilor ascultători, mai multă mobilitate și nuanțare de fond a problematicii abordate. Într-un ciclu dedicat tineretului, anume **100 de legende românești**, se transmit dramatizări ale unor legende autohtone de diverse tipuri. Ultima ediție a cuprins **Comorile lui Negru Vodă** (scenariu de Al. Dumitrescu-Colțești) : pretextul unei legende istorice suficient de modeste a fost folosit pentru a oferi tabloul stilizat, în culori tipice, tradiționale, al unei medievalități românești temporal nedeterminate. Am apreciat absența acelor îngroșări de un gust îndoielnic prin care se mai păcătuiește, din exces de zel, atunci cînd e vorba de educația istorică a tinerei generații prin mijloacele dramatizării.

Una dintre cele mai atrăgătoare emisiuni pentru tineret, **Trecem pe recepție**, a ajuns cu dicționarul de termeni comentarii la litera I : Icar, instinct, iraționalism, iubire etc. etc. Aceeași alegere atentă a colaboratorilor, buni specialiști și vorbitori interesanți ; aceeași tehnică ireproșabilă de divertisment : același tact și umor benign, simpatetic, în fața delicioaselor naivități ale unora din băieții și fetele care se adresează emisiunii. Înțelegem că **Trecem pe recepție** are o priză deosebită la public, ceea ce este întru totul explicabil, dacă ne gîndim la scala atît de largă de interese cărora emisiunea le răspunde și la talentul publicistic ce se investește în realizarea acestei rubrici.

Un foarte bun program de muzică, la acest început de septembrie. Parcă ceva mai mult folclor muzical nefalsificat, de o vreme. Și nu pot să nu amintesc o seară tîrzie, cînd redactorii de muzică au programat cîteva piese de Vivaldi iar apoi, îndată ce o suavă construcție barocă din sunete de chitare s-a încheiat, fără nici o trecere altă decît simplul anunț : muzică de Jannis Xenakis și Toru Takemitsu, contemporanii noștri. Era imposibil ca o asemenea juxtapunere să nu producă o oarecare comoție a adaptării, un șoc, o involuntară mirare indiferentă de ceea ce știai. Să fi fost intenționat programată această călătorie amețitoare printr-o lungă istorie a sunetelor, cîteva secole peste care noi am trecut în cîteva secunde, simțind, straniu, ponderea unei inerții ?

Ioana Ieronim

plastică

Sintezele necesare

Există puține perspective românești asupra istoriei artei universale și există, la fel, puține perspective sectoriale asupra acesteia. Faptul trebuie să dea de gîndit nu numai criticilor și istoricilor de artă, ci și celor ce se ocupă, nemijlocit, cu organizarea culturii și studiilor umane. Nu este cazul, desigur, să intrăm aici în fondul chestiunii. Este de dorit să avem cît mai curînd tot mai multe lucruri scrise de autori români despre arta popoarelor învecinate din spațiul european. Pare oarecum anormal ca importante capitole din istoria culturală a popoarelor învecinate să fie cunoscute aproape exclusiv pe baza unor lucrări traduse sau netraduse, oricît de bune ar fi ele. Este deci cît se poate de binevenită, pe fundalul acestor constatări, o carte precum aceea a lui VASILE FLOREA, dedicată artei ruse*). Același autor a mai publicat acum o jumătate de deceniu o lucrare despre pictura rusă, astfel încît actuala lucrare se înscrie într-o ordine firească de preocupări, ca fiind rezultatul unor interese și acumulări de durată. Trebuie constatat de la bun început că sinteza lui Vasile Florea refuză improvizația: autorul este un excelent cunoscător al culturii ruse iar majoritatea operelor puse în discuție au fost examinate de el la fața locului. El a ținut tot timpul cont în emiterea unui punct de vedere asupra lor de necesitatea înregistrării opiniilor critice anterioare și a efectuării disocierilor de rigoare. În special în cazul analizei evoluției arhitecturii și picturii autorul a avut prezentă exigența firească a încadrării fenomenelor într-o arie mai largă ; el a punctat consecvent asupra elementelor stimulatoare venite din exterior și a reliefat pregnant caracterele originale încercînd și reușind constant a le descifra componentele. Am cita în acest sens capitolele consacrate arhitecturii din Rusia Kieviană, Novgorod și Vladimir-Suzdal. Aceeași finețe a analogiei o reîntîlnim în capitolele privind manifestările de tip *baroc* și *neoclasic* din arta rusă. Se schițează aici un tablou convingător al procesului de intrare în rezonanță a fenomenului artistic european cu tendințele de modernizare ce își făcuseră apariția în Rusia în a doua jumătate a veacului al XVII-lea în multiple sfere de activitate. Radicalizarea procesului general de modernizare își are pandantul pe planul artei în fermitatea reacției realist-critice ca și în vivacitatea tendințelor innoitoare de la începutul secolului al XX-lea (grupurea Mir iskusstvo) culminate în mișcarea avangardistă. Pe buna dreptate autorul insistă asupra acestui fenomen pe care îl tratează ca pe o parte distinctă a largului curent de innoiri ce frămîntă arta europeană în primele decenii ale veacului.

Comprimînd o informație bogată, cu simple trimiteri la fenomene adiacente sau complementare — și în acest sens trebuie semnalate oportunele referiri la arta românească — lucrarea lui Vasile Florea trebuie considerată ca una din acele sinteze de valoare de care avem atîta nevoie.

Grigore Arbore

*) Vasile Florea, *O ISTORIE A ARTEI RUSE*, Meridiane, 1978.

muzică

Modelul enescian

Ne place, înainte de fiecare ediție a meritatei sărbători muzicale care este Festivalul „George Enescu", să vedem o semnificație majoră a acestei întreprinderi de reale dimensiuni, altă decît numai aceea de micro-sezon muzical, bogat în evenimente. Și semnificația particulară a oricărei astfel de festivități nu se poate afla decît în sensul ce-i conferă moștenirii enesciene astăzi, sau, altfel spus, muzicii românești actuale, în perspectiva inversă a marelui șef de școală.

În precizările ce s-au făcut asupra programului de festival, două direcții par a se fi creionat, în ceea ce privește legătura actualității muzicale autohtone cu genericul zilelor enesciene. Una privește componistica, cealaltă interpretarea.

Dimensiunea enesciană a componiștilor actuale de la noi o vom căuta în pliantul festivalului nu sub raport tehnic. O vom afla însă sub aspect, aș zice, etic. Creația enesciană, în afară de tot ceea ce ține de limbaj și semnificația sa, ne învață nobila lecție a non-exclusivismului, a căutării sincere și fără odihnă a adevărului, oriunde am putea avea harul de a-l găsi. Or, repertoriul românesc pare a împlini anul acesta cel mai bine dezideratul prezentării, în acest cadru simptomatic și recapitulativ, a unui larg evantai de tendințe actuale și trecute în muzica noastră. Mai întîi istoric, sînt prezenți compozitori din secolele barocului și pînă la compozitori aproape tineri, fără a lipsi afișul de clasici interbelici sau imediat post-belici (Constantin Silvestri, Paul Constantinescu). Iar procedural, se încearcă a se arăta diversitatea de atitudine componistică ce poate fi întîlnită în partiturile românești din ultimii ani. Fără a putea înlocui un festival exclusiv al actualității noastre componistice, fără a fi scutit de unele absențe marcante (Ștefan Niculescu, Aurel Stroe), festivalul poate stîrni interesul prin aceea că sugerează că atitudinea stilistică este la noi una vie, activă, atrasă de inedit, responsabilă în fața nevoii artistului adevărat de auto-definire, de luptă cu inerția. Veșnica neoboseală a veritabilului căutător și descoperitor de frumos care a fost George Enescu este un principiu în școala componistică de la noi și acest principiu se găsește ilustrat, în genere, în structura afișului festiv.

În ceea ce privește interpretarea, modelul enescian a operat în alegerea unui repertoriu de tinută, de substanță artistică. Soliști și formații vor face muzică de dragul de a găsi izvoarele secrete de artă ale comunicării prin sunet și nu spre a-și etala o virtuozitate lipsită de acoperire interioară. Prezența celor mai tineri interpreți, într-o școală ce se bucură de atîtea succese în domeniu, prezența formațiilor camerale ce simbolizează poate cel mai bine sensul enescian al dăruirii în interpretare, sînt atributele unui festival ce reușește să fie elocvent, să aibă o personalitate distinctă.

Costin Cazaban

Méliusz József — MARELE PREMIU AL UNIUNII SCRIITORILOR PE ANUL 1979

Miercuri, 12 septembrie, la Uniunea Scriitorilor, în prezența unui mare număr de scriitori, a avut loc sărbătorirea lui Méliusz József, în cadrul căreia prestigiosului scriitor i-a fost decernat Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor pe anul 1979, pentru întreaga sa activitate.

A luat cuvîntul George Macovescu, președintele Uniunii Scriitorilor, care a subliniat importanța contribuției a sărbătoritului la înflorirea literaturii din țara noastră.

Au vorbit, de asemenea, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Huszár Sándor, Molnár Gusztáv, Nicolae Balotă.

A răspuns în cuvinte calde, emoționante, Méliusz József.

Fotografie de Ion Cucu

Méliusz József, om al cuvîntului viu, e încununat azi cu laurii dintotdeauna ai marilor poeți. Dar gîrlandele festive, laurii nu ne fac să uităm gravitatea sau, poate, zbuciumul frunții care îi poartă. Chipul lui Méliusz ne-apare azi luminat de fulgerele îndepărtate ale furtunilor veacului. Nu a evitat aceste furtuni și ele nu l-au evitat. De aceea, ca un adevărat fiu al timpului său pe care și l-a asumat în cuvîntul, în gîndul, în fapta sa, a dobîndit dreptul de a-și formula — în deplină conștiință — un crez din care amintesc doar un singur verset: „Cred numai în dreptate pe pielea mea-ncercată".

Să amintim dintre lucrările acestui scriitor doar două, tălmăcite, una recent, alta mai demult în verbul românesc: **Destin și simbol**, jurnal de călătorie în 1943 prin Ardeal, și ciclul marilor elegii viziune-meditative **Arena**.

Nu în zadar ia la sine călătorul, atunci cînd își părăsește căminul, o bună versiune maghiară a tragediilor lui Sofocle. Într-o epocă în care tragedia e curentă, sufletul se cere întretinut, hrănit prin opera poeților care au găsit cuvintele necesare în înfruntarea destinului tragic. Méliusz purcede, așadar, la drum, cu cele mai puternice arme ale spiritului. Dar acestea nu sînt ele, oare, fragile, într-o lume adversă, a unor arme care disprețuiesc spiritul? Călătoria nu va fi lipsită de peripeții. Dar, printre acestea, artistul își urmează drumul nu fără umor, nu lipsit de auxiliile sentimentului și pasiunii, și mai ales ale unei culturi a amintirii. Căci peregrinările sale (ca și cele ale tuturor peregrinărilor prin Europa monumentelor și amintirilor literar-artistice) nu înseamnă doar o excursie prin ținutul cu reliefuri sălbatic sau domol-încîntătoare, ci prin regiuni saturate de amintiri istorice. Transilvania e provincia unor mari răzvrătiri împotriva opririlor naționale și sociale. Și iată, în calea lui Méliusz, amintirea lui Horia, Cloșca și Crișan, Dozsa, Avram Iancu. Locurile trezesc amintiri, amintirile se adună în jurul cîte unei imagini care, la rîndul ei, suscită altele. Orașele și satele, ori riturile și dealurile Ardealului sînt pline de urmele sîngelui scurs pentru dreptate, libertate, unire națională. Martiri ai luptelor din 1848, de la Arad, din Apuseni, români, maghiari sau germani... Méliusz le evocă umbrele lor luminoase în pagini pline de căldură. Siluete fugare sau mase compacte de oameni din timpurile de altă dată îi asaltează imaginația. Dar prezentul, actualitatea cruntă a anilor de război îi urmărește. Jurnalul de călătorie devine un document interesant al stărilor de fapt, și nu mai puțin al stărilor de spirit, al acelor timpuri. Alarma aeriană la Brașov și alte alarme în rîndul celor urmăriți, ca adversari ai fascismului. Odată cu **Supplex libellus valachorum** sînt evocate alte gesturi, acte și personalități în lupta împotriva noilor opresiuni. Cartea este plină de reflecțiile călătorului-eseist pe marginea evenimentelor timpului: lecția istoriei îndepărtate sau apropiate este plină de tîlcuri pentru descifrarea viitorului pe care scriitorul îl întrezărește plin de încredere.

Cartea peregrinărilor transilvane a lui Méliusz József este, în același timp, un roman „adevărat", plin de eroi, și un eseu pasionat, un fel de încercare de a configura geografia spirituală a Transilvaniei prin cîteva secțiuni ale ei. Totodată, uneltele de care se folosește scriitorul sînt de o delectabilă diversitate. Instrumentele curente ale reportajului literar sînt înlocuite prin cele ale prozatorului de amplă respirație, dar și prin acelea ale liricului care știe să infuzeze într-o pagină de evocare auster-prozaică fiorul unui patos subiacent. Căci vastul monolog al lui Méliusz József este (pe urmele lui Montaigne, ca și ale maghiarului Kazinczy) nu numai o explorare a unei lumi familiare dar plină de necunoscute, ci, — poate, înainte de toate — jurnalul unor stări subiective, un itinerariu interior. Ca atare, cartea e un riguros examen de conștiință.

Același examen îl aflăm în elegiile din **Arena**. Lirica lui Méliusz atinge cea mai înaltă tensiune adoptînd retorismul și vizionarismul de sorginte scripturară în **Elegia Isgadal-Cadîs** — și în **Elegie pentru A**. Amîndouă se întemeiază pe rememorarea unor destine tragice: aceea a victimelor fascismului, și aceea a poetului József Attila. Procesul conștiinței europene ca și al propriei conștiințe se desfășoară printr-o raportare la aceste destine. A asuma o vinovăție morală și a expurga în propriul tău spirit, acesta este un greu examen de trecut. Căci examenul de conștiință nu vrea să scoată doar la iveală adevărul, ci să facă dreptate, fie și prin jertfa de sine. Niciodată verbul poetic al lui Méliusz nu a dobîndit atare încandescență ca în aceste versuri, de o tulburătoare pregnanță, ale conștiinței. Deși adoptă tonul lamentațiilor lui Ieremia, elegiile sînt mai puțin tînguiri și mai curînd expresii ale revoltei. Oroarea în fața crimelor îi smulge teribile accente: „aici, în Europa, și-n palmele nepătate de sînge îmi îngrop ochii tulburați de spectacolul mincinos / al veacului meu / îmi îngrop în palme, obrazul bătrîn și bărbos, împurpurat de rușine / și scot un urlet de durere: **Isgadal...**" Nu numai vinovații, marii criminali ai omenirii sînt învinuiți, ci și cei care au tăinuit vinovăția, toți complicii celor vinovați, cei ce în loc să fie martori au tăcut. Cu strigăte înalte, poetul sparge tăcerea vinovată, pentru ca să se audă „cum strigă și geme conștiința". El vrea să cînte marele cîntec al pomenirii morților, pentru toți cei ce au suferit și pierit nevinovați. Admirabil recviem și, în același timp, cîntec al dreptății.

În aceste mari elegii ale conștiinței, poetul atinge o demult rîvnită demnitate lirică. Cu ani în urmă el scria: „Voi ajunge oare / Acolo, / unde aș putea fi / Luna fidelă / a lui Whitman și Jozsef Attila?" Chiar în **Elegie pentru A**, închinată memoriei lui Jozsef Attila, el face auzită vocea străbătută de patosul poetului-profet, sonurile virile ale vocii avînd ampla respirație whitmaniană a frazării, și unele accente amintind poezia lui Jozsef Attila. Dar toate acestea nu sînt decît apropieri posibile și nu reminiscențe, sînt experiențe poetice bine asimilate. Discursul liric al lui Méliusz are un debit urias, versetele sînt sculptate într-o materie lingvistică dură, ca niște trepte ciclopice. Astfel, de pildă, în fragmentul 3 din **Elegie pentru A** ce poartă drept titlu: **Dreptatea n-am știut că se hrănește cu laptele de iapă al indolelii**, și al cărui prim verset sună astfel: „De-a pururi fie binecuvîntat bărbatul care-n rațiune / s-a încrezut și căruia sălaș i-a fost și / singură avere Rațiunea". Pasiunea lui Méliusz este întîi cerebrală, pasiune a cugetării care antrenează după ea simțirea. Vehemența sa nemăsurată este alimentată de cunoaștere și este în fond chiar sete neistovită de cunoaștere. József Attila, în elegia al cărei erou este, apare în centrul unei drame a cunoașterii. Desigur, poezia nu este doar aventură a cugetului, ci a umanului în întregul său. Cum spunea poetul într-o mai veche poezie a sa: „Numai ceea ce este în întregime omenesc rămîne".

Nicolae Balotă

TINERI SCRIITORI

Lirismul auster

Recitind cartea de poezie **După amiaza unei clipe** a lui Ion Iovan și ajungînd la penultimul poem inserat în sumarul ei, poemul **Gloria**, dintr-o dată atenția ne-a fost, așa zicînd, izbită de un pasaj în interiorul căruia își dau întîlnire forme de adresare poetică, aluzii mitic-simbolice și notații descriptiv-reflexive realmente derutante; impresia de „disparitate" în ordinea „gramaticii poetice", cum lesne se va constata, nu e tocmai neglijabilă, dimpotrivă: „cum mi se poate voala / retina? / există un răgaz pentru solemnitățile exterioare? / după amiaza bunului pan / istorisește doar aluzii, ramuri felurite cresc în cercuri / concentrice / ca finul uscat se aprind la soare / locuri mai degrabă visate, obiecte / ce se întorc; / cineva umblă pe urmele mele / acoperă devotat întîmplările, / versuri sau o cadență aflu, un / marș derulat peste vreascuri casante / stivuite din cer pînă la tălpi / pe locurile prin care am trecut?" Și totuși, luînd seama la „gramatica poetică" a întregului volum, din acest punct de vedere fragmentul de mai înainte n-ar fi trebuit să ne socheze pînă într-atît, de vreme ce el poate fi considerat, printre multe altele, o simplă mostră de stil poetic propriu, în general, tipului de poezie cultivată de Ion Iovan. Adevărul e că interesul special suscitat de un asemenea fragment existent tocmai într-o poezie de la sfîrșitul cărții se explică prin faptul că el se constituie, poate, în „declarația de principiu" cea mai concludentă, efectiv revelatoare, a poetului, cu privire la esența „crezului" său artistic. Descifrînd cu răbdare lanțul propozițiilor și frazelor poetice în cauză, ne dăm seama numaidecît că ele tind la postularea unui punct de vedere avînd o intensă, obsesivă, circulație în cîmpul gîndirii poetice moderne; pe scurt spus, este vorba de atitudinea lucid sceptică a poetului referitor la capacitatea memoriei sale de a conserva întocmai, **la modul obiectual** adică materia propriei experiențe de viață, înscrisă în „epica" strictei autobiografii fenomenale, în așa fel încît tentativa de restituire prin vers a acestei autobiografii să nu sufere nici o știrbire nu numai sub aspectul semnificației gnoseologice, ci, implicit, și sub acela al autenticității originare de care se cuvenea da dovadă înseși „argumentele" metaforic-simbolice. Prin urmare, nu se pune doar chestiunea programaticei și (la nu puțin alții) cam din aer prinsei crize de neîncredere în cuvînt, în funcția lui de a comunica, „figurîndu-l", mesajul gîndirii și simțirii umane. Este adevărat, nici lui Ion Iovan nu îi este străină această latură înscrisă în aria atît de extinsă și de complexă a problematicii vizînd ontologia poetică modernă. Cuvîntul devenit **literă**, respectiv **text**, îi provoacă și lui grave, neliniștitoare stări de incertitudine, peste toate dominînd senzația de violentare, prin apariția semnelor grafice, a limpidității și coerenței gîndului aflat în stare pură: „întregul corp respiră printr-o carte / vocalele de sînge între litera coagulează între noi / culori vrăjmașe, neimperecheate. / / gîndul rămîne simplu și strident / dorind ceva asemeni / acoperișului trîntit de vînt și plin de ploaie / al florii pe ciment". **(Litera)**.

Conjugate, cele două genuri de scepticisme de care este apăsată conștiința artistică a tînărului poet (cum el însuși zice, de o parte, primejdia de a i se „voala" retina, ceea ce echivalează cu un păgubitor „răgaz pentru solemnitățile exterioare", iar de altă parte, primejdia ca litera să „coaguleze", „culori vrăjmașe, neimperechiate") traduc refuzul obstinat a ceea ce printr-o expresie a lui Ion Barbu putem numi practica „romanului analitic în versuri", adică a acelei poezii exterior anecdotice, elaborată prin apel la serviciile întotdeauna pretins „recreatoare" ale imaginarului. Iată de ce, mereu nepotolita „sete de real" (ca să preluăm sintagma ce apare în titlul unui remarcabil volum de versuri semnat de Marius Robescu) a poetului o ia înaintea oricăror măsuri de precauție vizînd rigoarea explicită a compoziției poemului. Accentul este pus, aproape constant, pe efortul de „transcriere" în maniera „obiectualistă" a imaginilor înmagazinate de memorie, căci acestea din urmă trebuiesc supuse unui proces conștient de dezidealizare și, ca atare, prezentate în stare nudă: „Semnal de pornire, pietrișul și zgura / leagă acum întîmplările / Marmura-ntreagă e în cer / în moalele ploilor / / trîntit pe traversă orbul / pipăie traista cu pîine de casă / și ouă roșii: într-un fel el vede purpura / intrînd în labirint / / cu neputință ca această zi / să-mi fie o favoare; / zadarnic trag sertar / după sertar, nu îmi voi aminti ce caut. / a continua înseamnă a fi / nevindecat — / peroanele au ars în urma trenului de seară / pietrișul și zgura leagă acum întîmplările" **(Trenul de seară)**.

Cum se vede, coerența de structură, în cazul unui tulburător poem ca acesta, rezidă în tensiunea crispată a stării de spirit sub regimul căreia se află eul poetului. De-abia după ce este din plin receptată o asemenea stare de fapt implicită sîntem înclinați a scruta coerența „formală" a poemului. E un element care, nu încape îndoială, derivă nemijlocit din primul.

Sigur, nu s-ar putea zice că, cel puțin deocamdată, Ion Iovan reușește peste tot să propună atenției structuri poetice cu adevărat coerente, ireproșabile în planul organicității lor subiacente. Se întîmplă, uneori ca scriitura eliptică a poemului să fie împinsă dincolo de limitele inteligibilului; ceea ce face ca cititorul, resemnat, să nu mai poată recepta altceva decît segmente de poezie interesante, eventual, doar privite în sine. De aici alunecarea (presupunem, involuntară) într-un ermetism greu de pătruns: „Greierii fulgeră: / grîul sub stropii / desprinși de cerc, alcătuind / coroană tîmpurie, revărsare / pentru o clipă umedă, în palma goală / potopul proiectat și stins / a pîlpîit cît o dorință / de necuprins" **(Inele)**.

Dar, cum o dovedește cu deosebită pregnanță artistică volumul **După amiaza unei clipe**, opțiunea lui Ion Iovan pentru o formulă poetică apăsată de dificultățile extreme are justificări absolut convingătoare sub raportul gîndirii și al cunoașterii poetice. Avem certitudinea că viitoarele sale prezențe editoriale vor da noi cîștiguri de cauza punctului de vedere critic potrivit căruia condiția izbînzii artistice a poetului ține, în primul rînd, de austeritatea viziunii sale lirice.

Nicolae Ciobanu

Ioan Cârdei: „Moș Nicolae din Saica"

Un om deosebit

Urmare din pag. 1

ne", membru de onoare al Academiei Române, absolvent al Politehnicii și Universității din Viena, a lucrat între altele la Muzeul de etnografie și artă națională și la Institutul geologic al României; altul, Constantin Gr. Moisil, bunicul, „doctor în filosofie" al Universității din Viena, profesor apoi, inspector al școlilor grănicerești, director al institutului de credit *Aurora*; în sfîrșit (dar n-am epuizat „clanul" !), Constantin C. Moisil, tatăl, la maturitate complet chel, figură aproape pătrată, cu trăsături dintr-o bucată, precum sculpturile realizate în lemn din secure, se afirmă în domeniile arheologiei și numismaticii, inițiind la noi, totodată, disciplinele auxiliare ale istoriei: paleografia, heraldica, medalistica, sigilografia — ei bine, din acest vinjos arbor genealogic, prea sumar schițat aici, se va naște matematicianul Grigri! (Citește monografia: Ilie Țabrea — *Constantin Moisil. Pioner al numismaticii românești*, Ed. Științifică, Buc. 1970 și privește cu atenție iconografia).

Să se observe la ce rafinamente profesionale ajunsese tatăl și atunci vom înțelege mai bine mărturisirea pe care o face undeva fiul că dacă n-ar fi devenit matematician, i-ar fi plăcut să facă... bibliografii. Tatăl, ca și străunchiul Iuliu, trece în vechiul regat, unde stimat în activitatea lui de un Odobescu, Bianu, Iorga etc., ajunge istoric de vază (membru corespondent al Academiei din 1912) și se căsătorește aici, la Tulcea, cu institutoarea Elena, fiica învățătorului Hristofor și a Caterinei Nicolaescu. Un descălecat cultural. Primul născut este năstrușnicul matematician de mai tîrziu, Grigore C. Moisil. (În paranteză fie spus, ne lipsește o carte — nu în primul rînd esoterică! — care să trateze despre marile familii spirituale la români: Cantacuzinești, Maioreștii, Densusienii... iată Moisilii).

Trei sferturi din monografia Vioricăi Moisil face apel la textele eroului însuși: încercări literare (se crede, de regulă, că numai Dan Barbilian a făcut dintre matematicieni și poezie, lucru greșit, căci foarte mulți dintre ei au tatonat cu poezia și filosofia, între alții chiar profesorul lui Moisil, Dimitrie Pompeiu), scrisori, conferințe, interviuri, articole de ziar, jurnale, maxime etc. În fond, autoarea nu face decît un subtil și discret *compteraj* între textele atît de eterogene la prima vedere ale matematicianului. Imaginea care se desprinde însă este una dintre cele mai pregnante și vioaie.

Spre sfîrșitul vieții, cînd începuse să țină cursuri la facultățile de filosofie și litere, i-am audiat cîteva prelegeri. Semăna, după cît pot să-mi dau seama după fotografii, cu mama: mic de stat, fața bombată (dodoloață, aș zice ardelenește), nasul bont cu nări largi aproape rotunde, chelie respectabilă (citibilă din poza copilului de cîțiva ani și moștenită de la năsăudeni) mutră de rus cum apare această fizionomie în caricaturile vecinilor noștri, voce groasă de urs, mormăială continuă (e de-a-dreptul picant amănuntul pe care-l dă soția despre mormăitul pe care-l isca dimineața în timpul bărbieritului și care ne relevă că într-o asemenea situație sînt și academicienii oameni ca oricare alții); o anumită ocoșenie stimpărată îi caracteriza discursul, iar mobilitatea innăscută a ochilor încurca orice încercare de fixare a „uriteniei" figurii, mai ales pentru că era dublată de o deosebită inteligență a spiritului: emisia în cascadă de paradoxuri distrăgea atenția de la scrisul urît pe care îl însăila pe tablă. N-avea, cum se zice și cum îmi subliniase C. Noica, *tabla* — lucru aproape indispensabil pentru un matematician — dar sublinia lacuna prin verbul totdeauna scăpărător („Știința se răzbună ca o femeie, nu cînd o ataci, ci cînd o neglijezi"; „Prostia permite comunicația între două inteligențe"; „Eu sînt omul care demonstrez, nu conving"; „Tot ce este gîndire concretă este sau matematică sau susceptibilă de matematizare" etc. etc.). Prelegerea lui avea mai adesea bătaie dincolo de obiectul propriu-zis științific, cîte un „director al fabricii de gheață fierbinte" era luat în tărbacă, cîte o fișneață din banca întîi ocupată mai mult cu zulufii părului era admonestată în trecere, nu fără o anumită plăcere, mai ales dacă era frumoasă... În tinerețe, scundul matematician a fost un foarte bun și pasionat... dansator. Afișa, în fața auditoriului, oarecare bufonerie, ca și Călinescu, de care a fost apropiat în epocă, dar tot ca și la marele om de litere bufoneria era implicată în program, prin ea urmărind un țel superior. Avea, peste toate, marele dar de a face concret abstractul. Una din legile care guvernează firea, aceea a atracției universale, am înțeles-o de la dînsul mai bine ca de la nimeni altul: ținuse în mînă o bucată de cretă, enuntase legea, două corpuri se atrag între ele direct proporțional cu... apoi lăsase creta să cadă jos. Explicase după aceea că numai acela *înțelege* bine legea, în toată *obiectivitatea (molto grosso!)* ei, care și-a închipuit că nu doar creta s-a dus spre pămînt, ci și că pămîntul s-a dus spre cretă (citește: *gretă*), chiar dacă mișcarea acestuia din urmă ne vine foarte greu s-o admitem și cu atît mai greu s-o măsurăm. Legea, însă, nu face nici o partînire între cele două corpuri.

A lăsat mulți, străluciți și devotați elevi, a creat instituții noi, a fost un pionier în multe domenii de graniță („Anul 2000 e mai aproape decît ziua de mîine"), și-a sprijinit cu ardoare și și-a respectat colaboratorii, a fost un neobosit luptător cu inerțiile de orice fel — unde a pus el mîna a pus și Dumnezeu mîna, cum se zice —, după cum a fost și un factor dinamic de progres al societății noastre noi (primul ambasador la Ankara al noului regim, între altele) — într-un cuvînt, un mare savant-cetățean. A mai fost, ca să condimentăm elogiul, și un „pesimist", dar unul după paradoxala lui definiție: „Ce este un pesimist? Un optimist bine informat."

THEATRUM MUNDI

Urmare din pag. a 5-a

— Tot nu ne înțelegem! se supără de-a binelea pater Ioan Căianu-Valachus. Eu umblu să aflu ce trebuie să hotărăsc. Vărul Mihai de la Leghia mă așteaptă mîine la han! Sînt chemat să aleg între două datorii. Sau una... sau alta!... Și eu nu știu încă dacă trebuie să slujesc scopurilor mele sau scopurilor altora care cred în mine din toată inima... Mi se cere astăzi să-mi jertfesc liniștea. De fapt, poate că de liniștea mea s-a și ales praful...

Și în clipa aceea pater Ioan Căianu simți deodată la el în inimă toată durerea adîncă a rănii care sîngera în pieptul lui Iacob Bocor. Se chirci chinuit pe jilț și i se păru că grădina măreață, plină de nobili, de doamne frumoase și de oaspeți veniți la **disputatio academica** se vede ca prin vis. De fapt, îi trecu paterului Ioan prin gînd, poate că nici nu erau la o **disputatio** ci la altceva, mai curînd la o întîmplare vrednică de arătat în jocurile de **theatron**. Da, totul era **theatron. Totus mundus exercet histrionem.** Atît cei ce luau parte la **disputatio** cît și cei ce urmăreau cearta lor, jucau plini de cuviință dar și de patimă un joc ciudat plin de metamorfosis. Cei vii și cei morți, oamenii cu sufletele căzute anapoda prin timp, pe undeva prin prăpăstiile neființei, se înfruntau într-un fel de pildă plină de tîlc, așa cum se întîmpla în eleghiile jalnice sau în scrierile căielnice și traghicești. **Theatrum mundi** era acolo, nicidecum un vis oarecare și, cu atît mai puțin, o închipuire fierbinte în starea de trezie. Undeva, departe, dincolo de zidurile orașului se auzeau urlînd a pustiu niște haite de lupi dezlănțuite peste zăpezi. Pe cerul limpede de deasupra grădinii plină de flori și cotropită de soare zburau însă năuciți de lumină cîțiva porumbei albi. Jocul urmă mai departe după rînduielile lui tainice.

— Nici o datorie, față de nimeni, se repezi plin de acreală magistrul de **ars magica** luînd treptat chipul de țap păros de la cîrciumă, nu ne poate sili să slujim unuia sau altuia fără de nici un folos pentru noi. Numai unde este folos este și datorie...

— O datorie față de alții, îi răspunse așezat Iacob Bocor, și chipul său frumos, scăldat în raze de lumină, se limpezi deodată de parcă cele întîmplate se petreceau aievea și nicidecum în vis, este totdeauna mai presus de orice datorie față de noi înșine... O datorie este o jertfă. Adică o dăruire întreagă... Datoria adevărată izvorăște din suflet, din ceea ce este dumnezeiesc în noi... Eu însumi, cînd am simțit că sînt înconjurat de dragostea celor care îmi erau apropiați am știut că nu trăiesc zadarnic... Dacă as mai căpăta încă o dată viață as încerca să trăiesc nu numai pentru mine... Puterea unită cu dragostea e unul din cele mai minunate lucruri lăsate de Dumnezeu pe pămînt... E har... Puterea cea bună este o dăruire... O dăruire fără sfîrșit...

Ajuns aici se opri totuși pentru că rana care sîngera îi lua orice urmă de vlagă. Pe neașteptate, pieptul său se dezgoli, apoi se destăcu înfricoșător de adînc, pînă la oasele albe ale sirei spinării, așa cum fusese cînd zăcuse fără viață în pivnița tainică a protomedicului Josica, acoperit de bucăți mari de gheață. Se clătină gata să cadă. Frumoasele doamne de pe jilțuri începură să se tulbure și să țipe iar vrăjitorul Leonachi se feri cu scîrbă din calea sa ca să nu i se murdărească straiele alese.

Ca zvîrlit din arc, pater Ioan sări din jilțul său să-l sprijine, să nu se prăbușească.

Nu izbuti decît să se împiedice pe trepte și să cadă cît era de lung cu fruntea zdrobită de pietre. Iacob, Carastriga și grădina aleasă plină de flori și de doamne frumoase, pierea din fața lui ca un fum.

Începu să strige sufocat, cotropit de deznădejde și groază. Și deodată totul se limpezi.

Se simțea lac de nădușeală și tremura de spaimă și de încordare mai rău ca atunci cînd simțise că se sufocă.

În odaie era liniște. De dincolo de obloanele de lemn ale ferestrei răzbateau slab cîteva dire de lumină. Se făcuse ziuă. Din pricina nădușelii îl lua rău cu frig. Elina se sculase mai înainte. Îl lăsase să doarmă. De undeva de departe se auzeau niște strigăte ascuțite de cocoși.

În clipa aceea pater Ioan se hotărî. Se ridică anevoie, amețit și fără de vlagă, dornic totuși să se îmbrace mai repede și să ajungă la vărul Mihai, la han. Era bolnav. Bolnav rău.

Totuși întoarcerea plină de primejdii în Ardeal nu-i mai făcea nici silă, nici teamă.

Harta lirică a patriei

Urmare din pag. a 3-a

loare, / din oglindirea pururi de izvoare și nedurerea creșterii din fructe. // Pe frunți în cer mai pune-nseninare / și semn argintul stelelor de munte, / eu voi visa la noapte viaducte / albind zvîrlite pînă-n țărm de mare. // Pogor în mine însumi liniștit, / spre-adîncurile calme de-mplinit, / spre intruparea mea cea mai curată. / / Și parcă spăl un aur limpezit / sub ploi înalte care s-au pornit / din sanctuare dacice de piatră". Din peisajul actual al patriei fac parte și lucrurile făcute de mîna omului, pe care poetul le include în mari serii umanizate. Silozurile sînt „corăbii de cîmpie", apa care pune în mișcare hidrocentralele se transformă într-o fantasmă, care „își arde rugul fără de oprire".

Cîteva poeme meditează pe marginea marilor simboluri ale patriei. Sugestiile sînt fine, problematizarea sentimentului apartenenței ocolește concluziile tranșate, modul învăluit al poeziei nu este abandonat. Declarațiile de adeziune există, ele apar însă aureolate de note meditative, ce le mărește autenticitatea și forța de contagiune. Iată, spre exemplificare, sonetul intitulat **Moștenire**: „O mare sete de-a trăi mă-ncape / chiar cînd mă simt mai trist, mai vinovat, / pesemne-n mine viața și-au vărsat / străbunii toți propțiți în cozi de sape. / / Puterea lor mă pune la-ncercat și oasele-mi abia mai pot să-i rabde, / învălmășiți și grei de-atîtea fapte / pe care poate nici nu le-au visat. / / O, dragii mei, pe fiecare-n parte / vă pot îndestula cînd doar o moarte / trecută e și-n dreptul meu, oricum? // Cît este însă timp de ars, voi arde, / neștiutor să scriu decît o carte / cu propria-mi prefacere în scrum".

Exemplară, prin cele mai multe dintre componentele sale, pentru virtuțile poeziei patriotice și de opțiune politică, cartea lui Grigore Hagiu reușește să construiască o adevărată hartă lirică a patriei române de ieri și de azi. Ocolind sfîrșăda grandilocvență retorică, dar nerefuzînd ipostazele unui nobil didacticism, ea semnifică o replică de remarcabilă ținută dată tuturor acelora care văd în poezia patriotică o simplă rezultantă a îndemînării publicistice.

Tradiția culturii românești

Urmare din pag. a 3-a

epocă. Același rol l-au avut, pînă tîrziu în secolul XIX, școlile și tipografiile din principate, deschise luptătorilor pentru independență sîrbi, greci, bulgari, care își editau aici cărți în chiar limbile naționale.

Ideile enunțate se întemeiază, în lucrarea lui Al. Duțu, pe investigarea literaturii „vechi", dar autorul aruncă o privire și asupra ultimelor două secole. Nucleul unitar al culturii române vechi s-ar extinde în concepția sa și asupra secolelor XIX—XX, deși în veacul trecut adoptarea formelor de civilizație apusene a fost mai radicală, mai adînc opusă tradiției. Totuși, elemente fundamentale din vechiul umanism, cum ar fi imaginea Daciei, argumentarea lingvistică a romanității, au fost incluse în programul pașoptist, fapt ce dovedește o continuitate de substanță. În aprecierea veacului trecut, autorul, consecvent concepției sale despre evoluția organică a culturii române, se desolidarizează de teoriile excentrice care propun o ruptură totală între literatura secolului XIX și umanismul secolelor anterioare, lansînd formule spectaculoase ca „sincronizare totală", „arderea etapelor", „literatura vine dinspre literatură" (dinspre cea străină, evident) fără acoperire în realitate. Ocupă, de asemenea, o poziție personală și fermă față de Lovinescu și Ibrăileanu în problema spiritului critic. Mai întîi amendează aspru momentele de imitație a unor forme sociale și culturale care erau departe de a îndeplini în spațiul carpato-dunărean funcția concretă pe care o aveau în occident. Contrar metodei lovinesciene, cercetătorul invocă pozitiv satira marilor scriitori, dovedind prin opera lor precaritatea acestor simulații, care, sub firma structurilor democratice moderne, continuau să întrețină procedeele feudale de exploatare a maselor. „Ne vorbește despre o lume care-și schimbă doar aparențele, odată cu moda, romanul lui Nicolae Filimon, care alătură pe Andronache Tuzluc și pe Dinu Păturică, condamnînd mecanismul parvenirii — al eforturilor depuse în slujba unui singur țel: dobîndirea rangului, a poziției sociale — moștenit de la o epocă de decadență, judecată de pe pozițiile ideologice pașoptiste. Au vorbit despre o lume, care, sub aparențe mai generoase, a introdus în societatea română obiceiuri și mai dizolvante pe planul relațiilor umane, atît piesele de teatru, cît și fabulele și satirele lui Heliade, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri și alții; ca nimeni altul, Caragiale a dat dimensiuni artistice excepționale chipurilor de jalnică apariție, precum ostenitul descendent al demnitarilor cu mintea tocită de apăsarea veacurilor, Dandanache, sau publicistul venerat de mahalagii recent alfabetizați, vînător comun de zestre și aventurier temerar în lumea ideilor"... Se înțelege că, refuzînd imitația goală a formelor europene, realizată în folosul unei caste, cercetătorul nu respinge, cum nici nu trebuie respins, fondul, spiritul general al civilizației moderne, într-adevăr democratic și umanist. Căci e vorba, în ultimă instanță, de principiul emancipării particularului (mai simplu spus, de libertatea omului și a națiunilor) și trebuie aflate, dacă nu imitate, formele potrivite care să-l întrupeze în realitatea societății românești. Or, din acest unghi, examinînd schemele simulative din secolul XIX, nu atît lipsa lor de originalitate, cît lipsa lor de aplicație în viața socială, provoacă reacția critică. Mai mult sau mai puțin inedite, structurile unei civilizații sînt cadre generale, valoarea lor fiind dată de măsura în care stimulează sau restringe inițiativa creatoare a individului și a poporului în ansamblu. O judecată axiologică e bine deci să însoțească acțiunea de disociere a specificului diverselor forme ale culturii. Al. Duțu o și implică în cercetarea structurilor din secolele XVI—XVIII, cînd „sinteza românească dintre orient și occident", (formulă la care autorul aderă împreună cu cercetători mai vechi) corespunde în totul năzuințelor omului din această epocă. Originalitatea unei civilizații trebuie să coincidă cu validitatea și eficiența ei, iată încă o idee ce se desprinde din **Cultura română în civilizația europeană modernă**, o carte care va înriuri profund viitoarele cercetări de istorie literară.

Vladimir Șetran: „Constructori de nave"

atelier literar

poșta redacției

M. CRISTOFAN : Mai slabe, de data asta, mai greoaie și mai „făcute". Cele mai bune, „Într-o bună zi", „Încălzitul mîinilor".

M. CR. : Lucruri frumoase, pe același făgaș, ceva mai puțin mlădioase, parcă (lunga tăcere a lăsat oare urme ?...).

AUREL ILIE : Semnele nu sînt deloc rău-prevestitoare, dar dintr-o singură pagină !...

MARCELA DEATCU : Sînt unele zvonuri lirice, dar încă nu putem trage concluzii clare. Reveniți cu un buchet ceva mai cuprinzător.

R. BAZ : Scrisoarea dv. e o amuzantă aventură grafică : întîi vă apucați să construiți o presupunere („neincrederea cu care, sînt sigur, — ziceți — ați început să priviți creația mea"). După ce-ați înjghebat această presupunere, vă apucați s-o combateți dirz, cu un eșafodaj întreg de argumente („impresia — ziceți — e falsă din două motive"... etc. etc.). În continuare, mai faceți un rînd de presupuneri, ca să le combateți cu un alt rînd de argumente. Răspunsul nostru, pe scurt, e că toate presupunerile sînt neîntemeiate, greșite (veți înțelege, deci, că toată argumentația cu care le combateți e cel puțin inutilă !...). Morala ? — ar putea fi celebra „nu faceți schimb de ilustrate cu cel primar din Cirligați" ! (...în cazul de față, mai adecvat..., „din Constanța" !...).

MARIANA GEORGESCU : Într-adevăr, faceți puțin (și pe sărite și printre picături și pe mai multe cărări...) iar dintr-o asemenea activitate fără pîslune și dăruire totală nu pot ieși roadele așteptate. Textele de-acum, nu numai că nu marchează un progres față de cele de acum un an, dar par să fi pierdut din „clorofilă", din nerv, din substanță (care a devenit oarecum vagă, rarefiată). Cîteva pagini mai amintesc într-o măsură de bunele promisiuni de altădată („Vis", „Nu fugi", „Să nu le spui", „Lumină", „Cunoaștere", „Naștere"). Da, e cazul să vă „adunați", să vă găsiți un ax (și acesta poate fi poezia, dacă sora ei cu penelul nu vă solicită mai mult...). Numai așa va veni și echilibrul (firește, atît cît e de așteptat și de dorit, la vîrsta dv. !).

VALERICĂ COMAN : Manuscris indescifrabil.

I. SAVONEA : Pagini inegale, nesigure, de început, printre care, unele manifestînd reale aptitudini pentru poezie („Tablou", „Gînd"). Să vedem ce mai urmează.

L. C. MAN. : Lucruri în nota obișnuită, cîteva mai înfriptate : „Dacă te uiți", „Ce sînt acestea", „Ziua sfinților".

DAOS : Felicitări și mulțumiri și multe înainte !

ST. ISPAS : Pare să fie, în unele pagini, un mic pas spre limpezime și coerență („Între timp", „Declarație"), dar rămîne precumpănitoare, din păcate, joaca ușuratică și ieftină, de genul : „Uneori, / dacă ne-am mînca / mîinile și picioarele"... etc. „Poștașul" n-are ore de redacție : îi puteți telefona, la nevoie, obținînd numărul de la secretariat.

Mihaela Olaru, Dan Mînătoru (vi s-a răsuns de mai multe ori), **Corneliu Teodorescu, Acordi, Dorina Lucian, Lucia Lucian, George Damian, Fl. Caragea, Liviu Băltătescu, Doru Dume, Petru Pușcașu, Marian Barascu, Ana Rus, Rahela Bărcan, Sterpius, Lidia Pîrvănescu, Luminița Mantale, Iov Florică, Simion Jebeleanu, Aurel Miul, Mihai Ceaus** (București), **Ion Elena, Bum-Bum-Tac, Al. Gherasim, Mihai C., Dută Dan, Ion Cornel, G. Nicolaică** (la fel și prima oară), **Petru Filipovici, P. T. Ygrec, Fanora C. Dani, Moise Dumitru, Ion Zelca, Ana Aldescu, M. Cristi-Predeal, Nae Cristian** (ușa redacției este deschisă oricărui corespondent), **Marcela M. (Marinică), Gelu Bogdan Marin** („Încă", „Meditație"), **Arete I. Petru, Alecu Veronica, Costel Mănescu** (scrieți-i la editura „Cartea Românească" și formulați-vă dorința), **Mihu Vali, Ion Miron, Segundo Sombra, Arthur Codrescu, Ion Căsnitu, Doina B.-Constanța, Elena Petrescu, Angelica Ruggero :** Încercări de nivel modest.

Grigore Neagu, Dor de soare, Ștefan Florea, Maria Botez, Petrică Chirilă, Ion Grigoraiu, Amalviana Amfuz („Rețeta", „Cerc rostogolit"), **Liliana Ihnatiw, Mircea Hozat, Eden A. Maxim, Magdalena S., Septimiu Suciu** (mai bine, în „Vară în pădure"), **G. Militaru, Liviu Stoia, Radu Pandele, Iosif Tătar, I. Nușu, Eugen Tănase, Ionel Teculescu, Eugen Fabian, E. Cozeanu, A. Buinaru, I. Biris, Victoria M., Igor Tatar, Gh. H Cotea, Victor Ionescu, D. D. Sandu, R. Popel** („Joaca cu fratele"), **N. Scuturici, Constanta Ifrim, Aprilie, G. Andronie-Prală, Val Valerian, Ilie Argintaru, Tudor Dora, Ioan Faur, Ema Haimal** („Pact", „Uneori casele", „Poți să încerci"), **I. N. Bahlovias** („Moartea plopilor"), **Lucea Luceanu, P. Grădinaru, M. Cotuțiu, Iulian Mocanu, Bgd. V. Dan** („Nu lăsați mărturisirile"), **C. Cotea** (texte dactilografiate), **D. Amurg** (ceva, în „Casa", „Redescoperire"), **Speranța Constantinescu, Mihică Dodoi** (texte dactilografiate), **R. I. Ovidiu** („Cugetare" II, III, VII) : Nimic nou !

Geo Dumitrescu

N. R. Manuscrisele nu se înapoiază.

Nu știu decît

Ei porumbeii
nu știu să gîndească
decît : pace ?.
Iar ochiul
e lumina trupului
spre înforă mai ales ?
Și timpul știe numai : înainte ?
Doar eu nu știu nimic
din toate astea
nu știu decît
să înfloresc și să iubesc.

ANCI DAN

Frunze roșii

Am înțeles că este iarăși toamnă,
că despletita frumusețe a serii
nu-i decît presimțirea sfîrșitului,
în curînd va fi iarnă
și splendoarea aprinsă a frunzelor
va fi doar o amintire a nimănui.
Fructe grele se vor prăbuși
peste cenușa liliacului
însingerînd-o.

Ce multe sfîșieri ne ocolesc.
Cît de îndepărtate sînt de noi
suferințele mărunte care
se vor întîlni într-o zi
umilindu-ne.

Dar acum frumusețea ne acoperă ochii
cu palme tinere
și ne rîde-n urechi
ispitindu-ne-n joc.
Dar acum copilul care adună
frunze roșii sub pomi
ar putea să mai fie al meu.

NELU STANCIU

Toamnă și pace

O jumătate de gutuie. O altă jumătate de gutuie.
Și încă o jumătate de gutuie. Și încă una... Și încă un deal.
Simplu. Neted. Galben. Bine mirositor.
Liniște și lumină. Chihlimbar și miere.
Chihlimbar și liniște. Miere și lumină.
Soarele clipește ca o linguriță de ceai.
Astăzi e pace.

A. VLAD

Să nu mă-ntrebe

Primăvara își culcă pe
umărul meu capul
și eu care nu știu ce-i aceea dragoste
mă joc cu păsările din părul ei
se desface la sîn, își dă jos veșmîntul,
încît minunîndu-mă de trupul ei roditor
îl cercetez ca pe un obiect de muzeu
și mi se face frică
să nu mă-nvinuiți de furt
sau să mă-ntrebați cine sînt
și de unde vin
pe-o viață ca asta,
fără cal, fără trup...

DUMITRU ILINCA ISTRATE

Justin Năstase : „Ziua recoltei"

Și fotolii

Mașinile frigorifice
și cele de cărat mobilă (niște cutii
de pantofi pe șasiuri
cu becuri de poziție și cauciucuri imense)
ies din gonguri cînd nici nu visezi
dinăuntru se aud distinct
— mai ales cînd peste drumurile șerpuitoare
se lasă stelele pe fire de gută —
bătăi de inimă și de ceasuri
dinăuntru se aud bătăi de inimă și de ceasuri
dar cînd le descarcă
salahorii în halate albastre
scot din ele doar pul congelați
și fotolii.

LAURA POP

Noi n-am umblat

Noi n-am umblat niciodată mînă-n mînă
prin parcuri
Fiindcă tu spuneai că n-ar fi potrivit cu starea
de spirit a planetei.
În loc să mă săruți ori să mă mingii pe păr,
îmi vorbeai de teoria limitelor creșterii,
de terorismul din Italia,
De valul de frig din Europa de sud-est,
de greva feroviarilor din Olanda,
de poluare...
...ore întregi îmi vorbeai
Pînă simțeam cum îmi pătrunde frigul în oase
și te rugam să mă duci acasă.
Abia acolo, în poarta tristă pînă la lacrimi,
mîinile tale luau, în jurul gîtului meu,
forma unui sentiment.

ANCA BRATU

Lanțul

Orele-mi sînt
verigile lanțului
prins de gleznă cu o brățară,
lanțul
trăgînd după mine în Univers-
Pămîntul
ca pe propriul meu craniu.

ERICH ZOTZBACHER

Cam asta

Îmi scot și-mi pureee viața ca pe-o manta
străină
din cînd în cînd, pe seară, cînd sînt în
toane bune :
trec fuga peste anii cu fluturi și aluna,
surid bonom epocii cu maci la mandalină.

Mi le revendic : parte-s din mine, cum s-ar
spune :
„cîntam" lumina lunii la cea de stearină...
Eresuri de junețe. Lecturile-s de vină.

Azi însă, printre alte măsuri mai oportune,
mi-am înhămat Pegasul la brișca de la scară
și-i dau, fiindcă preferă, ovăz în loc de vis,
ca Cyrano panașul îl port, dar mai pe ceafă,

iar dacă-mi place-o strofă, a-nvăț pe
dinafară ;
la 30 ale lunii, prompt, încasez o leafă,
și-mi tot refac poemul ce-l am aproape scris.

P.CALOMFIRESCU

Există o criză a criticii?

Urmare din pag. 1

nevoie de a împinge reflexia dincolo de limitele conceptului criticii de artă și a activității de creație artistică și de a zăbovi asupra unor raporturi mai adînci, de esență, care definesc însăși existența umană, resorturile care au determinat și determină, corectînd și impulsionînd activitatea, propria sa ființare. E nevoie acică de o reflexie care să atingă straturile cele mai profunde ale existenței umane, ale ființei înzestrate și dotate cu conștiință. Între privighetoarea care cîntă și poetul care scrie sonete sau muzicianul care-și compune cadențele unei simfonii, deosebirea este radicală. E distanța care separă sunetele nearticulate de limbajul articulat, saltul intervenind prin apariția conștiinței. Pasărea **nu știe** că sunetele pe care le emite sînt un cîntec așa cum trestia, în bătaia vîntului, nu are conștiința fragilității sale. Omul **știe**. El acționează deliberat, acționează și se comportă ca o ființă înzestrată nu numai cu simțire ci și cu gîndire. El e singura ființă vie care are conștiința existenței sale, a propriei sale ființări. El se raportează la semenii săi, la societate și la întregul univers, avînd conștiința sine-lui, a afirmării sale ca entitate unică ce face parte din lume, dar e deosebit de ea, avînd o identitate proprie. Afirmarea acestei identități și smulgerea din anonimat, implică prin ea însăși existența unei conștiințe **critice**, adică conștiința clădită pe dialectica afirmației și negației. El **este** ceea ce este numai în măsura în care **nu** este altceva. Afirmarea identității sale este așadar rezultatul detașării sale critice față de ceea ce nu este, iar dezvoltarea personalității sale este rezultatul acțiunii întemeiată și propulsată de această conștiință. Se poate spune fără teamă de a greși că în această dialectică a afirmației și negației desfășurată în cîmpul fertil al **conștiinței critice** a omului, a posibilității lui de detașare critică, prin gîndire și acțiune, în raporturile lui cu sine, cu societatea și natura, rezidă temelia libertății și progresului uman și social, ridicarea omului pe treptele tot mai înalte ale civilizației și culturii. Cîmpul negației — și înțelegem prin negație nu pur și simplu dreptul de a spune nu, de a nega metafizic ci dialectic, în sensul hegelian al termenului (sinteză a suprimării, conservării și depășirii) — este, în fond, cîmpul de manifestare al libertății și acțiunii umane. Nu e posibil nici cel mai mic pas pe calea progresului uman fără o privire critică asupra existenței date în ansamblul ei, asupra propriei existențe.

În **Muntele vrăjit** al lui Thomas Mann, Hans Castorp, eroul principal, discută cu Settembrini, un personaj pe cît de pitoresc pe atît de instruit, un veritabil reprezentant al umanismului:

„— Găsesc că sînteți cam zeflemist, domnule Settembrini", îi reproșează H. Castorp.

— Zeflemist ? Vreți să spuneți malițios? Da, sînt un pic malițios, zise Settembrini... Sper, domnule inginer, că nu aveți nimic împotriva malițiozității. Pentru mine este cea mai scînteietoare armă a rațiunii împotriva puterilor întunericului și urîțeniei. Malițiozitatea este spiritul criticii iar critica elementul de bază aflat la originea progresului și luminismului. Tocmai de aceea adormirea sau somnolența spiritului critic reprezintă una din maladiile cele mai grave și de esență care pot să amîne sau să împiedice înaintarea pe calea perfectibilității umane. Cecitatea critică, confuzia în care spiritul critic ar putea și poate să cadă, din păcate a și căzut adesea — are, întotdeauna, consecințe grave, adeseori incalculabile. Iată de ce menținerea trează, cultivarea continuă a spiritului critic, grija pentru dezvoltarea permanentă a conștiinței critice rămîne una din îndatoririle fundamentale nu numai ale unei culturi ci a întregii societăți."

După acest ocol mai mult sau mai puțin întortocheat dar necesar, ne apare mai limpede că discuția purtată în jurul chiar și al unei anumite forme de manifestare a spiritului critic, al conștiinței critice — în cazul nostru al criticii de artă — nu e nici inutilă și nici superficială. Ea se justifică cu atît mai mult cu cît trebuie înțeles că disputa despre critica de artă nu cantonează, **ipso facto**, în afara artei, într-o discuție asupra unei discipline oarecare, marginea artei. A discuta asupra criticii de artă înseamnă a discuta însăși despre artă, înseamnă a aduce în cîmpul gîndirii și al conștiinței ceea ce la un moment dat ar putea să apară doar ca un cîntec de privighetoare, nearticulat și suficient sieși. Discuția despre critică nu este așadar nici apanajul criticilor și nici o încercare de a stabili, în ultimă instanță, ce este mai important : oul sau găina, criticul sau creatorul ? Dacă nu se va înțelege că discuția despre critica de artă nu este decît o reflexie critică a artei asupra ei însăși, dacă nu se va înțelege că orice operă de artă este ea însăși o manifestare a spiritului critic, este evident că ne situăm în afara termenilor unei dezbateri pe cît de chinuitoare și complicate pe atît de necesară și salutară.

*) Northorp Frye, Anatomia criticii, București, „Editura Minerva", 1972, p. 2.

Cristian Calcan : „Arheologie"

Cetățile dacilor

Urmare din pag. 1

pînă azi, Sarmisegetusa acolo în munți, împrejmuită de păduri de fagi, la o mie două sute de metri înălțime, cu zidurile imperiale din blocuri enorme și resturi de coloane la fel, nu-i cu nimic mai prejos de orice mare cetate antică, fie ea Delfi ori Olimpia eline. Atîta doar, că marii poeți, legați de aceste locuri sacre, precum Pindar și Sofocle, le-au crescut faima și le-au păstrat-o în cuvînt peste veacuri. Sanctuarul solar vărsat spre răsărit la Sarmisegetusa vorbește despre o lume spirituală care își așteaptă încă specialiștii și exegeții. Încă n-au ieșit la lumină decît o mică parte din aceste cetăți, vor urma decenii de arheologie în continuare, sîntem abia la începutul dezvelirii vetre: neamului nostru. Săpăturile arheologice sistematic-științifice au început abia după război. Încă muzeele în pămînt oale și amfore și stîlpi de sanctuare ce se cer degrabă aduse la lumină. La Blidaru, pe o colină ce făcea legătura prin zunet de corn și făclie aprinsă în noapte cu alte cetăți, gîndindu-mă la dulcele corn eminescian, îi aduceam un prinos de recunoștință lui Constantin Daiconiciu care și-a închinat viața aducerii la lumină a acestei lumi pentru generațiile noastre și la fiul său, Hadrian, care azi îi continuă lucrarea, la doctorul Ioan Rodean care, de peste un deceniu, este preocupat să dea un înțeles mai adînc în aceste rămășițe nepieritoare. Vom sărbători curînd două mii cincizeci de ani de la întemeierea statului dac. O putem face cu toată liniștea și certitudinea, mărturiile arheologice, aceste cetăți există, aici, în inima Patriei noastre.

POEZIE COREEANĂ CLASICĂ

Prin ploale*)

Prin ploaie, pe vale pășește o femeie
călcînd pe flori de piersic — culori de
curcubeu —

cu mîna-și ține poala, înaintează greu,
e tînără, frumoasă, i-s ochii de scînteie.

Unde te duci pe crunt potop, femeie dragă,
unde !
O să îți ude straiele ! Părul o să ți-l unde !

*) Poet anonim.

RI CIONG BO

Apune luna peste munți

Apune luna peste munți, în depărtarea zării,
ca să renască-apoi, mai clară, de-asupra
mării.

Se ofilește, toamna, iarba verde, pentru a
cîta oară !
ca să-nverzească mai aprins în noua
primăvară.

Numai viața omului, îmi poți tu spune,
de ce se duce și pe vecii apune !

KIM SU DJANG

Obrajii-ți sînt ca-ntr-un pastel, o floare

Obrajii-ți sînt, ca-ntr-un pastel, o floare,
ți-s buzele-arcuite ca un rubin aprins,

iar cînd încerci s-anini un zîmbet stins
un lotus ești, de rouă, ce se răsfață-n soare.

O, cum de te-ai născut pe lumea asta largă
să fii numai a mea, iubire, fată dragă !

CIONG CIOL

Cocor am fost

Cocor am fost zburînd spre zări de curcubeu,
aproape de nori albi, de-a cerului tărie,
dară, neștiutor, am coborît, vai mie !
pe pămînt, între oameni, și-s necăjit mereu.

Ei penele din aripi pe dată mi le-au smuls
și-n veci n-oi mai putea zbura spre cer, în
sus...

In românește de Nicolae Nicoară

Îndatoriri și drepturi

Urmare din pag. 1

noastră, deoarece au aceleași posibilități de creație și publicare ca colegii lor români, se bucură — prin statutul lor de scriitori — de aceleași drepturi dar și de aceleași îndatoriri. Îndatoriri, care, de pildă, în cazul meu, înseamnă concret o muncă de educație. Scriu pentru copii și nu pot concepe o literatură destinată lor, fără ca ea să le deschidă mintea și inima pentru idealurile spre care le îndreptăm pașii.

Îndatoriri și drepturi...

Sînt de zece ani redactor șef la Editura Kriterion, care, după cum este bine știut, editează cărți în limbile naționalităților conlocuitoare. Cunosc prin urmare de aproape posibilitățile create de statul și partidul nostru pe de o parte pentru promovarea literaturilor scrise în aceste limbi, și pe de altă parte pentru a pune la dispoziția cititorilor din rîndurile naționalităților cărți în limbile lor. Primim foarte mulți vizitatori la editură, din toată lumea : în primul rînd gazetari, dar și editori, scriitori, politicieni, diplomați, oameni de cultură. Toți vor să se convingă cu proprii lor ochi cum este rezolvată problema națională, în România. Editura Kriterion fiind doar una dintr-un șir de oprire. Și toți, dar absolut toți au mărturisit că au fost plăcut impresionați de cele văzute, exprimîndu-și admirația pentru un stat care oferă cu atîta generozitate grupurilor etnice asemenea posibilități.

Și unii dintre ei au recunoscut cu franchețe că prin această vizită, prin discuțiile purtate și-au revizuit părerea, care la venirea lor în țară se baza pe o informare unilaterală sau deformată.

M-am oprit mai mult la literatură, firește, dar ea nu e singurul domeniu în care problema națională și-a găsit o rezolvare optimă. „În toate măsurile ce le luăm", spunea secretarul general al partidului în cuvîntarea sa la consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R. din 5, 6 și 7 septembrie, „străbate ca un fir roșu această preocupare". Și dacă tovarășul Nicolae Ceaușescu în fiecare cuvîntare ce a rostește se referă și la naționalități, nu o face din complezență și nici în mod festivist, ci o face cu toată convingerea, pătrunsă de necesitatea continuării aplicării în practică a politicii naționale, o aplicare în toate domeniile și pe toate planurile.

Dar așa cum ne caracterizează, dialecticieni fiind, încîlcirea, stagnarea, secretarul general a vorbit și de „procesul revoluționar" care „continuă" și de faptul „că nu putem fi mulțumiți cu ceea ce am realizat", trebuie să admitem că și în problema națională în situații noi pot apare noi aspecte sau probleme. Important este să le sesizăm din timp, să le analizăm și să le rezolvăm. Am ferma convingere că partidul, căruia îi revine sarcina de „a conduce științific" „procesul acestor transformări" va rezolva orice problemă ce s-ar ivi și în acest domeniu cu principialitatea ce îl caracterizează.

Conduita morală și literatura

Urmare din pag. 1

la 16—18 ani omul tot a intrat în închisoare, și-a ieșit, cu dorința să intre iar. Asta i-o fi meseria, sau pasiunea ? Ca-ntr-un joc de-a vina la-nchisoare, ieși de la-nchisoare. Și anii trec, și noi îmbătrînim, îmbătrînesc chiar și infractorii. Cazuri limită, cazuri puține, asta așa e, și limită și puține, nu s-a pomenit pădure fără uscături, și nici nu se va pomeni, perfect adevărat. Un procent de infractori, de certați cu legea se admite peste tot. Irecuperabili, oameni rebut — se dau și explicații psihologice, sociologice medicale. Oare nu se dau prea multe explicații ? Cîndva, susțineam în fraze patetice că la noi nu există oameni irecuperabili, oameni rebut. Patetismul nostru era susținut de argumente, consemnînd cazuri de îndreptare, de recuperare umană. O, acea perioadă a discuțiilor de la „suflet la suflet" cu ale ei bune și rele, cu stăruri înțelepte, dar și cu prelucrări anoste, care ni-i îndepărtau pe oameni. Parcă era un făcut, erau prelucrați mai mult oamenii conștiincioși, care greșiseră și ei o dată, ca tot omul, pe cînd ceilalți — cu păcate strigătoare la cer, ne scăpau printre degete. Curînd, s-a produs o reacție fermă, într-un fel justificată, împotriva acestor discuții „de la suflet la suflet" (purtate și de oameni nepregătiți, uneori, fără platformă morală). Și-am convenit să nu ne mai băgăm în sufletul omului. În loc să îmbunătățim metodele de educație, de ceea ce numim lucru cu oamenii, am recurs adesea la indiferență, cea mai la îndemînă dintre toate metodele. Să ni se fi părut oare că un rebut uman este mai puțin costisitor decît unul industrial ? Ce e drept, în uzină te sancționează pe loc pentru fiece piesă rebut. Pentru un om ajuns în conflict cu legea nu te la nimeni la-ntrebări. Altfel cum se explică acele 17 condamnări în 36 de ani ? Părinții ridică din umeri, prietenii dau explicații, legea e lege, și toată lumea e mulțumită. Un tablou sumbru ? Nu, nicidecum. Cazuri limită, puține, izolate. În anii socialismului, în țara noastră s-a desfășurat un amplu și permanent proces de educare și formare a omului, în spiritul ideilor revoluționare, a dăruirii, prin muncă, în folosul unei cauze nobile. A îndrăznit oare cineva, vreodată, să pună sub semnul îndoielii marile virtuți, capacitatea creatoare, mindria și demnitatea și efortul spre bine — ce caracterizează poporul nostru ? Cazurile limită, abaterile, greșelile nu pot umbri fața luminoasă a unui popor. Dar aceste cazuri, firesc, ne pun pe gînduri, ne îngrijorează, ne întristează, naște mereu întrebarea — ce se poate face ? O anume responsabilitate apasă pe umerii tuturor celor chemați (și sîntem toți chemați) să lucreze cu oamenii. Rămîne de văzut, după expresia încetățenită — dacă sîntem și aleși, dacă avem căderea, pregătirea, curajul să lucrăm cu semenii noștri. Ar trebui s-avem toate acestea. Publicistica s-a ocupat mult de omul ajuns în impas, și găsind în el resurse, într-un context uman prielnic — luptînd să lasă la suprafață. Eroul, recuperat — moral a intrat și în paginile cărților de literatură, fără a reține atenția în mod deosebit. Și în privința aceasta sîntem datori realității, nu de complezență, nu pentru a acoperi arii tematice : efortul unui om de a se sălta la suprafață, de-a veni în rînd cu lumea, efortul unui colectiv de-a îndruma și forma un om nu se situează în afara literaturii, dimpotrivă, găsim aici o substanță dramatică. Am recuperat oameni prin ideile noastre, prin muncă, prin înțelegere, prin severitate. Și oamenii aceștia sînt azi recunoscători prietenilor, colectivelor, societății care i-a salvat. Cîți s-au tîrît mai departe, cu povara păcatelor, a fărădelegilor în spate ? Nu există cazuri irecuperabile, rebuturi, declarăm noi patetic. Au existat și nu puține — chiar din vina indiferenței noastre. Normele de conduită morală, de convietuire socială sînt cunoscute tuturor. Din familie, și încă de la grădiniță li se explică puștilor ce e bine, ce e rău, ce să facă, ce să nu facă. Și iată, cîte unul dintre puștii aceștia ajunge la 17 condamnări. Cînd scriu aceste rînduri, trag cu ochiul la o notiță din ziar : un șofer a încă-cat de la depozit 4 500 litri de motorină, pentru întreprinderea la care lucra ; pe drum a găsit un client, căruia pe loc i-a vîndut 3000 de litri. Va fi judecat. Deci, un om cu ocupație, șofer, poate chiar un bun șofer, cu școală, instruit. Nu știa el că n-are voie să vîndă motorina ? Cum să nu știe ! Nu cunoștea legile ? Cum să nu le cunoască ! Poate nu mă prinde, și-a zis omul, și lese o sumă frumușică. A ieșit altceva. Ce poate face un scriitor, pentru ca astfel de cazuri să nu se mai întîmple ? Dacă familia, școala, colectivele de muncă, legile — nu l-au putut feri de primejdie, cum să-l ferească un scriitor, sau chiar toți la un loc ? Literatura noastră n-a fost și nici nu poate fi o înșiruire de dogme morale, de sfaturi, de avertisment pentru toate împrejurările și pentru fiecare individ în parte. Nu se scrie cărți cum ajunge un om să vîndă motorină și ce pățește după aia... Și dacă s-ar scrie, ar fi oare vreun folos ? Și totuși, cartea a lucrat cu oamenii dintotdeauna, a discutat cu ei de la suflet la suflet... Este vorba însă de cartea bună, de valoare, scrisă cu adîncă simțire, cu un acut simț al realității, al devenirii sociale și morale, capabilă să impresioneze, să deschidă noi orizonturi cititorului, să înnobileze. Nu cred că un om se poate împlini cu adevărat, nu cred că el poate fi socotit la înălțimea cerințelor epocii fără să fi cunoscut fiorul ce îi-l dă cartea bună, opera de artă de calitate. Scriitorul poate contribui la recuperarea morală și socială a unor indivizi, la evitarea unor rebuturi umane, nu prin pasaje didacticiste, nici chiar prin eroi-model-etalon, care se perimează repede, ci prin calitatea scrisului său, prin ideile îndrăznețe, prin întrebări fundamentale, ce trebuie să stăruie în mintea cititorului privind locul și rostul nostru în viață, printr-o deschidere spre generozitate și înțelegere, prin adevăr și fermitate. Nu, să nu intrăm în sufletul oamenilor ca elefantul în magazia de porțelanuri. Astfel de procedee au fost și sînt străine metodelor noastre de educație, politicii noastre. Să-i ajutăm pe cei în derivă să-și pună întrebări, să se cunoască, să se hotărască. N-ar strica să preluăm de la medicină lupta pentru a preveni o boală, știut fiind că, după ce s-a dezlănțuit, e mai greu, uneori e cu neputință s-o mai stăpînești. Poate că, mă gîndesc, se va produce un reviriment în publicistica noastră : scriitorii, gazetarii, corespondenții de presă din diferite locuri de muncă, oamenii de bine, care știu să țină condeiul în mînă, vor încerca să descifreze mai atent relațiile umane în societatea noastră, aducînd în prim plan omul contemporan, cu toate ale sale, în toată complexitatea sa...

SPORT

Bronzul nu-i aur

● Într-o competiție cu nume mari, dar și cu mulți amatori, adevărați studenți care au pasiunea sportului, la Universiada din Mexic sportivii români au o comportare meritorie, ei figurînd de mai multe ori pe primele locuri ale clasamentelor în care concurează. Faptul, desigur, e lăudabil.

Remarcabil este că, pînă acum (excepție fac cîteva discipline), victoriile preconizate au fost obținute. Dar în cîteva sectoare deloc neimportante, ba mai ales acolo unde șansele noastre intrau printre primele în discuție, trebuie să notăm eșecuri nedorite și în parte inexplicabile. Mai întîi la fotbal, eterna suferință a sportului românesc, unde selecționata trimisă în Mexic, de valoarea unei reprezentative naționale, vizibil distanțată valoric de celelalte participante, a obținut doar medalia de bronz după o înfrîngere neconcludentă și greu acceptabilă din partea selecționatei studențești mexicane. Iată, deci, o disciplină la care pretențiile firești n-au fost onorate. Defecțiunea se situează mai ales în spațiul psihic și moral, credem, decît în cel al valorii propriu-zise a formației. Echipele românești par a nu ști să cîștige chiar atunci cînd au toate condițiile s-o facă. De la aurul previzibil națională noastră studențească a căzut la bronz. „Ce nu-i bun și-ăsta ?", vor zice cei interesați. Cu o echipă mai slabă bronzul ar fi fost o performanță. Cu o echipă de talia celei deplasată în Mexic bronzul este un rateu al aurului. Surprinzătoare a fost și eliminarea Virginiei Ruzici în competiția de tenis unde n-a ajuns nici măcar în finală. După cum cele două meciuri pierdute de selecționata noastră de polo, în fața Italiei și echipei S.U.A. sînt totuși regretabile. E adevărat, poliștii noștri i-au învins pe cei sovietici, dar și aici pretențiile ca și la fotbal pot fi mai mari. Cînd se va face bilanțul final, situația va fi mai limpede, dar ceea ce am pierdut de pe acum rămîne pierdut.

● Campionatul de fotbal își departajează viguros eșaloanele valorice. În fruntea clasamentului stau echipele **Steaua, Universitatea, C.S. Tîrgoviște, F.C. Baia Mare**, în coadă au apărut cîteva condamnate : **Olimpia, Jiul, Gloria Buzău**. Acest campionat va produce probabil o fractură valorică între fruntașele și codașele competiției cum n-am mai avut de mult. La mijloc se agită mai multe echipe între care **Dinamo** și **F. C. Argeș** (ultima reușind-u-se cel mai tare de pe urma programărilor partizane ale campionatului). În schimb, echipa **Dinamo**, care a avut pînă acum adversari de ultimă mînă, a crescut treptat, și-a intrat în mînă cum se spune, și ultimele ei meciuri, cu **Argeș** și **Steaua**, au fost și cele mai bune. Dacă la Pitești i se poate reproșa jocul exagerat de tare, tolerat de altfel, de arbitrul întîlnirii, la București pe **Ghencea**, jocului în forță i-a fost adăugată o permanentă deplasare în teren, rar văzută la echipele românești, care a ajutat-o să se descurce în situațiile mai grele. **Dinamo** pare a-și fi pierdut fumurile și a fi acceptat un joc conform posibilităților ei la ora de față. Realismul ei, recent promitător înaintea meciurilor din Cupele europene, s-ar putea s-o ajute mai mult decît orice alt leac. **Steaua** este o echipă de soluții individualiste, ușor de destrămat și pe deasupra, pînă acum, fără adversari serioși. Favorizată și ea de programările de meciuri, care au uzat încă alte echipe, ea a clacat în fața primului adversar dificil și fără tenacitatea lui Agiu ea ar fi plecat probabil de pe **Ghencea** învîntă. Din păcate, la **Steaua** tonul nu-l dau jucătorii ca Agiu. De viitorul echipelor noastre în cupele europene nu putem lega decît speranțe mediocre.

Discobol

INTERVIUL NOSTRU

GHEORGHE BULGĂR:

«Afirmarea valorilor culturii și limbii naționale»

— Veniți de la Lyon unde, în cadrul Universității din această „a doua capitală a Franței" ocupați catedra de limbă și literatură română. Pentru început, v-aș ruga să ne vorbiți de ecourile de ultimă oră ale preocupărilor pentru literatura și limba română în Franța, precum și în alte țări.

— Aș aminti răsunetul în conștiința lumii occidentale a creației lui Mircea Eliade prezent constant în librăriile din Franța. În această idee, s-ar mai putea aminti apariția, la München, a unei antologii a poeziei române de la Alecsandri pînă la Ana Blandiana în traducerea și pe cheltuiala lui Hans Diplich, frumoasele studii ale lui Alf Lombard (tipărite în Suedia și la Roma) asupra originalității limbii române; Dicționarul său morfologic al limbii române (lucrare unică în felul ei, de cea mai mare utilitate pentru cei ce vor să cunoască structura limbii române) la care a lucrat peste două decenii, după ce, acum un sfert de secol publica monografia „Verbul românesc" în limba franceză — două volume, peste 1 200 de pagini — așteaptă să fie tipărit... Apoi, o interesantă apariție care ar trebui să fie tradusă și în românește este cartea lui Mario Ruffini „Influența italiană asupra limbii române în epoca lui Constantin Brâncoveanu" la care, dacă mai adăugăm tezele de doctorat susținute în Franța de Gilles Bardy și Ecaterina Claynen, am cuprins doar cîteva puncte din diversitatea de preocupări foarte recente pentru limba și literatura noastră în străinătate.

— Studenților dumneavoastră despre ce le vorbiți?

— În cursul despre Istoria civilizației românești, care vrea să fie o sinteză a dezvoltării culturii noastre din cele mai vechi timpuri pînă azi, mă refer la evidența originalității acestei civilizații cu fondul ei daco-roman și cu puteri inovatoare de-a lungul mai multor sinteze seculare. Pămîntul românesc a fost o răscruce a influențelor din afară, influențe care nu au alterat fondul daco-roman al limbii române, ci l-au îmbogățit succesiv, două fiind componentele esențiale ale acestui fenomen: conservarea tradiției valoroase și forța de asimilare a elementelor pozitive, capabile să îmbogățească civilizația și limba noastră. În acest sens, Alf Lombard în „Destinele latinității orientale" (1962) spunea că limba română, cristalizînd civilizația noastră, a avut puterea de a se conserva în specificul ei latin, dar a fost totdeauna ospitalieră — ca firea românului — primind, în succesiunea evenimentelor din istorie — elemente vecine care, asimilate, i-au îmbogățit expresivitatea. În lumina acestor idei, am urmărit evoluția civilizației române, căutînd să valorific cele mai noi date ale cercetării din țară și din străinătate.

În afara cursurilor (cele privind Istoria civilizației române — anul I, Istoria limbii române pornind de la limba latină în contextul limbilor romanice — anul III, Stilistica limbii române — anul IV) lucrez la întocmirea unei antologii a celor mai importante studii străine despre limba română — purtătoare a civilizației românești.

— Există o consecvență a anumitor cercuri în a neutraliza valorile incontestabile ale artei, ale culturii și civilizației române, în a le compromite prin luări de poziții abile, disimulate, printr-o spargere a limitelor criticii obiective — critică obiectivă la care sîntem deschiși — în intenția de a întreține o atmosferă confuză și de a o lărgi ca un paravan între ceea ce este românesc și buna credință a străinătății față de noi. Nu vă întreb ce crede francezul de pe stradă despre noi, ci studenții, cele cîteva zeci de tineri care au vrut să ne cunoască limba, să se specializeze ca „româniști".

— Vreau să vă spun că studenții secției noastre, ca și mulți alții, de altfel, nu constituie un eșantion de „copii naivi"; atît ei cît și francezul-francez de pe stradă, au atîta discernămînt încît să facă o imediată reacție de respingere a calomniei, a „importantelor", „originalelor" teorii care încearcă să demonstreze discontinuitatea și golurile istorice în permanența existenței noastre, a creației noastre pe acest pămînt străvechi. Mă refer, printre altele, la diversele calomnii și insinuări apărute sporadic în periodice, e drept, de mare circulație, (L'Express, Le Figaro Magazine) pe care, citindu-le, străinul de bună credință știe ce fel de complexe nasc astfel de idei nocive, așa cum știe că românul le tolerează cu indiferența cu care un stejar bătrîn tolerează diferitele buruieni din jurul lui.

— Mai există însă și o forță a replicii necesară, argumentată — avînd girul competenței — spusă chiar acolo unde proliferează confuzia părerilor despre cultura noastră, unde se desfășoară politica de discreditare a acesteia. Ce credeți că s-ar mai putea întreprinde pentru o mai bună prezență românească în universitățile, în cercurile literare, cultural-științifice din străinătate?

— Este foarte important ca toate posturile noastre de lectori, profesori la diferite universități sau institute de cercetări științifice din străinătate să fie ocupate de oamenii cei mai bine pregătiți, capabili să reprezinte în modul cel mai științific și eficient cultura noastră, putînd acționa într-o dublă direcție: difuzarea culturii românești și îmbogățirea pregătirii lor științifice. Orice lectorat trebuie să fie un nucleu de muncă didactică și științifică, orientat spre promovarea realităților culturale, științifice interne, deschis, în același timp, valorilor culturii și științei universale. Prin definiție el este o prezență și o afirmare a valorilor culturii și limbii naționale, putînd difuza informațiile adecvate, realizările reprezentative ale creației românești.

Cred că foarte utilă ar fi acțiunea de tipărire a unor lucrări românești în colaborare cu unele edituri străine, fapt realizat în parte dar, destul de timid pînă acum. Mă gîndesc la unele lucrări elaborate la noi și care ar putea apărea în limbi străine, dar și la lucrările unor savanți și literați străini care au scris despre noi. Foarte necesare pentru prezența românească în străinătate mai sînt și acele antologii așteptate de multă vreme care să familiarizeze cititorul cu realitățile noastre culturale, istorice, literare. Mă refer la edițiile moderne cu maximum de informații în minimum de spațiu lăsînd esența valorilor să vorbească despre sine, fără prea multe demonstrații. Un alt factor important este prezența noastră la congrese, conferințe, simpozioane internaționale, unde se pot dezvolta contactele personale, între oamenii de cultură, știință, scriitori, publiciști, etc. Nimic nu poate înlocui aceste contacte personale în domeniul culturii, însoțind în mod constructiv contactele politice, atît de dinamice și rodnice în sfera relațiilor noastre internaționale. Căci politica și cultura trebuie să meargă „pari passu", în același pas, cum spunea Șincai acum 200 de ani, exprimînd un ideal în fapt al Școlii ardelene, care, conferind acestui deziderat valoarea unui înalt principiu, continuă să fie, după atîta timp, prezent în conștiința lumii. Aceasta înseamnă o realitate a deschiderii permanente și sensibilitate vie pentru tot ceea ce este valoros și eficace în cîmpul schimburilor internaționale, fie că este vorba de idei politice, economice, sociale, fie că este vorba de a da și a primi valorile consacrate ale spiritualității creatoare.

Silvia Zabarcencu

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN LUME

Corneliu Baba: „Mamă și copii"

REPERE

Antologia poeziei americane

Nu m-aș fi incumetat să scriu despre o antologie a poeziei americane ca exeget, dar ca cititor o fac cu bucuria celui care intuiește la poetul Ion Caraion, inițiatorul ei, o pasiune febrilă pentru universurile poetice, pentru descifrarea spațiilor de spiritualitate, de renaștere, aș fi tentat să spun, pentru această stare de efervescență și creativitate de care omenirea are mereu nevoie pentru ca să rămînă umană.

Cînd parcurgi volumul ce grupează gîndirea poetică de pe noul continent — din secolul al XVII-lea și pînă la contemporani — dincolo de dimensiunile unui spațiu poetic se insinuează, cu fiecare strofă și fiecare vers, un mod de a gîndi și distila poeticul din cotidian, un mod de a ridica semnificația poeticului de la incintare la înțelepciune, fără a inscrie exprimarea în criptic, fără joc abstract de cuvinte. Poetul nu este nici sacerdot și mai ales nu ajunge să fie un funcționar de cuvinte. El este o conștiință care se plimbă alegru prin dinamismul și fantasticul unei lumi și a unor existențe, fără să piardă pămîntul de sub picioare. Aceasta ar fi, după mine, o trăsătură care-i unește pe acești poeți înzestrați cu atîta personalitate, încît ai zice că totul este destinat să-i separe. Și mai există ceva ce răzbate peste timp, peste concepții, preferințe sau weltanschaung: o energie poetică, o inconfundabilă modalitate de a transforma gîndul în imagine și versul în vector. Ceea ce unii au numit cu atîta dreptate „rezervorul de poeți", își află intruchiparea aici, în acest volum. Primele încercări revelau o anume șovăială, timiditate sub care se ascundeau complexe, numite de unii „provinciale", dar în modestia și candoarea mărturisite, poeții noii lumi au descoperit repede și sigur, calea spre profunzime și identitate poetică și spirituală. De la cuceritoarea în sincera ei confesiune a Annei Bradstreet, de pe la jumătatea secolului XVII („Despre războaie, regi și capi de oaste / Republici și cetăți, nu voi cînta / Sînt pentru biata-mi pană mult prea vaste / Aceste teme. Cîntă-le, de-or vrea / Alți barzi și cronicari; cu obscura-mi trîmb / N-o să le-ntunec gloria sublimă" — și pînă la **Meditația** lui Pound ori „Aud cum cînta America" a lui Withman sau aceea a lui Sandburg („Omul, murmură, zgîrie-norii, ne-a făcut. Noi sîntem / Mindri numai așa cum este mindru / Omul și n-am găsit absolutul / În mai mare măsură decît l-a găsit omul") ori la vertiginoasa imaginație și evanescență a lui Pound, ajunși astăzi la luciditatea implacabilă a lui Ginsberg (care de curînd într-un recital la Beaubourg, la Paris, prezentîndu-și ultimul volum intitulat „Căderea Americii" mărturisea: „Nu există pasiune poetică fără pasiune politică") evantaiul este larg deschis, iar imaginea poeticului transcontinental ni se revelează ca o autentică renaștere a însuși spiritului poetic.

Inițiatorul acestei antologii — un familiar desigur al „rezervorului de poeți" — care cunoaște de la Thoreau, Poe, Melville, Whitman, Pound pînă la Cummings, Burroughs, Kerouac, Ferlinghetti și Ginsberg, ca să numim doar o constelație — inițiatorul antologiei, deci, nu cred că și-a propus o geografie a spațiului poetic american, ci a vrut să compună, mai curînd, un **itinerar de preferință**, ale cărui jaloane sînt bineînțeles piscurile, dar cu un relief deosebit acordat poeților dotați cu o vocație profetică, aș zice. Edgar Allan Poe este primul din aceștia, misterios, fantastic dar nu abstract, urcînd treptele imaginației și ale imaginarului, ca să poată cobori mai sigur și chiar mai singur în ascunzișurile sufletului, dilatînd orizontul existențial spre a da o altă dimensiune teluricului, dînd suferinței umane glas și durere i o anume sonoritate, nici o clipă neajungînd în morbid. Acest itinerar propus de Ion Caraion și-a ales deopotrivă ca jaloane, cu reliefuri proprii, pe Whitman, Pound, Sandburg ori Ginsberg, cărora li se adaugă un capitol de poezie a negrilor, ce ne prilejuiește cu totul altă imagine despre universul lor intelectual, decît nu știu ce rădăcini superficiale care nu ajung să dea de sevă. Această antologie alcătuită de Ion Caraion — ajutat în tălmăciri de Mihnea Gheorghiu, Vasile Nicolescu, Petre Solomon, Irina Horea, Gabriel Gafița, cărora li s-au adăugat traducerile atît de regretatului Emil Gulian — este prin ea însăși un act de cultură, care vine, după o așteptare destul de lungă, să-și ocupe locul între cărțile noastre de meditație, de lucru și de referință. Păcat doar că acum cînd mă refer la această antologie, ea a și intrat aproape în zona amintirilor, pentru că succesul ei de librărie a făcut-o să existe în circulația cărților doar atît cît să aflăm de ea.

Mircea Alexandrescu

Ileana Szasz: „Bucureștiul de ieri și azi"

POEȚI CHILIENI

ÎN ROMÂNEȘTE DE OMAR LARA

CARLOS PEZOA VELIZ

(1879—1908)

După-amiază de spital

Pe cîmp, apa veșted sună —
cade o rețea de rouă
cu neliniști împreună:
plouă...

Singur ca-ntr-o carapace
zac în pat bolnav, diform.
Ca tristețea să-mi dea pace,
dorm.

Însă apa a scincit
lîngă pat, c-o jale nouă,
încît — brusc — am tresărit:
plouă...

Și, cuprins de-o presimțire
privind peisajul static,
mă gîndesc — în tînguirea
apelor — prelung, apatic.

GABRIELA MISTRAL

(1889—1957)

Străina

Lui Francis de Miomandre

Cu dor vorbește de mările-i barbare,
cu nu știu ce nisipuri și ce alge;
se roagă zeului fără de chip,
îmbătrînită parc-ar sta să moară.
În curtea pe care ne-a instrăinat-o
sădise cactuși și plante sălbatice.
Respiră prin sufletul din pustie,
și a iubit cu o pasiune ce-a albit-o
de care nu vorbește căci de-ar spune
ar fi ca harta unei alte stele.
Optzeci de ani de va trăi ca nal
va fi ca la sosire totdeauna,
vorbind o limbă ce gîfîie și geme,
pe care numai florele o înțeleg.
Și va muri deasemenea cu noi,
în noaptea-n care mult va pătimi,
avînd doar soarta ei drept căpătîi,
de-o moarte liniștită și străină.

PABLO NERUDA

(1904—1973)

Întrebări

Cad gînduri de iubire
în vulcanii stinși?

Este un crater o răzbunare
sau e o pedeapsă o pămîntului?

Cu ce stele continua să vorbească
rîurile ce nu se varsă?

ENRIQUE LIHN

(1929)

Bătrînețea lui Narcis

Mă privesc în oglindă și nu-mi văd chipul.
A dispărut: oglinda e chipul meu.
Am făcut să dispar;
căci văzîndu-mă atîta în această oglindă spartă
am pierdut simțul chipului meu
sau, atîta socotindu-l, a devenit infinit
sau neantul care în el, ca în toate lucrurile
se ascundea, îl ascunde,
neantul ce stă în toate ca soarele în noapte
și sînt propria-mi absență în fața unei oglinzi
sparte.

ARMANDO URIBE ARCE

(1933)

Setea de mine

Setea de mine ce mă mistuie, foamea
de mine ce mă mistuie, și dorința
de mine ce mă mistuie, mă mistuiesc.

JORGE TEILLIER

(1935)

În casa tainică a nopții

Cînd ea și eu ne-ascundem
în casa tainică a nopții
la ora-n care braconierii
își înnădesc năvoadele după tufiș,
chiar dacă toate stelele ar sta să cadă,
nici o dorință nu mi-aș pune-n gînd.

Și n-are importanță dacă vîntul va da uitării
numele meu
și se va aduce vesel, lărmuind
ca un țăran ce de la tîrg se-ntoarce beat,
nici dacă mamele vor zăvori ușile toate,
căci ea și eu sîntem ascunși
în casa tainică a nopții.

Ea prin odaia mea se plimbă
ca umbra goală
a merilor pe zid,
iar trupul său se-aprinde, pom de iarnă
pentru sărbătorirea îngerilor dispăruți.

Trece ultimul tren — o furtună
zgîlțîind casele de lemn,
mamele au zăvorît ușile toate
iar braconierii merg năvoadele să-și umple
pe cînd ea și cu mine stăm pitiți
în casa tainică a nopții.

spectacolul lumii

văzut de Ioan Grigorescu

Indian story (I): Pomul păcii

La început, după estimări destul de aproximative, se spune că ar fi fost vreo zece milioane. Numai în lungul coastei de Est a Americii septentrionale, între Main și Florida, trăiau atunci cînd primele grupuri de coloni albi au poposit la Jamestown și Plymouth, un milion. Nu i-au întîmpinat pe venetici cu ostilitate, ci doar cu o devorantă curiozitate însoțită de o neutralitate binevoitoare cerînd să li se respecte drepturile și vetrele lor de baștină. Pămînt era destul și superioritatea tehnică a europenilor încă putea fi contrabalansată de preponderenta lor numerică. Dar curînd, după cum arată cercetătorul american Alfred W. Gosby, în lucrarea sa „Virgin Soil epidemics as a factor in the aboriginal depopulation" („Epidemii pe un sol virgin, factor al decimării băștinașilor"), au început să fie secerați de bolile trimise de Europa: Gripa, Tuberculoza, Blenoragia, Delirium tremens. În fața invaziei multinaționale a „fetelor palide" indienii din cele cinci neamuri ale iroezilor care stăpîneau pămînturile din zona marilor lacuri, peste nordul Statelor Unite și sudul Canadei de astăzi, au început să-și caute salvarea profitînd de dezechilibrul forțelor rivale care își disputau America. Rolul lor de furnizori de blănuri — una dintre mărfurile cele mai căutate de europeni — le garanta o relativă toleranță. În 1754, guvernatorul New Yorkului i-a invitat pe reprezentanții iroezilor să se întîlnească la Albany cu reprezentanții tuturor coloniilor engleze din America de Nord. Numai Virginia, care ținea să „rezolve" într-o manieră proprie problema indiană, a refuzat să participe la această întîlnire. Rezultatul n-a fost decît o tatonare reciprocă a intențiilor celor ce abia se pregăteau de marea confruntare. Pennsylvanezii, profitînd de ocazie, au „cumpărat" de la iroezi imense suprafețe de pămînt dind copioase aldămașuri cu „apă de foc". Intenția organizatorilor acestui pe cît de pitoresc pe atît de inutil „congres" era constituirea unui front comun indiano-englez împotriva expansiunii franceze în America. Ceea ce nu s-a prea putut obține. Francezii erau cei mai buni cumpărători de blănuri, iar capacitatea lor disuasivă se concentra în cîteva forturi aflate în puncte strategice care depășeau capacitatea de intimidare engleză. În timpul primului război de șapte ani „mentalitatea" iroezilor a balansat în favoarea francezilor, ceea ce i-au umplut de venin pe viitorii învingători de mai tîrziu. Așa se explică furia pionierilor din detașamentele de „Paxton boys" care au trecut, în 1763, la masacrarea sistematică a populațiilor indiene în lungul frontierelor Pennsilvaniei.

Se scursese aproape un secol de la primele răfuieli prin sîngeroasele masacre ale „pielilor roșii" care începuseră cu revoltele din Virginia. Avea să mai urmeze alt secol de decimare a „aborigenilor" în disputa pentru „spațiul vital". Astăzi, din cele zece milioane de indieni de altădată n-au mai rămas decît vreo nouă sute de mii. La începutul secolului erau doar un sfert de milion. Trăiesc în rezervații mizere reușind să-și păstreze, ca printr-un miracol, trăsăturile etnice. Civilizația „obligatorie" nu le-a mutilat complet sufletele, dar nici nu i-a preafericit cu binefacerile ei. Reprosul intim pe care America și-l face, realizînd cu atîta întîrziere rataree ocaziei de a se fi putut innobila însușindu-și excepționalele trăsături ale firii indienilor, cultura și arta lor, se traduce acum prin efortul steril al „integrării". Este ca și cînd s-ar dori realizarea unei grabnice ștergeri a urmelor fărădelegilor de altădată. Ceea ce întrezărise ca o idilică posibilitate cu Jefferson care, în 1808, le declara mohicanilor — „Vă veți amesteca cu noi prin căsătorii: sîngele vostru va curge prin venele noastre, și, laolaltă, vom acoperi suprafața acestei mari insule" — n-a rămas decît o naivă și ireală promisiune. De data aceasta, faimosul „melting-pot" american n-a reușit. Și se pare că nici de-acum nu va reuși, deși puterea de rezistență a foștilor stăpîni din „marea insulă" a slăbit mult. Pentru ei, „socul viitorului" s-a consumat cu un sfert de mileniu în urmă. Acum nu-l mai menține în viață, într-o prelungită și dureroasă agonie, decît „socul trecutului" — amintirea gloriei străbune și subtilul mister al chinului ne care-l provoacă prin mustrările de cuget conștiinței păgubosului lor învingător.

Important este ca „școala" străbună să fi promovat destoinici prozeliți și marile „virtuți" să nu se piardă fără urmă. Ceea ce, prin 1971, s-a demonstrat la My Lai, în Vietnam.

Indienii iroezi sînt autorii primei Constituții din lume, și a celui dintîi stat federal, care datează din 1390, adică cu mai bine de un secol înainte de „descoperirea" Americii de către Cristofor Columb.

Se spune că, în anul acela, cînd cele cinci neamuri ale iroezilor se săturaseră de războaiele fratricide care le impuținau prăsila, pe unul din marile cursuri de apă ce tăiau actualul Ontario, a apărut un voinic într-o canoe cioplită în piatră, pe care îl chema Dekanahwideh. El ar fi rămas, conform legendei, fondatorul Confederației iroeze. Coborînd din canoe, el s-ar fi adresat triburilor: „Sînt Dekanahwideh, marele precursor al păcii, și vă aduc tihna și prosperitatea. Arătați-mi care este cea mai înaltă colină de pe la voi!" L-au dus pe vîrful ei. „Știam că voi găsi aici un mare copac. Acum aduceți-mi armele voastre, arcurile, săgețile, cuțitele, topoarele, tomahawkurile!" I le-au adus. „Dați-mi o sapă!" I-au dat-o. S-a apucat să sape la rădăcina copacului îndemnîndu-i pe toți să facă la fel. „Căutați rădăcinile, vreau să apară toate la lumina zilei, fără să doboriți copacul!" Șapte zile au săpat. Apoi au aruncat toate armele în groapa aceea, și au numărat alte șapte zile pînă au astupat-o. „De-acum, a zis Dekanahwideh, copacul acesta se va numi Marele Arbore al Păcii. Așa va fi cunoscut, căci el va crește mai departe peste armele voastre... Și va da ramuri noi și frunze pentru umbra cea răcoroasă sub care vă veți aduna la sfat. Aveți grijă de el, căci aceș: Arbore al Păcii este unica voastră fericire, salvarea și bunăstarea voastră... Dar dacă eu plec, s-ar putea ca arborele acesta să fie tăiat: de aceea, vă voi da o Constituție care să vă ajute să țineți piept la toate neglijențele. Conform acestei Constituții, pămîntul este proprietatea tuturor. Dar ca să vă apărați Arborele Păcii și Constituția, va trebui să alegeți dintre voi pe cei mai destoinici, ca să le păzească!"

L-au ales șef pe Hiawatha, din neamul Mohawk. Despre acest întemeietor al primei Confederații iroeze a scris Henry Wadsworth Longfellow, iar înaintea lui au scris, povestind despre cel mai vechi sistem electoral din lume și despre principiile păcii prin distrugerea armelor de război, Edmund Wilson și Friederich Engels. Povestea nu este o legendă, ci purul adevăr. Poate că Dekanahwideh este un mit, dar Hiawatha a existat în carne și oase. Și a existat și Pomul Păcii, undeva, pe cea mai înaltă colină de pe Ontario.

De aceea, iroezii, atîția cîți au mai rămas pînă în zilele noastre, descendenții celor ce au inventat sistemul electoral, elaborînd prima Constituție, acolo, sub Arborele Păcii, la rădăcina căruia au fost îngropate toate armele distrugerii, întreabă înainte de orice confruntare: „Ți-ai sădit Pomul Păcii? Hai la umbra lui, să discutăm!"

Sînt aproape 600 de ani de atunci.
Columb avea să vină peste un secol.
Unde ești tu, Dekanahwideh?

REVISTA STRĂINĂ

● **ÎN CADRUL UNOR SĂPĂTURI EFECTUATE** în apropiere de satul Mejirici, cercetătorii ucrainieni au descoperit o casă, construită în epoca de piatră, realizată din oase de mamut. Casa, bine conservată, are unele trăsături „arhitectonice" deosebite, cum ar fi simetria în utilizarea oaselor mari. În apropierea ei, s-a descoperit însemnul șefului de trib, executat din corn de elan nordic. Analizîndu-se obiectele găsite aci, specialiștii le-au plasat într-o perioadă situată în urmă cu aproximativ 12 000 ani.

● **O EXPOZIȚIE**, evocînd istoria bicentenară a Operei „Scala" din Milano, și care a avut peste 700 de mii de vizitatori în opt luni, a început un lung turneu mondial. Trecînd prin München și Bonn, apoi la Ludwigschafen, și Berlin, în 1980 va ajunge la Frankfurt, Stuttgart și alte orașe din R.F.G. Pentru America, Japonia și Australia a fost amenajată o expoziție similară care și-a început turneul la sfîrșitul lunii august. La inaugurarea fiecărei etape, proiecția unui film de două ore, în culori, sintetizează marile puneri în scenă realizate la „Scala" în ultimii ani. În următorii zece ani, expoziția va preceda toate turneele celebrului ansamblu al operei care se vor efectua în străinătate.

● **PRESUPUNEREA CĂ MÎNDRA CIVILIZAȚIE INCASĂ**, care a domnit peste vaste întinderi din America de Sud nu ar fi avut un sistem de scriere, a fost combătută cu argumente de către englezul William Burns, care a trăit în Peru în ultimii 20 de ani. El susține că încașii aveau 10 semne — formate din figuri geometrice și desene, ca: dreptunghiuri, pătrate, zigzaguri, curbe și linii paralele, reprezentînd fiecare cîte o literă sau grupuri de litere. Mulți experți sînt de acord asupra unui sistem decimal „quipus" (noduri făcute pe o sfoară) care îi ajuta să numere, dar Burns susține, că îi ajuta în același timp să schimbe idei și abstracțiuni, iar despre cultura Andreană din Cuzco el a descifrat litere și silabe din care ar putea rezulta două pînă la trei milioane de combinații; pe de altă parte Burns a făcut studii complete asupra alfabetului Quetchua.

● **O IMPORTANTĂ LUCRARE** care își propune să prezinte în ansamblu viața celui mai celebru pictor al secolului XX, **Pablo Ruiz Picasso**, apărută la Gallimard (Hors Serie) poartă semnătura lui Patrick O'Brian. În această lucrare, marele artist apare ca o ființă tainică, „o plasă de contradicții" în care se luptau sumedenie de stări și sentimente. Prietenîile lui Picasso erau puternice și durabile: Guillaume Appollinaire, Eluard, Braque și mulți alții dispăruți prea devreme. El are o ipotetică reîntoarcere la obîrșie: pînzele catalane, corridele sau singurătatea, în ciuda timidelor lui apropieri de comunism.

● **LUCIEN MAZENOD**, editor de artă, în colaborare cu soția și fiul său (fotograf de talie internațională), publică într-o serie consacrată artei și marilor civilizații ale lumii volumul L'ART PRECOLOMBIEN. Lucrare prezentată de José Alcima Franci, profesor de antropologie și etnologie americană la Universitatea din Madrid. Această a 8-a lucrare din colecție, a fost tipărită în aceleași condiții în care vor apărea „La Chine" în 1979, „Le Japon" în 1980 și cea de-a șasea ediție a volumului „L'Art Préhistorique" din 1985. „L'Art Précolombien" cuprinde în cele 600 de pagini 1 100 de ilustrații și planșe în culori, poziții arheologice cu planuri și fotografii ale principalelor monumente, repertoriu al zeilor și suveranilor, tablou cronologic și bibliografie.

● **EDITURA UNIVERSITĂȚII** din Londra „The Athlone Press" publică volumul doctorului F. S. Schwarzbach, **DICKENS AND THE CITY**. Lucrarea cuprinde un studiu despre Dickens, examinîndu-se rolul esențial pe care l-a jucat orașul Londra în dezvoltarea personalității scriitorului. Îmbinînd analiza biografică și literară cu istoria urbană și socială, autorul schițează înrudirea fascinantă și deseori dramatică a romanelor lui Dickens cu mereu schimbătoarea scenă orășenească a perioadei victoriene.

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dragoș, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA: București, Piața Scînteii Nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei Nr. 115, tel. 50 74 96
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la:
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator Dobre Marian